

AD OPERA HINCARI RHEMENSIS APPENDIX

HINCARI ANNALES

SIVE

ANNALIUM BERTINIANORUM PARS TERTIA

Ab anno 861 usque ad annum 882.

(Apud Pertzium, Monum. Germ. hist., tom. I.)

DCCCLXI.

Galindo cognomento Prudentius, Tricassinæ civitatis episcopus, natione Hispanus, ad prime litteris eruditus, qui ante aliquot annos Getescalco prædestinatio restiterat, post felle commotus contra quosdam episcopos secum heretico resistentes, ipsius hæresis defensor acerrimus, indeque non modica inter se diversa et fidei adversa scriptitans moritur; sicque, licet diutino languore fatigaretur, ut vivendi ita et scribendi finem fecit.

Carolomannus, Hludowici Germaniæ regis filius, cum Resticio Winidorum regulo fœderatur, a patre deficit, et Resticii auxilio magnam sibi partem usque ad Hin (a) fluvium paterni regni præsumit. Hludowicus socerum Karolomanni filii sui, Arnustum, honoribus privat, et nepotes ipsius a regno suo expellit; qui cum Adalardo, Irmintrudis reginæ avunculo, suo autem propinquo, quem Lotharius patris sui Hludowici factione insequabatur. Karolum adeunt; a quo benigne suscipiuntur et honoribus consolantur. Sed et pene omnes qui nuper a Karolo ad Hludowicum defecerant, ad Karolum revertuntur, et ab eo familiaritate et honoribus redonantur.

Dani (b) qui pridem Morinum (c) civitatem incenderant, de Anglis revertentes, duce Welando cum ducentis et eo amplius navibus per Sequanam ascendunt, et castellum in insula quæ Oscellus dicitur a

A Nortmannis constructum, et eosdem Nortmannos obsident. Ad quorum obsidentium videlicet locarium (d) quinque millia libras argenti cum animalium atque annonæ summa non modica de regno suo, ne de prædaretur, exigi Karolus præcepit, et Sequanam transiens, Meidunum (e) super Ligerim adit, Rodbertum (f) cum placilis honoribus recipit. Qua occasione Guntfridus et Gozfridus, quorum consilio Karolus præfatum Rodbertum receperat, cum suis complicitibus gentilitia mobilitate et inolita consuetudine a Carolo ad Salomonem, Britonum ¹ ducem, deficient. Interea Danorum pars altera cum sexaginta navibus per Sequanam in fluvium Tellas (g) ascendunt, indeque ad obsidentes castellum perveniunt, et eorum societate junguntur. Obsessi autem famis inedia et miseræ omnis ² squallore compulsi, sex millia libras inter aurum et argentum obsidentibus donant eisque sociantur, et sic per Sequanam usque ad mare descendunt. Quos imminens hiems ingredi mare prohibuit, unde se per singulos portus ab ipso loco Parisius usque secundum suas sodalitates dividunt. Welandus autem per Sequanam usque ad castrum Milidunum cum sociis suis ascendit. Castellani vero cum Welandi ³ filio Fossatis (h) monasterium occupant. Hincmarus (i), Durocortori Remorum archiepiscopus, synodo comprovinciali apud monasterium ⁴ sanctorum Crispini et Crispiniani secus civitatem

VARIANTES LECTIONES.

¹ Brittonum Ch. ita sæpius. ² miseria omni Ch. et B. ³ welando Ch. et B. ⁴ ita correxi; Ch. et B. martyrium; in codice scriptum fuerit mrium.

NOTÆ.

(a) Vide hujus editoris munitum parti secundæ Annalium Bertinianorum præfixum Patrologiæ tomo CXV inter Opera Prudentii, in quo Hincmaro Rhemensi asseritur pars tertia eorumdem Annalium. Nonnulli tamen, inter quos auctores Galliæ Litterariæ, hujus libri paternitatem Hincmaro abjudicant.

EDIT. PATROL.

(b) Cf. Chron. de gestis Norm.

(c) Hunfridus, Morinensis seu Tarvannensis episcopus, e sua urbe a Nortmannis fugatus, abdicandi in perpetuum episcopatus consilium suscepit, eamque in rem consuluit Nicolaum papam, qui ei sic respondit: *Scias, charissime frater, quod si perniciosum est proretam in tranquillitate navem deserere, quanto magis in fluctibus.* BOUQUET.

(d) Pretium locationis.

(e) Meun, infra Aurelianos.

(f) Robertus ille est, cognomento Fortis, a quo reges Francorum tertiæ stirpis originem trahunt. BOUQUET.

(g) Iere in Normannia in pago Tellau. Valus. Notit. p. 547, 548.

(h) Saint-Maur des Fossés.

(i) Hincmarus per octo annos occasione quæsitâ Rothadum ab episcopatu dejiciendi, hanc tandem captavit. Rothadus presbyterum quemdam suæ dioceseos in stupro deprehensum canonicè deposuerat: et ille ad metropolitanum confugit: quem episcopo iufensum noverat. Hincmarus presbyterum sacerdotio fungi jussit post triennium, injuste depositum

Suessionis Rothadam¹, ipsius urbis episcopum, regulis ecclesiasticis obedire nolentem episcopali privat communione secundum decreta canonum, donec obediat.

Karolus, dimisso filio suo Hludowico sub Adalardi, Irmintrudis reginæ avunculi, bajulatione ad custodiam regni contra Nortmannos, a quibusdam invitatus quasi regnum Provinciæ adepturus, quoniam Karolus, Lotharii quondam imperatoris filius inutilis atque inconueniens regio honori et nomini ferebatur, eum uxore Burgundiam usque ad civitatem Matescensium (a) peragrat. Ubi rebus parum prospere gestis, et deprædationibus plurimis populo terræ ingestis, Pontigonem palatium redit, ibique missaticum ex parte Hludowici fratris sui, et Lotharii nepotis sui, ab Adventio, Mettensium civitatis episcopo, et Leutardo comite delatum audit, cosque absoluit, et diem natalis dominicæ festive, ut moris est, celebrat.

DCCCLXII.

Carolus per Remis² civitatem Suessionis venit, ubi non incerto nuncio comperit, quia filia ejus Judith, relicta scilicet Edelboldi regis Anglorum, quæ possessionibus venditis quas in Anglorum regno obtinuerat, ad patrem rediit, et in Silvanectis (b) civitatem debito reginæ honore sub tuitione paterna et regia atque episcopali custodia servabatur, donec, si se continere non posset, secundum apostolum, scilicet competenter ac legaliter, nubere, Balduinum comitem (c) ipso lenocinante, et fratre suo (d) Hludowico consentiente, mutato habitu est secuta; sed et quia Hludowicus, filius ejus, a præfatis Guntfrido et Gozfrido sollicitatus, relictis fidelibus patris, cum paucis noctu aufugit, et transfuga ad se sollicitantes pervenit. Unde rex Karolus episcopos et cæteros regni sui primores consulens, post mundanæ legis iudicium canonicam³ in jamdictum Balduinum et Judith, quæ cum fure cucurrit et adulteri portionem se fecit, secundum edicta beati Gregorii « ut si quis viduam in uxorem furatus fuerit, et consentientes ei, anathema sint, » depromi sententiam ab episcopis petiit. Abbatiam quoque sancti Martini, quam inconsulte præscripto filio suo Hludowico donaverat, non satis consulte Hucherto, clerico conjugato, donavit. Indeque Silvanectum perrexit, ubi dum moraretur, exspectans ut ad eum populus conveniret, quatenus aciebus dispositis ex utrisque suis ripis

A singulæ aquæ, Isara (e) scilicet, Matrona et Sequana custodirentur, ne Nortmanni in prædam ire valerent, nuncium accepit, quia Danorum electi de his qui in Fossatis resederant, cum parvis navibus Meldensium (f) civitatem adirent. Ipse autem cum eis quos secum habuit illo pergere maturavit; et quoniam, pontibus a Nortmannis destructis et navibus occupatis, eos adire non poterat, necessario usus consilio, pontem ad insulam secus Trejectum (g) reficit, et Nortmannis descendendi aditum intercludit; scaras nihilominus ex utraque ripa Matronæ ad custodiam deputat. Qua de re Nortmanni valde constricti, obsides electos et Carolo missos ea conditione donant, ut omnes captivos quos ceperant postquam Matronam intraverant, sine mora aliqua redderent, et aut cum aliis Nortmannis constituto die placiti a Sequana recedentes mare peterent, aut si alii cum eis redire non vellent, una cum exercitu Caroli retractantes iræ bello appeterent; sicque, datis decem obsidibus, sunt ad suos redire permisi. Et post viginti circiter dies ipse Welandus ad Carolum veniens, illi se commendavit, et sacramenta cum eis quos secum habuit statim præbuit. Indeque ad naves regressus, cum omni Danorum navigio usque ad Gemeticum (h), ubi illorum naves statuerunt reflcere et vernale æquinoctium exspectare, descendit. Reflectis navibus, Dani mare petentes per plures classes se dividunt, et prout cuique visum est, in diversa velificant, major autem pars Britannos, qui Salomone duce habitant in Niustria, petit; quibus et illi junguntur, qui in Hispania fuerant. De quibus Rodbertus duodecim naves, quas Salomon in contrarietatem ejus locario jure conduxerat, in fluvio Ligeri capit, omnesque qui in illo fuere navigio interfecit, præter paucos, qui fuga lapsi delituerunt. Rodbertus autem Salomonem sustinere non valens, cum præfatis Nortmannis qui de Sequana exierunt, antequam illos Salomon sibi adversus cum adscisceret, datis utrimque obsidibus, in sex millibus argenti contra eundem Salomonem convenit. Welandus cum uxore et filiis ad Carolum venit et Christianus cum suis efficitur.

Carlomannus, Hludowici regis Germaniæ filius, concessa sibi a patre regni portione quam pridem invaserat, et dato sacramento, ne amplius inde sine patris voluntate invaderet⁴, cum patre pacificatur. Hludowicus denique, filius Caroli regis, consilio

VARIANTES LECTIONES.

¹ rothardum Ch. ² romi. Ch. ³ canonicum Ch. ⁴ evaderet B.

NOTÆ.

causatus, licet triginta duorum episcoporum iudicio ejus exauctoratio decreta fuisset. Ad hæc presbyterum alterum, quem Rothadus depositio substituerat, Hincmarus communione privavit; illum vero, qui ob stuprum depositus fuerat, ecclesiæ, cui fuerat antea præpositus, restituit. Tam irregulari iudicio Rothadus refragatus est; et Hincmarus, hoc anno 861 congregata synodo in suburbio Suessionensi, eum ut contumaciæ reum episcopali communione privavit. Bouq.

(a) Macon.
(b) Senlis.
(c) Flandriæ.
(d) Id est, Judithæ.
(e) Oise.
(f) Meaux.
(g) Trajectum Baldulfi vocatur, vulgo Tribaldou. Rem aliter exponit vetus auctor, qui librum de Vita sancti Faronis composuit. Bouq.
(h) Jumièges.

Guntfridi atque Gozfridi Salomonem adit, validam Brittonum manum obtinet, et cum eis Rotbertum patris fidelem impetit. Andegavum et alios quos adire potuit pagos cæde, igni, deprædatione devastat. Rotbertus siquidem Britones redeuntes cum maxima deprædatione aggreditur, et plusquam ducentos Britonum primores occidit, et prædam excutit. Quem iterum Hludowicus bello querit, in fugam ab eo vertitur, et dispersis sociis vix evasit. Carolus rex Aquitanorum, Caroli regis filius, necdum quindecim annos complens, persuasione Stephani (a) relictam Humberti comitis sine voluntate et conscientia patris in conjugem ducit. Sed et sæpefatus Hludowicus, frater ipsius Caroli, e vestigio in ipso quadragesimæ sanctæ initio filiam Harduini quondam comitis, sororem scilicet Odonis sui multum complaciti sibi conjugem copulat. Carolus, horum pater, omnes primores regni sui ad locum qui Pistis (b) dicitur, ubi ex una parte Andella et ex altera Andura Sequanam influunt, circa Junii Kalendas cum multis operariis et carris convenire facit, et in Sequana munitiones construens, ascendendi vel descendendi navibus propter Nortmannos aditum intercludit. Ipse cum uxore super Ligerim, in loco qui Maidunus (c) dicitur, datis per suos sacramentis, cum Carolo filio loquitur, et eo quasi subito sed voce submissa, et animo contumaci erecto, in Aquitaniam remeante, ipse ad Pistis, quo placitum simul et synodum (d) ante condixerat, redit, et inter operandum de sanctæ ecclesiæ ac regni negotiis cum fidelibus suis tractat. Ubi Rothadus, Suessorum episcopus, homo singularis amentię (e), in synodo provinciali regulariter episcoporum communione privatus, cum sua se contumacia quatuor provinciarum consilio præsentavit; quem fraternus conventus, ne deponeretur, penitus sub appellatione sedis apostolicæ servare disposuit.

A Sed isdem post ejusdem concilii judicium unde appellaverat expetens, constitutis 12 ab eadem synodo judicii exequendi iudicibus, novus Pharaon propter sui cordis duritiam, et vetera sæcula repræsentans homo mutatus in belluam³, propter designatos excessus qui in⁴ gestorum serie⁵ continentur, quoniam corrigi noluit, in suburbio Suessorum civitatis deponitur (f).

B Interea contigit miraculum in civitate Morinensi (g). Nam cujusdam civis ipsius urbis mancipium mane in die assumptionis sanctæ Mariæ vestitum lineum, quod camisiū vulgo vocatur, levigare incipiens, ut illud dominus suus ad missam procedens paratum portare quivisset, ad primum initium quo levigam imprimens traxit, vestimentum sanguineum est effectum; sicque quotiens idem mancipium levigam traxit, sanguis est subsecutus, usque quo vestimentum illud totum rejacenti sanguine est infectum. Quod vestimentum Hunfridus, ipsius civitatis episcopus, ad se fecit deferri, et in eadem ecclesia ad testimonium reservari. Et quoniam eadem festivitas ab incolis parochiæ illius non feriabatur, et celebrari et feriari debito honore ab omnibus eadem solemnitate præcepit.

C Hludowicus, qui a patre dudum defecerat, ad eum redit, et veniam ab eo sed et ab episcopis pro suis excessibus postulans, patri de cetero fore fidelem districtissimis sacramentis se obligat; cui pater comitatum Meldensem et abbatiam sancti Crispini donans, cum uxore de Niustria ad se venire præcepit. Hunfrido, super quem Warengaudus infidelitatem miserat (h), petentibus suis fidelibus, ne confligat bello, concessit, ipsumque et Warengaudum pacificat.

Hludowicus, rex Germaniæ. Lotharium nepotem suum apud Moguntiam accersiens, petit ut cum eo

VARIANTES LECTIONES.

¹ in *deest Ch.* ² inde *Ch.* ³ beluam *Ch.* ⁴ qui in *deest Ch.* ⁵ siria *Ch.*

VARIE.

(a) Comitum Arvernorum. BOUQUET.

(b) Pistæ vulgo *Pistres*, locus in diœcesi Rhotomagensi ad Indellæ et Sequanæ confluentem proximus Ponti Arcus (*Pont-de-l'Arche*). Andellu seu Indella, vulgo *Andelle*, oritur in Veliocassum sinibus, Audura seu Autura in Carnutibus, vulgo *Eure*. BOUQ.

(c) Maidunus, seu Magdunum et Maudunum, in territorio Aurelianensi, vulgo *Mehun-sur-Loire*. BOUQ.

(d) Cf. Baluzii Capitularia edit. Chiniac. t. II. p. 153.

(e) Noster hic auctor iniquior est Rothado, qui contra omnes regulas anno præcedenti in concilio Suessionensi episcopali communione privatus fuerat, et hoc anno 862 a sede sua pulsus est in alio concilio ibidem habito. Hujus ultimi concilii acta rescidit Nicolaus I papa in sua epistola ad episcopos qui Silvanectis congregati fuerant, ubi corrigendum Suessionis. BOUQ.

(f) Hincmarus tres episcopos misit ad Rothadam, qui eum ad synodum iudicem vocarent; quibus ille respondit, integrum sibi non esse iudicium subire synodi, pendente appellatione ad Romanam sedem. Secundo et tertio citatus Rothadus idem respondit:

tum qui stabant a partibus Hincmari, data ipsi fide, persuasere ut ad locum synodo proximum regi occurreret, cum ejus majestate collocuturus: quod etiam innuerunt Suessionenses clerici. Progresso itaque Rothado rex benigne occurrit, ipsumque audivit supplicentem ut antea concessam Romanam eundi facultatem non tolleret. Respondit rex id negotii spectare synodum, et archiepiscopum Remensem ejus metropolitam; se vero episcoporum decreta executioni mandaturum. Rege ad synodum regresso, tres episcopi rursus Rothadam convenere, urgentes ut se synodo sisteret. Quem ubi in appellatione sua constantem compererunt, in cella recludi jussere, donec synodi iudicium excepisset. Hincmarus Rothadam velut contumacem deposuit. Denuntiata fuit Rothado a tribus episcopis exauctorationis sententia, moxque in carcerem conjectus est, spe ipsi facta abbatibus ab Hincmaro, si ab appellatione desisteret: ordinatusque est episcopus in ejus locum. Hæc discimus ex libello proclamationis ipsius Rothadi ad Nicolaum papam. BOUQUET.

(g) Tervanna.

(h) Id est, quem infidelitatis accusaverat.

contra Winidos¹ qui appellantur. . . . (a), adversus eorum² regulum . . . (b) cum apparatu hostili pergat; qui se primum iturum præmisit, post vero a promissione sua defecit. Hludowicus autem, relicto in patria filio Carolo, quoniam nuper uxorem Ercangarii comitis filiam duxerat. Hludowicum filium suum secum ducens, aggreditur Winidos³; unde amissis quibusdam primoribus et nihil prospere gestis, sub obtentu obsidum ad Francofurd palatium super Mœnum fluvium revertitur⁴. Dani magnam regni ejus partem cæde et igni vastantes prædantur; sed et hostes antea illis populis inexperti, qui Ungri (c) vocantur, regnum ejusdem populantur.

Lotharius Waldradram concubinam, maleficis, ut ferebatur, artibus dementatus, et ipsius pellicis, pro quam uxorem suam Theotbergam abjecerat, cæco amore illectus, faventibus sibi Liutfrido, avunculo suo et Vultario, qui vel ob hoc maximo illi erant familiares, quod nefas est dictu, quibusdam etiam regni sui episcopis consentientibus (d), coronat, et quasi in conjugem et reginam sibi, amicis dolentibus atque contradicentibus, copulat.

Hincmarus, Remorum episcopus, veniente Carolo rege in eandem civitatem, accitis comprovincialibus suis episcopis, matrem ecclesiam ipsius provincie in honore sanctæ Mariæ, sicut et antiqua fuerat sacra, venerabiliter dedicat.

Hludowicus, rex Germaniæ, directis missis blandiloquis ad fratrem suum Carolum, obviam sibi in territorium Tullense⁵ venire petit; et quia Carolus cum Lothario ante colloqui⁶ noluit, quam fratri suo causas diceret quæ ei in Lothario displicebant, non mediocri querela inde sermonibus est conflictum. Tandem Carolus cum episcopis qui secum erant, Hludowico et episcopis qui erant cum eo, scripto capitulatim ostendit, pro quibus Lothario communicare volebat, nisi profiteretur, quod inde aut certam redderet rationem, aut secundum auctoritatem dignam ostenderet emendationem. Post quam professionem sub hac convenientia Carolus et episcopi qui cum eo erant, in communionem Lotharium receperunt, et scriptas ac consiliariis recitatas adnun-

VARIANTES LECTIONES.

¹ winedos Ch. ² deest Ch. ³ winedos Ch. ⁴ apud Ch. deest.; B. pergit. ⁵ tullensem Ch. ⁶ alloqui Ch. B. ⁷ sueta Ch. ⁸ refectio Ch. ⁹ villam Nonmodocam Ch. et B., quod certe corrigendum erit. ¹⁰ negotiatoribus Ch.

NOTÆ.

(a) Abodriti.

(b) Tabomiuzlem; cf. Ann. Fuldenses.

(c) Memoratu dignum, hoc jam anno 862 Ungros Germaniam invasisse.

(d) Triplex de Lotharii et Theutbergæ conjugio synodus Aquisgrani habita. Priores duæ anno 860, in quarum altera regi renuntiarunt episcopi ad alteram ipsum uxorem retinere non posse; in altera publicam Theutbergæ pœnitentiam decreverunt. In tertia hoc anno 862 congregata Lothario, ut aliud iniret conjugium, permiserunt. Hujus tertiæ synodi initium erat: Anno 862, indict. x, die iii, Kalendarum Maiarum, ex vocatione domni Hlotharii gloriosissimi regis, archiepiscopi eorumque coepiscopi Aquis convenerunt, videlicet Guntharius Agrippinensis archiepiscopus et sacri palatii archicapellanus, nec non

ciationes, quas de illorum conventu debuerunt populo nunciare, usi consilio præcipue Hludowicus et Lotharius Chuonradi, sui consilarii, Caroli autem avunculi, qui supercilios, sed frivola et nec sibi adeo nec pluribus proficua, more sueto⁷; scientia nitebatur, ne innotescerentur populo causæ, quas Carolus Lothario reputabat, penitus rejecerunt. Verum Carolus contra eorum vota omnibus pleniter notum fecit, quia pro uxore, contra evangelicam et apostolicam auctoritatem relicta, altera ducta est, et quia uxori Bosonis (e) et Balduino qui filiam ejus furatus fuerat in uxorem, excommunicatis communicaverunt, Lothario ante prædictam professionem communicare volebat; sicque condicentes placitum sui conventus in futuro mense Octobrio in confinio Mosomagensis (f) et Yonzensis (g) comitatus, ab invicem secesserunt. Hludowicus ad reconciliandum vel ad resistendum filio suo Carlomanno, qui auxiliante Resticio⁸, Winidorum regulo, contra patrem rebel- laverat, Bajoariam petiit. Carolus de Tullensi territorio per Pontigonem, inde secus littorâ Matrônæ fluminis Carisiacum revertitur, ibique Dominicis natalis diem reverentissime celebrat.

DCCCLXIII.

Dani (h) mense Januario per Rhenum versus Coloniâ navigio ascendunt, et de populato emporio quod Dorestatus dicitur, sed et villam non modicam⁹ ad quam Frisii confugerant, occisis multis Frisiorum negotiatoribus¹⁰ et capta non modica populi multitudine, usque ad quamdam insulam secus castellum Novesium (i) perveniunt. Quibus Lotharius ex una parte Rheni cum suis et Saxones ex alia parte aggre- diuntur, et usque circa Kalendas Aprilis consi- dent; unde iidem Dani consilio Rorici, sicut acces- serant, et recedunt.

Carolus, Lotharii imperatoris filius et rex Provin- ciæ, diu epelevtica infirmitate vexatus moritur. Hludowicus, frater ejus, Italiæ vocatus imperator, Provin- ciam venit, et quos potuit ipsius regni primores sibi conciliavit. Hoc audito, Lotharius illuc pergit, et mediantibus inter eos domesticis et amicis illorum

(d) et Theutgaudus Trevirensis archiepiscopus, Adventius Mediomatricorum episcopus, Atto Virdunensis episcopus, Franco Tungrensis episcopus, Hungarius Trajectensis episcopus, Ratoldus Argentoratensis episcopus, ut divina auxiliante clementia, pro utilitate ac neces- sitate matris ecclesiæ, apud memoratum serenissimum principem fideliter ac salubriter pastoralis provisione intervenirent. Bouq.

(e) Ingeldrudi.

(f) Circa Mosomagum, Mouzon, ad Mosam.

(g) In diocesi Rhemensi circa Vouzy seu Vouziers, inter pagos Rhemensem et Stadinensem. Cf. Vales. Not., p. 621.

(h) Cf. Chron. de gestis Norm. an. 864.

(i) Neus ad Rhenum.

placitum, quo simul redeant et de ipso regno apud se tractent, Hludowicus Italiam, Hlotharius in regnum suum revertitur.

Carolus rex Cenomannis ¹ civitatem adit, indeque usque ad monasterium quod Interamnensis(a) dicitur procedit; ubi Salomon, dux Britonum, cum primoribus suæ gentis illi obviam venit, seque illi commendat et fidelitatem jurat, omnesque primores Britanniae jurare facit, et censum illius terræ secundum antiquam consuetudinem illi exsolvit. Cui Carolus ob fidelitatis suæ meritum partem terræ quæ Inter-duas-aquas dicitur, et abbatiam sancti Albini(b) in beneficium donat. Gozfridum et Roricum atque Heriveum, cæterosque qui ab eo nuper sicut et sæpe defecerant, recipit, et cum indulgentia honoribus donat: indeque Cenomannis revertitur, et pascha Domini celebrat.

Hunfridus (c), Gothiæ marchia, sine conscientia Caroli regis, factione solito more Tolosanorum, qui comitibus suis eandem civitatem supplantare sunt soliti, Tolosam Reimundo subripit, et sibi usurpat. Carolus rex de partibus trans-Sequanis regrediens, Lutardum, Papiæ episcopum, de parte Hludowici imperatoris Italiæ, et Gebahardum, Spirensis episcopum, de parte Hludowici fratris sui, regis Germaniæ, et Nantharium comitem de parte Lotharii, nepotis sui, accipit pro pace petentes; quam idem Carolus semper servare voluit, quantum infestatio contrariorum sibi permisit. Sed et alium missum fratris sui Hludowici, nomine Blitgarium accipit petentem ut Carlomannum, filium ejus, a Restitio Winido desertum et a se fugatum, si ad illum venerit, non recipiat: quem non longo post tempore deceptum atque desertum a suis, sub conditione sacramenti pater suus Hludowicus recepit, et secum in libera custodia tenuit.

Carolus missos domni apostolici Nicolai, Rodoaldum ² scilicet Portuensem episcopum, at Johannem, Ficodensem ³ (d) episcopum, satis honorifice Suesionis in monasterio sancti Medardi recipit. Quos aliquandiu secum retinuit, et concessa Balduino(e), qui ad limina apostolorum confugium fecerat, indulgentia, pro cuius obtentu venerant, cum epistolis ad apostolicam sedem redire muneratos absolvit. Idem autem apostolicæ sedis legati Mettis adunt, synodum habituri ex delegatione apostolica circa medium mensem Junium pro divortio, quod inter

A Lotharium et uxorem suam Theotbergam acciderat, et pro superinductione concubinæ Waldradæ, quam contra leges ecclesiasticas et mundanas in uxorem sibi asciverat. In qua synodo præfati missi corrupti muneribus, epistolas domni apostolici occultantes. nihil de his quæ sibi commendata fuerunt, secundum sacram auctoritatem egerunt. Ut autem aliquid viderentur egisse, Guntharium, Coloniensem archiepiscopum, et Theutgaudum, Treverensem æque archiepiscopum cum veniis ⁴ quas in eadem synodo subscripserunt episcopi regni Hlotharii, factione Haganonis, versuti et cupidissimi Italiæ regionis episcopi ⁵, Romam ire jusserunt, ut iudicio domni apostolici ipsa causa diffiniretur. Domnus apostolicus quæ acta fuerant plene cognoscens, et Rodoaldum similiter ⁶ cupiditate in Constantinopoli cum Zacharia, socio suo, episcopo nuper corruptum damnare volens, synodum convocavit; quod sentiens Rodoaldus, noctu fuga lapsus disparuit. Guntharius vero et Theutgaudus Romam pervenientes, primum in synodo et postea in ecclesia sancti Petri, sicut habetur in subditis (f), ab apostolico sunt damnati.

* Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, reverentissimis et sanctissimis confratribus nostris, Hincmaro Rhemensi, et Waniloni Rothomagensi, seu omnibus confratribus nostris, archiepiscopis et episcopis in regno Caroli, gloriosi regis consistentibus.

« Scelus quod Lotharius rex, si tamen rex veraciter dici possit, qui nullo salubri regimine corporis appetitus refrenat, sed lubrica enervatione magis ipsius illicitis motibus cedit, in duabus feminis, Theotberga scilicet et Waldrada, commisit, omnibus manifestum est. Sed et dudum episcopos Theotgandum et Guntharium in tali facto eum habuisse auctores atque factores, pene totus nobis orbis undique ad limina seu semper confluens apostolicam referebat. absentibus quoque id ipsum nostro scribentibus apostolatui. Quod nos tanto credere renuimus, quanto de episcopis tale quid audire nullatenus sperabamus; donec ipsi Romam tempore concilii venientes, coram nobis et sancta synodo tales inventi sunt, quales fuerant a multis sæpissime prædicati; ita ut scriptura, quam suis stipulaverant manibus, quamque volebant ut nostro roboraremus chirographo, caperentur, et dum muscipulam innocentibus opponere satagerent, insidiis suis illaqueati sint. Sicque completum est Deo auctore, quod in Pro-

VARIANTES LECTIONES.

¹ cinomannis Ch. ² raduoldum Gh. ³ ficoclensem Ch. et B., et et d in sæculi ejus codicibus ægre nunquam distinguuntur. ⁴ legendum videtur cum gestis quas. ⁵ regni... episcopi desunt Ch. ⁶ simili?

NOTÆ.

(a) Vulgo *Entrames*; virginum monasterium erat in decanatu Saboliensi (*de Sablé*) nunc cella seu prioratus abbatiae Aurionensis (d'Évron) Bouq.

(b) Andegavis, *Saint-Aubin*, Bouq.

(c) Mabillonius lib. xxxv. *Annal. Bened.*, num. 105, putat Hunfridum istum non alium esse ab Anafredo, comite pagi Narbonensis cujus missi Imbertus et Adaulfus an. 862 placitum Narbone habuerunt pro monasterio Montis-Olivi, sito in pago Car-

cassonensi ad fluvium Duranum. *Dato et confirmato iudicio xiv Kalendas Decembris, anno 23 regnante Karolo rege.* Bouq.

(d) Id est Cerviensem. Cervia Ravennatis ecclesiæ est suffraganea.

(e) Hæc præ oculis habuisse videtur auctor genealogiæ comitum Flandriæ sæculo XII, scriptæ, apud Martenium tomo III. *Thes. Anecd.*

(f) Cf. *Ann. Fuldenses*.

verbiis legitur : *Frustra jacitur rete ante oculos pen-
natorum* (Prov. 1, 17). Siquidem ipsi obligati sunt
et ceciderunt ; nos vero qui in hoc flagitium falso
cecidisse dicebamur, faciente Domino cum justitiæ
propugnatoribus resurreximus et erecti sumus. Igi-
tur decernente nobiscum sancta synodo, in præsen-
tia depositi et ab officio sacerdotali excommunicati
atque a regimine episcopatus alienati indubitanter
existunt. Unde vestra fraternitas canonum normam
custodiens et decretorum sanctiones observans, ca-
veat ne hos quos nos ¹ abjecimus, recipere in sa-
cerdotum catalogo præsumat. Depositionis autem
sententia, quam in prædictos Theotgaudum et Gun-
tharium protulimus, cum cæteris capitulis quæ san-
cto concilio nobiscum sanciente promulgavimus,
inferius annexa monstrabitur.

« CAP. I. *De synodo in Mettensium urbe a Theotgaudo
et Gunthario archiepiscopis congregata, penitus abo-
lenda.*

« Synodum quæ nuper, id est sub piissimo impe-
ratore Hludowico, per indictionem undecimam
mense Junio in Mettensium urbe ad episcopos qui no-
strum prævenerant iudicium collecta est, quique
apostolicæ sedis instituta temere violarunt, ex tunc
et nunc et in æternum iudicamus esse cassatam, et
cum Ephesino latrocinio reputatam, apostolica au-
toritate in perpetuum sancimus esse damnandam,
nec vocari synodum, sed tanquam adulteris faven-
tem, prostibulum appellari decernimus.

« CAP. II. *Depositio ² Theotgaudi et Guntharii
archiepiscoporum.*

« Theotgaudum Trevirensis, primatem Belgicæ
provinciæ, et Guntharium, Agrippinæ ³ Coloniae
episcopos, nunc coram nobis et sancta synodo sub
gestorum insinuatione, qualiter causam Lotharii
regis et duarum mulierum ejus, Theotbergæ scilicet
et Waldradæ, recognoverint et iudicaverint, scriptum
super hoc propriis roboratum manibus offerentes,
nihilque se plus vel minus aut aliter egisse, ore pro-
prio multis coram positis affirmantes, et sententiam,
quam a sede apostolica in Ingildrudem, uxorem
Bozonis, sanctissimus frater noster, Mediolanensis
archiepiscopus, Tado et cæteri coepiscopi nostri pe-
tiverant emittendam, et nos divino succensio zelo sub
anathematis obtestatione canonicè protuleramus,
publice viva voce se violasse confitentes ; in quibus
omnibus invenimus eos apostolicas atque canonicas
sanctiones in pluribus excessisse, et æquitatis nor-
mam nequiter temerasse ; omni iudicamus sacerdotii
officio manere penitus alienos, Spiritus sancti iudicio
et beati Petri per nos auctoritate omni episcopatus
exutos regimine consistere diffinientes. Quod si juxta
præcedentem consuetudinem tanquam episcopi ausi

A fuerint aliquid de sacro ministerio contingere, nullo
modo liceat eis, nec in alia synodo restitutionis spem
aut locum habere satisfactionis, sed et communican-
tes eis omnes abici ⁴ de ecclesia, et maxime, si
postea quam didicerint ⁵ adversus memoratos pro-
latam fuisse sententiam, eisdem communicare ten-
taverint ⁶.

« CAP. III. *De cæteris episcopis ⁷.*

« Cæteri autem episcopi, qui complices horum,
Theotgaudi scilicet et Guntharii, vel sectatores esse
feruntur, si cum his conjuncti seditiones, conjuratio-
nes, vel conspirationes fecerint, vel si a capite, id
est a sede beati ⁸ Petri, illis hærendo dissenserint,
pari cum eis damnatione teneantur obstricti. Quod
si cum sede apostolica, unde eos principium episco-
patus sumpsisse manifestum est, sapere de cætero
per semetipsos, vel missis ad nos legatis cum scriptis
suis, se professi extiterint, noverint sibi a nobis ve-
niam non negandam, nec ⁹ amissionem honorum
suorum pro retroactis præsumptionibus aut sub-
scriptionibus, quas in profanis fecerunt gestis, per
nos ullo modo formidandam.

« CAP. IV. *De Ingiltrude.*

« Ingildrudem, filiam quondam Mactifredi comitis,
quæ, Bozone proprio viro relicto, ecce jam per
septem circiter annos hac atque illac vagabunda
discurrit, nuper cum fautoribus ¹⁰ suis regulariter
anathematizavimus, sed propter contumaciam ¹¹ ite-
rato anathematis duximus vinculis innodandam.
Sit igitur a Patre et Filio et Spiritu sancto, uno et
vero Deo, et ab omnibus sanctis Patribus, et ab
universa sancta Dei catholica et apostolica Ecclesia,
et a nobis penitus anathema, cum omnibus compli-
cibus, communicatoribus atque auxiliatoribus suis,
ita ut, sicut jam decrevimus ¹², si quis ei communi-
care vel facere in aliquo præsumpserit, siquidem
clericus fuerit, eodem vinculo constrictus officium
clericatus amittat, monachi vero et laici, si inobe-
dientes decreto præsentis fuerint, similiter anathe-
matizentur. Sane si eadem mulier ad virum suum
reversa fuerit, vel apostolicam beati Petri sedem
Romam properans accesserit, veniam ei post dignam
satisfactionem proculdubio non denegabimus, verum
tamen sub priori vinculo anathematis, quo illam
prius et nunc obligavimus, interim constricta per-
maneat. Si quis autem eidem Ingildrudi ¹³ ad apo-
stolicam beati Petri sedem Romam specialiter pro-
peranti vel occurrenti nescius communicaverit, aut
sciens opem in veniendo præstiterit, nullo pro hoc
vinculo teneatur annexus.

« CAP. V. *De sententiis atque interdictis sedis
apostolicæ.*

« Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones

VARIANTES LECTIONES.

¹ nos deest Ch. ² deposito Ch. ³ agrippinæ Ch. ⁴ abjici B. abici Ch.; nec diffitor, mihi ita in codice legi persuasum esse ; nam rarissime in mediis xvi libris abjicere, rejicere, trajicere et alia ejusmodi repereris. ⁵ didicerant Ch. ⁶ tentaverunt Ch. ⁷ superscriptiones desunt apud Ch. ⁸ beati deest Ch. ⁹ ne Ch. ¹⁰ factoribus Ch. ¹¹ proper contumaces eam iterato Ch. ¹² decernimus Ch. ¹³ ingeldrudi Ch.

vel decreta pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum vel interdictione imminentium vel futurorum malorum a sedis apostolicæ præsule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.

« Oplamus sanctitatem vestram in Christo bene valere. »

Carolus 8. Kalend. Novembris synodum in Vermeria palatio habuit, ibique abbatiam sancti Carilephi (a) super Rotbertum, episcopum Cinnomannicæ urbis, qui eam per apostolicam commendationem juris sui episcopatus mancipatam tenere volebat, legaliter evindicavit, et Rothadum nuper depositum, sicut domnus papa ei mandaverat, cum suis et episcoporum litteris atque vicariis Romam misit. Judith, filiam suam, per deprecationem domni apostolici ad pacem, et legatum Mahomet, regis Sarracenorum, cum magnis et multis muneribus ac litteris ¹ de pace et fœdere amicali loquentibus solemniter suscepit; quem cum honore et debito salvamento ac subsidio necessario in Silvanectis civitate opportunum tempus, quo remitti honorifice ad regem suum posset, operiri ² disposuit. Indeque cum valida manu ad recipiendum virtute filium suum Carolum, si aliter nollet venire, hostiliter versus Aquitaniam pergit, et ad Antisiodorum civitatem usque pervenit; ibique filiam suam Judith, sicut domnus apostolicus eum petierat, consilio fidelium suorum Balduino, quem secuta fuerat, legaliter conjugio sociari permisit. Inde Nivernum civitatem perrexit, ubi filium suum Carolum ad se venientem recepit, et sibi fidelitatem et debitam subjectionem promitti sacramento præcepit, et omnes primores Aquitanicæ iterum sibi jurare fecit. Duo quoque Nortmanni, qui nuper cum Welando christianitatem dolo, ut tunc dicebatur et post claruit, postulantes de navibus exierunt, super eum (b) infidelitatem miserunt; quorum unus secundum gentis suæ morem cum eo negante armis coram rege contendens, illum in certamine interfecit. Interea tristi nuntio comperit, quod Nortmanni Pictavis venerant, et sub redemptione civitate servata, ecclesiam sancti Hilarii, magni confessoris, incenderant ³. Natale autem Domini in eodem loco secus Nivernum civitatem, ubi filium suum receperat, celebravit.

DCCCLXIV.

Carolus Aquitanos hostiliter contra Nortmannos, qui ecclesiam sancti Hilarii incenderant ⁴, disposito exercitu ire præcipiens, filium et æquivocum suum Carolum secum ducens, Compendium rediit, missos suos ad recipiendas civitates et castella in Gothiam misit. Nortmanni Arvernum civitatem petunt, ubi Stephanum, Hugonis filium, cum paucis suorum in-

terfectum, impune ad suas naves redeunt. Pippinus, Pippini filius, ex monacho laicus et apostata factus, se Nortmannis conjungit, et ritum eorum servat. Carolus juvenis, quem pater nuper ab Aquitania receptum Compendium secum duxerat, noctu rediens de venatione in silva Cotia joculari cum aliis juvenibus et coævis suis putans, operante diabolo ab Albuino juvene in capite spatha percutitur pene usque ad cerebrum; quæ plaga a tempore sinistro usque ad malam ⁵ dextræ maxillæ pervenit.

Lotharius, Lotharii filius, de omni regno suo quatuor denarios ex omni manso colligens, summam denariorum cum multa pensione farinæ atque pecorum necnon vini ac siceræ Rodulfo Nortmanno, Herioldi filio, ac suis locarii nemine tribuit.

Hludowicus, imperator Italiæ nominatus, incensore Gunthario ad suam injuriam referens, quoniam legatos sui fratris Lotharii per ipsius fiduciam et interventionem Romam directos apostolicus, ut supra monstravimus, degradavit, seque ipsum furore non capiens, comitantibus secum eisdem legatis Theutgaudo atque Gunthario, cum conjugem Romam ea intentione pergit, quatenus aut papa Romanus (c) eosdem restitueret episcopos, aut hoc facere non volenti noxie quodammodo manum mitteret. Quod audiens apostolicus, cum litanis generale jejunium sibi et Romanis indixit, ut Deus apostolorum suffragiis præfato imperatori mentem bonam et reverentiam erga divinum cultum et apostolicæ sedis auctoritatem donaret. Imperatore autem perveniente Romam et secus basilicam beati Petri degente, clerus et populus Romanus cum crucibus et litanis, jejunium celebrantes, beati Petri memoriam adeunt, et ab hominibus imperatoris, cum gradus ante basilicam beati Petri cœperunt ascendere, in terram prostrati, et variis ictibus flagellati, et crucibus ac vexillis confractis, qui evadere potuerunt fugati sunt; in quo tumultu et crux mirabilis et veneranda a sanctæ memoriæ Helena decentissime fabricata, in qua lignum mirificæ crucis posuit et sancto Petro munere maximo contulit, confracta et in lutum projecta est, unde a quibusdam, ut fertur Anglorum gentis hominibus, collecta et custodibus reddita est. Quæ flagitia ut apostolicus in Lateranensi palatio degens comperit, et paulo post illum capiendum non incerto nuntio didicit, latenter navem intravit, et per Tiberim ad ecclesiam sancti Petri se contulit, ubi duobus diebus ac noctibus sine cibo ac potu mansit, Interea homo cujus præsumptione præfata crux veneranda confracta fuerat, moritur, et imperator febre corripitur. Quapropter conjugem ad apostolicum mittit, cujus fidei jussione apostolicus ad imperatorem venit, et habita mutua

VARIANTES LECTIONES.

¹ litteris Ch.   ² operiri Ch.   ³ incenderint Ch.   ⁴ incenderunt Ch.   ⁵ malum Ch.

NOTÆ.

(a) *Saint-Calais*. Bouq.

(b) Id est Welandum.

(c) Orationem anonymi cujusdam episcopi hac oc-

casione in synodo Romana habitam videsis apud Muratorium SS. Ital. T. II, p. II, p. 135. Exstat in codice ms. bibliothecæ Ambrosianæ.

sermocinatione, sicut inter eos convenit, apostolicus Romam ad Lateranense palatium rediit. Tunc imperator Guntharium et Theutgaudum degradatos, ut secum venerant, Franciam redire præcepit. Tunc Guntharius hæc diabolica capitula et hactenus inaudita, quæ cum hac præfatione, quando Romam ut præmissimus, in Hludowici obsequio rediit, episcopis regni Lotharii misit, per Hildunium fratrem suum clericum, adjunctis ei suis hominibus, apostolico misit; dans illi in mandatis ut si apostolicus illa nollet recipere, super corpus beati Petri ea jactaret. (De quibus hic agitur, Capitula Guntharii jam delinimus inter scripta ejus, Patrologiæ tom. CXXI, quem adeat lector.)

Apostolicus autem præcognitus hæc recipere noluit. Suprascriptus autem Hilduinus armatus cum hominibus Guntharii ecclesiam beati Petri apostoli sine ulla reverentia intrans, diabolicum scriptum, sicut suus frater Guntharius ei præceperat, si apostolicus illud nollet recipere, super corpus beati Petri jactare voluit, et a custodibus prohibitus, eosdem custodes cum fustibus tam ipse quam et sui complices verberare cœperunt, adeo ut unus ibidem occisus fuerit. Tunc ipsum scriptum super corpus beati Petri jactavit, seque isdem et qui cum eo venerunt evaginalis gladiis protegentes, de ecclesia exierunt, et ad Guntharium peracto lugendo negotio redierunt. Imperator post paucos dies, patris a comitatu suo multis deprædationibus et mansionum destructionibus ac sanctimonialium cæterarumque feminarum constuprationibus atque hominum cædibus necnon et ecclesiarum infractionibus, Roma exiens, Ravennam venit, ibique pascha Dominicum cum tali sicut meruit Dei et apostolorum gratia celebravit. Guntharius autem in ipsa cœna Domini Coloniam veniens, missas celebrare et sacrum chrisma conficere, ut homo sine Deo, præsumpsit; Theutgaudus vero a ministerio, sicut ei fuerat præceptum, se reverenter abstinuit. Cæteris denique episcopis apud Lotharium id satagentibus, episcopatum a Gunthario Lotharius tulit, et suo tantum consilio Hugoni, Conradi, Caroli regis avunculi, et materteræ suæ filii, tonsura clerico et ordinatione tantummodo subdiacono, moribus autem et vita a fidei laico discrepanti donavit; unde motus Guntharius, quidquid de thesauro ecclesiastico in eadem civitate fuit residuum auferens, Romam iterum, ut omnia Lotharii et sua signa de Theutberga et Waldrada apostolico ex ordine pandat, regreditur. Sed et episcopi regni Lotharii legatos suos cum libel-

lis pœnitentiæ et professionibus canonicis, quoniam ab evangelica veritate et apostolica auctoritate sacrisque regulis in causa Theutbergæ ac Waldradæ non mediocriter deviaverant, ad apostolicum dirigunt. Lotharius vero Ratoldo, Argentoratensis urbis episcopo, cum scriptis falsa more suo de sua excusatione et voluntaria correctione loquentibus præmisso, ad apostolicum ipse per Gundulphi villam (a) et Romerici montem (b) obviam fratri suo ad locum qui Urba (c) dicitur vadit. Carolus cum epistolis per Rodbertum, Cinnomanniæ urbis episcopum, Romam, sicut apostolicus jusserat, Rothadum¹ dirigit; sed et episcopi regni ejus vicarios suos cum synodicalibus litteris de causa ipsius Rothaldi ad apostolicam sedem mittunt; quibus Hludowicus transitum denegat. Ipsi autem legati tam regis quam episcoporum impossibilitatis suæ causas Romam veniendi clanculo papæ cognitatas faciunt. Rothadus simulata infirmitate Vesontio², cæteris patriam repedantibus, remanet, et post aliorum regressum, per Curiam, suffragantibus sibi Lotharii et Hludowici, Germaniæ regis fautoribus, Hludowicum (d) imperatorem Italiæ adiit, quatenus ipsius solatio Romam valeat pervenire. Missi regis Caroli parum pro quibus missi fuerant utilitatis agentes, a negotio³ revertuntur, et Huntfrido, dimissa⁴ Tolosa ac Gotia, per Provinciam in partes Italiæ transunte, iterum alios missos ad recipiendas civitates et castella Carolus ad Tolosam et in Gotiam mittit.

Hludowicus, rex Germaniæ, hostiliter obviam Bulgarum Cagano...⁵ nomine, qui christianum se fieri velle promiserat, pergit; inde ad componendam Winidorum marcem, si se prosperari viderit, perrecturus. Nortmanni qui cum plurimo navigio in Flandris appulerunt, resistentibus sibi pagensibus per Rhenum ascendunt, et vicina regnorum Lotharii ac Hludowici ex utraque ripa ipsius fluminis vastant. Carolus (e) Kalendas Junii in loco qui Pistis dicitur generale placitum habet, in quo annua dona sed et census de Britannia a Salomne, Britannorum duce, sibi directum more prædecessorum suorum, quinquaginta scilicet libras argenti, recipit, et firmitates in Sequana, ne Nortmanni per eundem fluvium possint ascendere, ibidem fieri jubet. Capitula etiam ad triginta et septem consilio fidelium suorum more prædecessorum ac progenitorum suorum regum constituit, et ut legalia per omne regnum suum observari præcipit.

Pippinus (f) apostata a Nortmannorum collegio ab Aquitanis ingenio capitur, et in eodem placito presentatur, et a regni primoribus, ut patriæ et christi-

VARIANTES LECTIONES.

¹ rothardum Ch., qui infra rothadi scribit. ² vesoncio Ch. ³ negocio Ch. ⁴ dimisso Ch. et B. ⁵ aut hic nomen cagani aut post Bulgarorum vocem regi excidisse patet.

NOTÆ

(a) Gondreville prope Toul.

(b) Remiremont.

(c) Orbe.

(d) Rothadus a Ludovico imperatore liberum transitum impetravit, et mense Junio hujus anni 864 solus Romam pervenit. Bouq.

(e) Edictum Pistense vii Kal. Julii editum est. Baluzii Capit. T. II.

(f) Hincmarus Rhemorum archiepiscopus in consilio de Pippini pœnitentia sic habet: « Unde, quantum mihi videtur, non præjudicans synodali sententiæ de Pippino decretæ, sed confusus de Dei

Christianitatis proditor, et demum generaliter ab omnibus ad mortem dijudicatur, et in Silvanectis arctissima custodia religatur. Bernardus, Bernardi quondam tyranni carne et moribus filius, licentia regis accepta de eodem placito quasi ad honores suos perrecturus, super noctem armata manu regreditur, et in silva ¹ se occulens, ut quidem dicebant, regem qui patrem suum Francorum iudicio occidijusserat, et ut quidam dicebant, Rodbertum et Ramnulfum, regis fideles, malitiis ² occidere locum et horam expectat. Quod regi innotuit, et mittens qui eum caperent et ad præsentiam illius adducerent, fuga sibi consuluit; unde iudicio suorum fidelium honores quos ei dederat rex recepit, et Rodberto, fideli suo, donavit.

Efrigidus (a) qui transactis temporibus cum Stephano filium et æquivocum regis ab obedientia paterna subtraxerat, a Rodberto capitur, et regi in eodem placito præsentatur; cui rex deprecatione ipsius. Rodberti cæterorumque suorum fidelium quod in eum commiserat perdonavit (b), et sacramento firmatum ac sua gratia muneratum illæsum abire permisit. Carolus a loco qui Pistis dicitur revertens, intrat Compendium circa Kalendas Julii, missum Mahometh, regis Sarracenorum, qui ante hyemem ad se venerat, muneratum cum plurimis et maximis donis per suos missos ad eundem regem satis honorifice remittit. Carlomannus, filius Hludowici regis Germaniæ, qui in libera custodia cum patre suo morabatur, simulans se venatum ire, a patre fuga labitur, et marcas sibi a genitore ablatas cum consensu marchionum qui eum tradiderant reoccupat. Quem pater e vestigio insequens, sub firmitatum conditione ³ ad se venire facit, et ei honores donat. Indeque revertens versus palatium Francoford, in quodam broilo (c) cervum venans de caballo

accidit, et costis læsus in vicino monasterio jacet, filiumque suum Hludowicum ad prædictum palatium, ubi uxor ejus erat, præmittit, ipseque in brevi convalescens subsequitur.

Nicolaus papa denuo epistolas per omnes archiepiscopos et episcopos Galliarum, Germaniarum et Belgicæ provinciæ mittit pro confirmatione depositionis Theutgaudi Treverorum, et Guntharii Coloniensis archiepiscoporum. Sed et aliis episcopis, qui ex regno Lotharii in divortio ⁴ Theutbergæ et superinductione concubinæ Waldradæ consenserunt, et ad eum cum professione sua miserunt epistolæ suas, indulgentiam largiendo, sicut in scripto superius continente promiserat, dedit. Synodum Romæ convocat circa Kalendas Novembris, indicans se in ea eorumdem olim archiepiscoporum depositionem denuo confirmaturum, et tractaturum de causa Lotharii et Ignatii, Constantinopolitani episcopi præcedenti (d) anno depositi, in cujus loco quidam laicus attonsus et mox episcopus est ordinatus. Ad quam synodum prædicti Theutgaudus et Guntharius sponte perrexerunt, putantes Hludowici imperatoris interventu ab apostolico posse restitui.

Hludowicus, Italiæ imperator nominatus, a cervo quem in rugitu (e) positum sagittare voluit, gravissime vulneratur. A Nicolao, Romanæ sedis pontifice, per Arsenium apocrisarium petitur, ut idem papæ legatos suos liceat pro quibusdam causis ecclesiasticis ad Carolum mittere; sed credens, quia non sincera intentione adversus eum velit in Franciam missos suos dirigere, contradicit.

Hugbertus, clericus conjugatus et abbas monasterii sancti Martini, qui sancti Mauricii abbatiam et alios honores Hludowici, imperatoris Italiæ, contra voluntatem ipsius tenebat, ab hominibus ejus occiditur, et Theotberga soror ejus, abjecta Lotharii, ad

VARIANTES LECTIONES.

¹ sylva Ch. ² malitiis Ch. ³ conditionem Ch. et B. ⁴ divorcio Ch.

NOTÆ.

misericordia, qui per apostolum suum dicit, ut superexaltet misericordia iudicium, et de charitate confratrum nostrorum, exhortandus est Pippinus, ut puram confessionem de omnibus peccatis suis, quæ ab ineunte ætate perpetravit, secrete faciat: quia forte talia fecit, quæ turpe est etiam in publicum dicere: et de hoc quod suum habitum dimisit, et se perjuravit, et quia cum paganis se junxit (de qua sua conjunctione multa mala sunt perpetrata), coram ecclesia inter publice pœnitentes se lacrymabiliter accuset, et pœnitentiam et reconciliationem humiliter petat: et de omnibus, quæ vel secrete confessus fuerit, vel publice se accusaverit, per manus impositionem episcopalis auctoritatis publice reconcilietur, et reconciliatus tonsuram clericalem accipiat, et habitum monasticum recipiat, et profiteatur de cætero servare quæ expetit et expedit: et sic communionem sacri altaris recipiat. Reconciliatus autem bene tractetur, ut tali loco sub libera custodia misericorditer custodiatur, et custodes monachos ac bonos canonicos, qui cum exhortentur, et quorum doctrina et exemplo bene de cætero vivere, et præterita peccata plangere discat: et quorum providentia et loci convenientia ita custodiatur, ut ad pristinum vomitum redire nequeat, etiamsi dia-

bolo suadente voluerit: et redivivum scandalum per eum in sancta Ecclesia et in ista Christianitate oriri non possit. Accipe, pater et filii, istam rotulam, sed et illam de cognatione non conjugenda, et porta illas domno regi, et relege coram illo: et de ista fac secundum ejus consilium et commendationem; et de illa de cognatione non conjugenda, per ejus consilium et auxilium sequere sacras auctoritates tibi directas. Providentia de Pippino non est negligenda; et ut certi ac fideles custodes illi adhibeantur, satis est procurandum: nec obliviscendum quod de eo in monasterio sancti Medardi accidit, et quod de Karlomanno in Corbeia evenit. Nam quod factum est, adhuc fieri potest. » Bouq.

(a) Efridus idem videtur esse ac Acfridus, cui jam abbatiam sancti Hilarii habenti dedit Carolus Calvus comitatum Bituricensem a. 867. Bouq.

(b) Perdonare, pardonner.

(c) Nostrum Bruhl, nemus.

(d) Ignatius anno 861 exauctoratus fuit in pseudo-synodo Constantinopolitana. Photius episcopus ordinatus 25 die Decembris an. 857, anno 858 in Ignatii locum jam intrusus fuerat. Bouq.

(e) Gallice rut.

fidem Caroli venit, cui Carolus Avenniacum (a) monasterium donat, et abbatiam sancti Martini Ingelwino, diacono palatii sui, committit. Rodbertus, comes Andegavensis, aggrediens¹ duos cuneos de Nortmannis qui in Ligeri fluvio residebant, unum quidem exceptis paucis evadentibus interfecit, et altero majore retro superveniente vulneratur; unde paucis suorum amissis, sibi secessu consuluit, et post paucos dies convaluit.

DCCCLVV.

Carolus rex nativitatem Domini in Carisiaco palatio celebrat. Vernum villam veniens circa medium Februarium mensem, fratrem suum Hludovicum in villa Tusiaco (b) cum filiis venientem satis honorifice suscepit, ibique omnibus cum² illorum fidelibus consideratis, missaticum per episcopos, Altfriidum (c) videlicet et Erchanratum (d), Lothario nepoti suo transmittunt, mandantes ut quia sæpe dicebat se Romam iturum, prius secundum domni apostolici et eorum hortamentum emendaret, quod contra leges divinas et humanas commiserat in Ecclesia, quam sua temeritate scandalizaverat, et tunc ordinato regno suo, si vellet, pro indulgentia petenda et obtinenda ad apostolorum limina properaret. Lotharius vero putans, quod sibi regnum subripere et inter se vellent dividere, Liutfridum, avunculum suum, ad fratrem et Italiæ imperatorem transmittit, petens illum apud apostolicum obtinere, quatenus pro eo patris suis³ epistolas mitteret, ut pacem servantes de regno suo nullum ei impedimentum facerent; quod et Hludovicus imperator obtinuit.

Interca (e) Nortmanni residentes in Ligeri, cum maximo impetu, faciente divino iudicio, secundo vento per eundem fluvium usque ad monasterium sancti Benedicti quod Floriacus dicitur navigant, et idem monasterium incendunt, et in redeundo Aurelianis civitatem et monasteria ibidem et circumcirca consistentia igne cremant, præter ecclesiam sanctæ Crucis, quam flamma, cum inde multum laboratum a Nortmannis fuerit, vorare non potuit. Sicque per annis alveum descendentes et vicina

A quæque depopulantes, ad stationem suam reversi sunt De Tusiaco Hludovicus Bajoariam pergens, Carolomanno filio sibi familiariter reconciliato, marcas quas ab eo tulerat reddidit, et ad Franconoford palatium rediit. Carolus autem per Attiniacum ad Silviacum (f) veniens, ibidem sacram quadragesimam⁴ et pascha Domini celebrat, et Bernardum ex quodam Bernardo (g) et filia Rorigonis comitis natum, in Gothiam mittens, partem ipsius marchiæ (h) illi committit; et sic demum Vernum villam veniens, episcopos ac ceteros Aquitaniæ primores ibidem obvius suscepit. A quorum multam petitionem filium suum Carolum necdum bene spassatum (i) in Aquitaniam cum regio nomine ac potestate redire permittit.

B Nicolaus papa Arsenium, Ortensem episcopum et consiliarium suum, cum epistolis ad Hludovicum et Carolum fratres, sed et ad episcopos ac primores regnorum illorum, ea quæ Lotharius per fratrem petierat, continentibus⁵, non cum apostolica mansuetudine et solita honorabilitate, sicut episcopi Romani reges consueverant in suis epistolis honorare, sed cum malitiosa interminatione transmittit. Isdem autem Arsenius per Curiam et Alamanniam ad Hludovicum, Germaniæ regem, in Franconoford palatium veniens, epistolas apostolici ei tradidit, et inde in Gundulfi villam ad Hlotharium venit. Cui et episcopis ac primoribus regni sui epistolas papæ dedit, continentibus, quia, nisi uxorem suam Theotbergam reciperet et Waldradam abjiceret, renuntiantes sibi Arsenio illum ab omni christianorum societate debuisset rejicere, quem in pluribus epistolis has præcedentibus excommunicatum et a consortio christianorum ejectum multoties prædicaverat. Et sic de Lothario ad Carolum circa medium Julium mensem in Attiniacum palatium Arsenius veniens, uniformes sicuti Hludovico et Lothario regibus epistolas suas satis honorifice tradidit, et Rothadum, canonicea quinque provinciarum episcopis dejectum et a Nicolao papa non regulariter sed potentialiter restitutum, secum reducens, Carolo præsentavit. Et

VARIANTES LECTIONES.

¹ rediens Ch. ² cum omnibus Ch. ³ patruus suus Ch. ⁴ sacrum quadragesima Ch. ⁵ continentibus Ch.

NOTÆ.

(a) *Avenai* in diocesi Rhemensi. Bouq.

(b) Villa in pago Tullensi, Labbeo *Tousy*, Michaeli Germano lib. iv, de Re diplomatica *Tullei-aux-gro-seilles*. Bouq.

(c) Hildesheimensem.

(d) Videtur esse Catalaunensis, qui infra Erkanraus audit.

(e) Cf. Chron. de gestis Norm.

(f) Vicus Servais, dimidia leuca a Fara oppido, quod ad Isaram citum est. Vide lib. iv, de Re diplom., pag. 325. Bouq.

(g) Bernardus iste, pater Bernardi Gothiæ marchionis, non alius est a Bernardo, qui, teste Ademari Chabannensi, cum fratre suo Emenone comite Pictavensi anno 839 in Ludovici Pii offensionem incurrit, et qui anno 844 contra Lambertum Namnetensem comitem dimicans occisus est. Uxor ejus Blichildis

D nomine, filia erat Rorigonis Cenomanensis comitis, qui anno 824 monasterium Fossatense instauravit. Exstat apud Bessium in Historia episcoporum Pictav. charta Rorigonis comitis, in qua memorat suum patrem Gauzlinum, matrem Aldetrudem, fratrem Gauzbertum monachum Fossatensem, et filium Gauzlinum monachum Glannafoliensem, Gauzbertus fuit abbas Fossatensis, et mortuus est circa a. 845. Gauzlinus fuit abbas Glannafoliensis. Bernardus Gothiæ marchio honoribus privatus est an. 878 in concilio Trecensi. Bouq.

(h) Tunc Gothiæ marchia, quæ integra possessa fuerat ab Hunfrido, in duas divisa est. Carolus enim Septimaniam proprie dictam cum Narbonensi prima a marchia Hispanica separavit. Bouq.

(i) Id est castigatum; cfd. Italum *spazzare*, et Gallicum *espousseter*, *épousseter*.

cum sacri canones dicant, ut si episcopus a gradu dejectus ab episcopis provinciæ, ad episcopum Romanum confugerit, scribat Romanus episcopus finitimæ et propinquæ provinciæ episcopis, ut ipsi omnino diligenter causam inquirent, et juxta fidem veritatis diffiniant, et si is qui dejectus est iterum ab eis, moverit Romanum episcopum, aut mittat a latere suo, qui auctoritatem ejus a quo destinati sunt habentes, cum episcopis judicent, aut credat episcopos sufficere, ut negotio terminum imponant: nihil horum idem apostolicus agere voluit, sed posthabito episcoporum judicio, qui juxta sacras regulas post judicium sub gestorum specie omnia judicata ad sedem apostolicam retulerunt, ipsa sua potestate illum restituit. Restitutum ergo Karolo misit cum epistolis, in quibus continebatur, ut sine ulla exceptione, si quis eidem Rothado quiddam aut de gradu aut de rebus episcopii contradiceret, anathema foret. Sicque sine interrogatione vel consensu episcoporum qui eum deposuerunt, per missum Arsenium Rothadus est in sede sua remissus.

Post hæc Arsenius ad Duciacum obviam Hlothario pergit, ducens Theotbergam quæ aliquandiu honorabiliter in regno Karoli deguit, et accepto sacramento a duodecim hominibus ex parte Hlotharii, eandem Theotbergam, nulla ecclesiastica satisfactione pro adulterio publico ab eo secundum canones sacros patrata, illi in matrimonium reddidit. Sacramentum autem pro Theotberga præstitum ex parte Hlotharii ita se habet, veluti dictatum et Roma delatum ab ipso Arsenio: « Jurans promitto ego talis per hæc quatuor sancta Christi Evangelia, quæ manibus meis tango, atque istas sanctorum reliquias, quia senior meus Hlotharius rex, filius quondam piæ recordationis Hlotharii serenissimi imperatoris, amodo et deinceps accipiet Theotbergam uxorem suam pro legitima matrona, et eam sic habebit in omnibus, sicut decet regem habere reginam uxorem. Et propter jam factas dissensiones neque in vita, neque in membris, neque a prædicto seniore meo Hlothario, neque a nullo hominum ipso instigante aut auxiliante vel etiam consentiente aliquod malum habebit; sed eam sic habebit, sicut regem decet habere uxorem legitimam: ea tamen ratione, ut sic se amodo custodiat, sicut decet uxorem suo seniori in omnibus observare honorem. Hæ sunt nomina eorum qui hoc juraverunt: De comitibus Milo, Ra-

A tharius, Erlandus, Teutmarus, Weremboldus, Rocolfus comes. De vassallis Erleboldus, Vulfridus, Eidulfus, Bertmundus, Nithardus, Arnostus. Hoc juratum est super quatuor Dei Evangelia atque pretiosissimum lignum sanctæ Dominicæ crucis et alias sanctorum reliquias in loco qui dicitur Vindonissa (a), die tertia mensis Augusti, indictione 13. Hoc factum est temporibus domni ter beatissimi et coangelici Nicolai apostolici, mediante et constituyente Arsenio venerabili episcopo, misso et apocrisiario summæ sanctæ catholicæ atque apostolicæ sedis, apostolicam habente auctoritatem et legato ejusdem domni Nicolai apostolici. Nomina episcoporum in quorum præsentia et qui interfuerunt, hæc sunt: Harduicus archiepiscopus Besintionensis (b), Remedius archiepiscopus Laudunensis (c), Ado archiepiscopus Bienensis (d), Rodlandus archiepiscopus Arelatensis, Adventius episcopus Mettensis, Atto episcopus Bardunensis (e), Franco episcopus sancti Landberti (f), Rotaldus episcopus Stratiburgensis, Fulericus capellanus et missus imperialis. De regno autem Karoli Isaac episcopus Linguinensis (g), Erkanraus episcopus Catalaunensis, de quorum manibus ex parte Karolis regis suscepta est Theodberga regina ab Arsenio, venerabili episcopo et legato apostolicæ sedis, una cum prænominatis archiepiscopis et episcopis; adstantibus vero in eodem loco de diversis regnis nobilibus viris cum multitudine populi publice hæc videntibus et audientibus, quorum nomina per omnia non volumus huic inferre² paginæ. »

Eodem die ipsam Theotbergam reginam Arsenius, episcopus et legatus apostolicæ sedis, cum prænominatis omnibus archiepiscopis³ in manibus Lotharii regis reddiderunt atque dederunt, non solum sub eadem obtestatione ut supra, verum etiam sub adjurationem et excommunicationem, ut si in omnibus ut superius legitur non observaverit atque impleverit, non solum in præsentia vita, sed etiam in æterno Dei terribili judicio cum beato Petro principe apostolorum redditurum rationem, et ab ipso æternaliter in eodem judicio damnandum, et igne perpetuo cremandum.

Interea Lotharius missos suos ad Carolum dirigit, volens et petens, ut mutua firmitate inter eos amicitia fœderarentur. Quod et Irmentrude regina interveniente obtinuit, et veniens in Attiniacum, amabiliter et honorifice a Carolo est susceptus et in fœ-

VARIANTES LECTIONES.

¹ *Sequentia usque ad verba per omnia non valuimus huic inferre paginæ apud Chesnium desunt, et « ex fragmento membranaceo codici Certiniano adhærente » a Bouqueto primum addita sunt. Folium igitur e codice exciderat, et a nesciis cui loco deberetur, in finem relatum est.* ² Inscrere? ³ ex his verbis cum prænominatis omnibus archiepiscopis et ex sequentibus ut supra ut superius manifestum est ea quæ modo addidimus... perperam in edito omissa fuisse atque necessario restituenda. Bouq.

NOTÆ.

(a) Vindonissa villa est in pago Rhemensi a Floardo in Chronico et in Historia memorata, vulgo dicta *Venderesse*; sita est inter Reiteste et Sedanum, et olim ad ecclesiam Rhemensem pertinebat. Bouq.

(b) Vesontiensis.

(c) Lugdunensis.

(d) Viennensis.

(e) Virdunensis.

(f) Leodiensis.

(g) Lingonensis.

dere postulato receptus. Quo et Arsenius rediens, A epistolam Nicolai papæ plenam terribilibus et a modestia sedis apostolicæ antea inauditis maledictionibus detulit super eos, qui ante hos annos eidem Arsenio multam thesauri summam prædantes abstulerant, nisi satisfaciendo quæ tulerant ei reddere procurarent. Et relecta ¹ eadem epistola, sed et altera de Ingiltrudis excommunicatione, quæ virum suum Bozonem reliquerat et cum quodam adultero in Lotharii regnum aufugerat, ac recepta sub defensione Caroli villa que Vendopera (a) dicebatur, quam piæ memoriæ Hludowicus imperator sancto Petro tradiderat, et Wido quidam comes per plures annos tenuerat, Arsenius episcopus, impetratis apud Carolum pro quibus ad eum venerat, ad Gundulfi villam cum Lothario, quo Theotberga eum præcesserat, pergit. Ibi quoque per aliquot dies morans propter Waldradam, quæ illuc ad eum adduci ² et ab eo in Italiam deduci debebat, Lothario et Theotberga regio cultu paratis et coronatis, in die assumptionis sanctæ Mariæ missas celebrat, et inde cum præfata Waldrada versus Urbam, quo dicebatur Hludowicus, Italiæ imperator, obviam Lothario venturus, pergit; inde per Alamanniam et Bajoariam pro recipiendis patrimoniis ecclesiæ sancti Petri in eisdem regionibus conjacentibus Romam redit.

Carolus ab Attiniaco contra Nortmannos, qui cum navibus quinquaginta in Sequanam venerant, hostiliter pergit; in quo itinere custodum negligentia tres coronas optimas et armillas nobilissimas, et quæque alia pretiosa ³ perdidit; et post non paucos dies omnia reinvenit, exceptis paucis gemmis, quæ C tumultuaria direptione amissæ fuerunt. Nortmanni (b) vero residentes in Ligeri, libere Pictavum civitatem pedestri ordine pergunt, eandemque civitatem incendunt, et impune ad naves suas reveniunt. Robertus autem de eisdem Nortmannis qui sedebant in Ligeri, amplius quam quingentos sine damno suorum occidens, vexilla et arma Nortmannica Carolo mittit. Carolus autem perveniens usque ad locum qui dicitur Pistis, ubi immorabantur Nortmanni, fidelium suorum consilio pontes super Isaram et Matronam refici curat, in locis quæ dicuntur Alvernus (c) et Carenton (d), quoniam ab incolis qui ex antiquo ipsos pontes fecerant, propter infestationem Normannorum refici non valebant. Ab eis epro, qui ex longinquis partibus ad operandum deputati erant, ut perficerent firmitates in Sequana, ea conditione re-

lici jubet propter imminentem necessitatem ipsos pontes, ne unquam per ventura tempora inde qui nunc eosdem pontes refecerint, in operando ad hoc opus dispendium patiantur: et deputatis custodibus qui utrasque ripas custodirent, ad Odriacam villam medio mense Septembrio venandi gratia pergit. Ipsi autem Nortmanni, quoniam adhuc citra Sequanam custodes non venerant, ex se circiter ducentos Parisius mittunt, ubi quod quæsierant vinum non inveniunt, ad suos qui eos miserant sine indemnitate sui reveniunt; indeque amplius quam quingenti ultra Sequanam usque ad Carnotum prædatum ire disponentes, a custodibus ripæ ipsius fluminis impetuntur, et quibusdam suorum amissis, quibusdam etiam vulneratis, ad naves regrediuntur.

B Carolus Hludowicum, filium suum, in Neustriam dirigit, nec reddito nec interdicto sibi nomine regio, sed tantum comitatum Andegavensem et abbatiam Majoris monasterii (f) et quasdam villas illi donavit. Rodberto, qui marchio in Andegavo fuerat, cum aliis honoribus quos habebat comitatum Autissiodorensem et comitatum Nivernensem donavit. Hludowicus, Germanorum rex, hostem suam contra Winidos ⁴ directam et prospere agentem recepit; cujus filius et æquivocus contra patris voluntatem filiam Adalardi despondit, unde satis animum patris offendit. Carolus obviam fratri suo, Hludowico, ejus colloquio fruiturus, Coloniam pergit, et inter alia ⁵ conlocutionum suarum verba patrem et filium de jam dicta præsumptione pacificat, ea conditione, ut jam ultra Adalardi filiæ non copuletur. Hludowicus ad Wormatiam et Carolus ad Carisiacum revertitur; cui nuntiatur in via, quia Nortmanni 13 Kalendas Novembris monasterium sancti Dionysii intraverunt, ubi viginti circiter diebus immorantes, et quotidie prædam exinde ad suas naves ducentes, post multam deprædationem sine contradictione cujusquam ad castra sua non longe ab eodem monasterio sunt reversi. Interea Nortmanni residentes in Ligeri, commixti cum Britonibus Cinomannis civitatem petunt, et impune deprædantes eam, ad suas naves revertuntur. Aquitani confligentes cum Nortmannis qui in Carento (g) Sigefrido duce resident, quadringentos circiter ex eis occiderunt; cæteri autem fugientes, ad naves suas redierunt.

Carolus missos suos, quos præcedenti anno Cordubam ad Mahomet direxerat, cum multis donis, camelis videlicet, lecta (h) et papilionibus gestantibus,

VARIANTES LECTIONES.

¹ relecta B. *typographi vitio?* ² deduci Ch. ³ preciosa Ch. ⁴ winedos Ch. ⁵ et in talia Ch. B., *scriptum puto* in talia i. e. inter alia.

NOTÆ.

- (a) *Vendeuvre*, villa in Lingonibus. BOUQUET.
 (b) Cf. Chron. de gestis Norm.
 (c) Auvers.
 (d) *Charenton*, ad confluentes Sequanæ et Matronæ.
 (e) Infra ad an. 867, 871 et 873 Audriaca villa vocatur, *Orreville* cum adjacente silva cognomine etiamnum nuncupatur: posita est ad dexteram Alteie ripam; æquali duorum millium spatio media

inter Donincum seu Dulongium ad occidentem, et Alteiam vicum a quo fluvius Alteia nomen sumpsit, versus orientem. vide lib. iv de Re diplom., pag. 306. Bouq.

- (f) Prope Turones, *Marmoutier*. Bouq.
 (g) Legendum Carentono, *la Charente*. Bouq.
 (h) Leetum videtur esse idem ac lectus, stragulum.

cum diversi generis pannis et multis odoramentis in Compendio recipit; inde ad Rosiacum (a) villam veniens, Adalardo, cui custodiam contra Nortmannos commiserat, sed et suis propinquis Hugoni et Berengario, quia nihil utilitatis contra Nortmannos egerant, collatos honores tollit, et per diversos eosdem honores disponit. Nortmanni qui præfatum monasterium deprædati sunt, vario modo infirmitur, et quidam in rabiem versi, quidam autem scabie correpti, quidam intestina cum aqualiculo (b) per anum emittentes, moriuntur. Carolus, dimissis custodibus contra eosdem Nortmannos, Silvanectis revertitur Nativitatis dominicæ solemnia celebraturus; ubi ei Lotharius, filius suus et abbas monasterii sancti Germani, mortuus nuntiatur.

DCCCLXVI

Quarto Kalendas Januarias de Nortmannis in Ligeri residentibus quædam pars prædatum exiens in Neustriam, Gauzfridum, et Heriveum atque Rorigum (c) comites congregantes offendit; in qua congressione Rorigus, frater Gauzfridi, occubuit, et quamplurimis Nortmanni suorum amissis, fugiendo ad naves reveniunt. Rodulfus, Caroli regis avunculus, passione colica moritur. Nortmanni per alveum Sequanæ ascendentes usque ad castrum Milidunum, et scaræ Karoli ex utraque parte ipsius fluminis pergunt, et egressis eisdem Nortmannis a navibus super scaram quæ major et fortior videbatur, cujus præfecti erant Rodbertus et Odo, sine conflictu eam in fugam mittunt, et onustis præda navibus ad suos redeunt. Karolus (d) cum eisdem Nortmannis in quatuor millium libris argenti ad pensam eorum paciscitur, et indicta per regnum suum conlatione ad idem exsolvendum tributum, de unoquoque manso ingenuili exiguntur sex denarii, et de servili tres, et de accola unus, et de duobus hospitibus (e) unus denarius, et decima de omnibus quæ negotiatores (f) videbantur habere, sed et a presbyteris secundum quod unusquisque habuit vectigal exigitur, et heribanni de omnibus Francis accipiuntur. Inde de unoquoque manso, tam ingenuili quam et servili, unus denarius sumitur, et demum per duas vices, juxta quod unusquisque regni primorum de honoribus

habuit, conjectum, tam in argento quam et in vino, ad pensum quod ipsis Nortmannis pactum fuerat persolvendum contulit. Præterea quoque et mancipia a Nortmannis prædata, quæ post pactum ab eis fugerant, aut reddita aut secundum eorum placitum redempta fuerunt; et si aliquis de Nortmannis occisus fuit, quæsitum pretium (g) pro eo est exsolutum. Hludowicus, Italiæ imperator, una cum uxore sua Ingelberga in Beneventum contra Sarracenos movit. Hlotarius — interventu, ut quidam autumant. Hludowici imperatoris et fratris sui — episcopium Coloniense ab Hugone receptum Hilduino, fratri Guntharii, sub provisionis obtentu committit; sed revera dispositio illius excepto episcopali ministerio penes Guntharium manet, ipsaque metropolis, sed et ecclesia Treverensis, diutino tempore contra sacras regulas cum magno et multorum periculo pastore vacant. Carolus Rodberto comiti abbatiam sancti Martini ab Engilwino ablatam donat, et ejus consilio honores qui ultra Sequam orant, per illius complices dividit; comitatum quoque Augustidunensem, a Bernardo filio Bernardi super Rodbertum occupatum, Hludowico, filio suo, ipsius Rodberti consilio ad eum ditandum committit.

Nortmanni mense Julio ab insula secus monasterium sancti Dionysii movent, et descendentes per Sequanam usque ad locum sibi aptum ad reficiendas suas et novas faciendas naves perveniunt, ibique (h) quod eis persolvendum erat exspectant. Carolus hostiliter ad locum qui dicitur Pistis cum operariis et carris ad perficienda opera, ne iterum Nortmanni sursum ascendere valeant, pergit. Hludowicus, Germaniæ rex, contra quosdam suorum in marca adversus Winidos rebellionem molientes hostem movit, quam præcedens, in brevi rebellantes sine conflictu domat, et hostem nondum pene promotum domi residere mandavit.

Nortmanni (i) mense Julio mare intrant, et pars quædam ex ipsis aliquandiu in pago Italiæ (j) resedit, et libitibus suis, excepta publica Lotharii conjunctione, perfruitur. Carolus ad villam abbatis sancti Quintini, quæ Orti-vineas dicitur, cum uxore obviam Lothario pergit, et pro quibusdam conve-

VARIANTES LECTIONES.

¹ hospitibus *Chron. de gestis Norm.* ² negociatores *Ch.* ³ precium *Ch.* ⁴ excidit fortasse tributum. ⁵ aut Isaliæ aut Isalcæ (*i. e. Isal-gæ*) emendandum credo; *Ch.*, et *B.* legunt in pago Italiæ. *Chronicon de Nortmannorum gestis*, quod annalium sententiam sæpe contrahit et depravat, hic quoque legit: et pars quædam ex ipsis ad Italiam rediit.

NOTÆ.

(a) Plures sunt villæ hujus nominis; hanc oportuit esse in Neustria. Bouq.

(b) I. e. ventriculo.

(c) Rogigus seu Rorico patrem habuit Roriconem comitem Cenomannensem, fratrem Gozfridum comitem Cenomannensem, Gozlinum abbatem, sororem Blichildem, quæ fuit mater Bernardi Gothiæ comitis. Gozlini abbatis ejusque fratris Gozfridi, in quorum tutela Cenomannica civitas posita erat, mentionem faciunt veteres membranæ cænobii Juviniacensis, ut testatur Mabillonius lib. xxxvii. *Annal. Bened.*, num 55. Bouq.

(d) Cf. *Chron. de gestis Norm.* a. 869.

(e) Hospitium, domus a mansionariis sub annuo censu inhabitata. Tributum igitur impositum erat a) Alodibus b) Mercatorum bonis c) Clero d) Francis, id est leudibus regis, tam minoribus quam proceribus.

(f) Cf. *Chron. de gestis Norm.* a. 869.

(g) Pagi Isalæ, sive Islegau, maxima pars sæculo xiii a maris fluctibus absorpta est; reliqua una cum capite Stavanger hodie Westfrisicæ adnumeratur.

nientiis, ut dicebatur, firmitatibus inter se factis, A abbatiam sancti Vedasti donante sibi Lothario suscipit. Carolus mense Augusto Suessionis (a) civitatem adit, et synodo a papa Nicolao convocatae considet; ubi secundum praedicti apostolici commendationem quaestione dirempta de Vulfado et collegis ejus, ab Ebone, quondam Remorum archiepiscopo, post depositionem suam ordinatis, quoniam regulae sacrae non poterant aperte convelli pro sui reverentia et quorundam respectu, et rege ac quibusdam pro Vulfado nimium satagentibus schisma¹ et scandalum aliter vitari non potuit, inventum est, ut quia synodi episcoporum quinque provinciarum regularis definitio de² praefatorum dejectione Benedicti papae et Nicolai subscriptionibus fuerat confirmata, secundum indulgentiam Nicenae synodi de his quos damnatus ordinavit Meletius, et juxta traditionem B Africani concilii de Donatistis, in gradibus recipere, si tamen Nicolao papae placeret suam immutare, quam confirmavit, sententiam. Indeque synodus congregata per Egilonem, Senensem archiepiscopum, cum aliis pro quibus perrexit praescripta conditione Nicolao papae litteras mittens (b), sine sacerdotum discordia est soluta, et licet juxta Innocentii decreta quod de hujusmodi necessitas temporis quondam reperit, cessante necessitate debuisset utique cessare pariter quod urgebat, quia alius est ordo legitimus, alia usurpatio quam ad praesens fieri tempus impellit; quoniam nil aliud sed³ hoc summo pere quaerebatur, ut quocumque modo Vulfadus fieri posset episcopus, tolerabilius quibusdam est visum, propter vitandam seditionem hanc necessitatem, C quae nunc sicut et tunc urgebat, iterum in medium devocare, ac consilio⁴ Jacobi et seniorum Hierusalem, etiam post legis abolitionem circumciso Timotheo, cum Paulo legis cerimonias exercere, quam tumultus in ecclesia et in potestate regia concitare. His ita dispositis, Carolus jam dicto Vulfado Bituricensem metropolim, nuper defuncto Rodulpho archiepiscopo, ante causae diffinitionem arbitrato suo committit; sed antequam iidem episcopi ab ipsa recederent urbe, Carolus eos petit, ut uxorem suam

Hirmintrudem in reginam sacraent; quod et ipso attestante in basilica sancti Medardi fecerunt, et una cum eo illi coronam imposuerunt. De quo loco idem rex cum regina Attiniacum palatium obviam Lothario adit. Quo Teutbergam, nomine tantum reginam Lotharii, quae Romam pergendi licentiam habuit, revocant, et missaticum communiter ordinantes, Carolus per Egilonem, Senensem archiepiscopum, et Hlotharius per Adonem, Viennensem archiepiscopum, ac per Waltarium, suum a secretis domesticum, papae Nicolao quae sibi visa sunt secretius mandant.

Post haec Carolus ad consignandam Bituricensem metropolim Vulfado filium suum Carolomannum, abbatem sancti Medardi, transmittit. Quo pervenientes post solutam, ut praemissum est, synodum, atque post litteras ex eadem synodo per Egilonem archiepiscopum Nicolao Papae directas, statim in mense Septembrio a quibusdam episcopis legibus ecclesiasticis minus necessario peritis, factione praedicti Vulfadi emendicatis et minis a Carolomanno ex auctoritate patris sui flexis, contra omnes leges ecclesiasticas saepe fatus Vulfadus (c) pro ordinatione episcopali maledictione indutus est sicut vestimento; cujus exordinator potius quam ordinator Aldo, Lemovicensis episcopus, in ipsa ordinatione febre correptus, in brevi moritur.

Caroli filius nomine Carolus et Aquitanorum rex, plaga quam in capite ante aliquot annos acceperat cerebro commoto, diutius epeletica (d) passione vexatus, 3 Kalendas Octobris in quadam villa secus Bosentiacas (e) moritur, et a Carolomanno, fratre suo, atque a Vulfado in ecclesia sancti Sulpitii apud Biturigum sepelitur.

Carolus Wilhelmum sobrinum suum, Odonis quondam comitis Aurelianensis filium, a quibusdam suorum in Burgundia captum, quasi contra rem publicam agentem secus Silvanectum civitatem decollari fecit.

Nortmanni (f) commixti Britonibus, circiter quadringenti de Ligeri cum caballis egressi, Cinomanis civitatem adeunt. Qua depradata, in regressu

VARIANTES LECTIONES.

¹ scisma Ch. ² ex Ch. et B. ³ sed quia B. ⁴ devocaret ac si consilio Ch.

NOTÆ.

(a) Nicolaus papa synodum Suessione celebrandam indixit xv Kal. Septembris hujus anni, ut patet ex ejusdem epistola ad Hincmarum a Labbeo vulgata tomo VIII Concil., pag. 808. Bouq.

(b) Synodicam concilii Suessionis epistolam ad Nicolaum papam edidit idem Labbeus loco citato, pag. 833. Bouq.

(c) Vulfadus ab Ebhone, archiepiscopo Remensi, ordinatus, in synodo Suessionensi ii, anno 853, de gradu dejectus fuerat. Nicolaus papa, rogatus a Carolo Calvo, qui Vulfadi restitutionem exoptabat, quique illum Bituricensem episcopum designarat, jussit ut Vulfadus restitueretur; et ob hanc causam indixit synodum in urbe Suessionensi. Vulfadi restitutioni pro viribus obstetit Hincmarus, quatuor sche-

D dulis seu libellis synodo per vices oblatis. Septem provinciarum episcopi in Suessionensi synodo congregati, scribunt Nicolao papae, Hincmarum non ausum esse sua et comprovincialium auctoritate Vulfadum et socios restituere, qui in synodo quinque provinciarum fuerant depositi: sibi, tametsi de illorum restitutione assentirentur, consentaneum visum esse rein totam pontifici, a quo inchoata erat, consummandam reservari. Anno sequenti mortuo Nicolao papa, Vulfadus in concilio Tricassino restitutus est, cujus restitutio aem confirmavit Adrianus papa. Bouq.

(d) *Epelevtica*, epileptica.

(e) *Buzançais*, in pago Bituricensi. Bouquet.

(f) Cf. Chron. de gestis Norm. an. 869.

suo usque ad locum qui dicitur Brieserta (a) veniunt, ubi Rotbertum et Ramnulfum, Gotfridum quoque et Heriveum ¹ comites, cum valida manu armatorum, si Deus cum eis esset, offendunt. Et conserto prælio, Rotbertus occiditur, Ramnulfus plagatus, cujus vulnere postea mortuus est, fugatur; et Heriveo vulnerato et aliis quibusdam occisis, cæteri ad sua quique discedunt. Et quoniam Ramnulfus et Rodbertus de præcedentium sese vindicta, qui contra suum ordinem alter abbatiam sancti Hilarii, alter abbatiam sancti Martini præsumperat, castigari noluerunt, in se ultionem experiri meruerunt.

Hludowicus, Hludowici Germaniæ regis filius, consilio Warnarii ac cæterorum, a quibus pater ejus propter infidelitatem suam honores tulit, rixam contra patrem suum movit, concitato Resticio ² Winido, ut usque ad Bajowariam prædatum veniat, quatenus in illis partibus occupato patre vel ejus fidelibus, ipse liberius quod cæpit prosequi posset. Sed Karolomanno, cui pater ipsam marcham dederat, satagente, Resticius intra sua se cohibet. Hludowicus autem senior in talibus experientia prudens, concite ad palatium quod Franconofurd dicitur properat, et datis mutuo dextris, eundem filium suum ad se venire facit, ipsæque dexteræ usque 5 Kalendas Novembris manere invicem promittunt; sicque Hludowicus ad confirmandam marcham suam contra Resticium velociter repedit, reversurus octavo die ante missam sancti Martini obviam fratri suo Karolo et nepoti suo Lothario secus civitatem Metensium. Quo Carolus hostiliter, cum tali hoste — confecta maxime de episcopis — sicut tunc conjectare potuit, se perrecturum suis denunciatis, Hugoni clerico, avunculi sui Chonradi filio, comitatum Turonicum et comitatum ³ Andegavensem cum abbatia sancti Martini et cum aliis etiam abbatibus donat, eumque in Neustriam loco Rotberti dirigit; de abbatia sancti Vedasti, sicut et pridem de abbatia sancti Quintini fecerat, caput cum electioribus villis sibi retinens, cætera quæque per quoscumque suos non cum tanto illorum profectu, quam cum animæ suæ detrimento dividit; sicque hostiliter quod denunciaverat conficiens, per Remorum civitatem Metensium partes cum sua uxore aggreditur, et usque ad Viridunum pervenit. Ibi obvios fratris sui Hludowici missos habuit, nuntiantes quia non erat ei necesse ad fratrem ⁴ suum pro quacumque necessitate cum hoste ire, quoniam suum filium,

A sicut ipse disposuit, receptum habebat, et seditionem quæ contra eum commota fuit usquequaque sedatam: et illi tunc non erat commodum obviam illi usque ad Mettis venire, quoniam pro quibusdam regni sui necessitatibus in Bajowariam festinabat. Carolus autem residens in Viriduno per viginti circiter dies, eandem civitatem atque illius vicina hostili more deprædans, præstolatus est adventum Lotharii, qui apud Treverim cum sui regni episcopis satagebat, ut iterum Theotberga se falso crimine insimularet, et velamentum reciperet; quod obtinere non potuit. Tandem Carolus per viam qua perrexit, depredantibus suis loca per quæ redierunt, iterum Remanam ⁵ (b) civitatem adit, indeque Compendium venit, ubi Nativitatem Domini celebravit.

B Rex Bulgarorum (c), qui præcedente anno, Deo inspirante et signis atque afflictionibus in populo regni sui monente, Christianus fieri meditatus fuerat, sacrum baptismum suscepit; quod proceres sui moleste ferentes, concitaverunt populum adversus eum, ut illum interficerent. Quotquot igitur fuerunt intra decem comitatus⁶ adunaverunt se circa palatium ejus; ille vero, invocato Christi nomine, cum quadraginta tantum octo hominibus, qui erga Christianam devotionem ferventes sibi remanserant, profectus est contra omnem illam multitudinem; et mox ut portas civitatis exiit, apparuerunt eis et his qui cum eo erant septem clerici, et unusquisque eorum tenebat cereum ardentem in manu sua, sicque præcedebant regem et illos qui cum eo erant. Eis vero qui contra eum surrexerant, visum erat, quod magna villa ardens super eos caderet, et equi eorum qui cum rege erant, sicut contrariis videbatur, erecti incedebant, et cum anterioribus pedibus eos percutiebant; tantusque timor eos apprehendit, ut nec ad fugiendum nec ad defendendum se præpararent, sed prostrati solo se movere nequibant. Rex autem ex proceribus, qui populum maxime adversus eum incitaverunt, interfecit numero quinquaginta duos, reliquum autem populum in læsum abire permisit; et mittens ad Hludowicum, regem Germaniæ, qui ei fœdere pacis conjunctus erat, episcopum et presbyteros postulavit, et ab eo missos cum debita veneratione suscepit. Hludowicus autem ad Carolum fratrem suum mittens, in ministerium clericorum apud fratrem suum vasa sacra et vestes ac libros petiit, unde Carolus ab episcopis regni sui non parvam summam accipiens, ei ad dirigendum regi⁶.

VARIANTES LECTIONES.

¹ henricum... henrico *chron. Norm.* ² restitio *Ch. ita pluries.* ³ turonicum et comitatum *deest Ch. deest Ch. et B.* ⁴ romanam *Ch.* ⁵ ita *Chesnius, apud Bouquetum inter accipiens ei et Bulgarorum lacuna indicatur.*

NOTÆ.

(a) Bria aut Briva Sartæ, hoc est Pons Sartæ, vulgo *Brisserte*. Bouq.

(b) Id est Rhemensis.

(c) Pagius ad an. 866, num. 1 et sqq. pluribus probat, Bogoris Bulgarorum regis baptismum et Bulgarorum adversus eum rebellionem contigisse an. 861, erroremque annalistæ Bertiniani processisse ex eo, quod accepisset, Bulgarorum regem anno 866 lega-

tos suos Romam misisse. At illi ab eodem rege Romam directi quinquennio post suam conversionem, ut peteret a pontifice Romano, quid se facere salubrius oporteret, et quid erga reliquum Bulgarorum adhuc baptismum carentem populum, ut fidei sacramenta perciperet, agi deberet; uti narrat Baronius ex Anastasio tum Romæ versante. Bouq.

Bulgarorum rex filium suum et plures ex proceribus regni sui Romam direxit, et arma quibus indutus fuerat, quando in Christi nomine de suis adversariis triumphavit, cum aliis donis sancto Petro transmisit, et plures quæstiones de sacramentis fidei consulendo Nicolao papæ direxit, et episcopos atque presbyteros mitti ab eo sibi poposcit, quod et obtinuit. Illudovicus vero, Italiæ imperator, hoc audiens, ad Nicolaum papam misit, jubens ut arma et alia quæ rex Bulgarorum sancto Petro miserat, ei dirigeret; de quibus quædam Nicolaus Papa per Arsenium ei consistenti in partibus Beneventanis transmittit, et de quibusdam excusationem mandavit.

DCCCLXVII.

Anno Domini 867, Hludowicus, abbas monasterii sancti Dionysii et nepos Caroli imperatoris ex filia majore natu Rotrude, 5 Idus Januarii obiit, et Carolus rex abbatiam ipsius monasterii sibi retinuit, causas monasterii et conlaborationem (a) per præpositum et decanum atque thesaurarium, militiæ quoque curam per majorem domus sua commendatione geri disponens. Et circa mediam quadragesimam super Ligerim fluvium ad villam quæ Bellus-Pauliacus dicitur perrexit, ubi primores Aquitanorum sibi obviam accersivit, et filium suum Hludowicum (b), ordinatis illi ministerialibus de palatio suo, eisdem Aquitanis regem præfecit. Inde reversus, Pascha Domini in monasterio sancti Dionysii celebravit; deinde pergens Mettis ad colloquium fratris sui, Hludowici regis Germaniæ, 13 Kalendas Junii obvium habuit in palatio Salmuntiaci Egilonem, Senensem archiepiscopum, cum epistolis Nicolai papæ de restitutione clericorum Remensis ecclesiæ, Vulfadi scilicet et collegarum ejus. Pro quibus valde satagens, ut in suis habeantur gradibus restituti, multa Hincmaro, Remorum archiepiscopo, imposuit in eisdem epistolis, quæ non esse vera manifesta ratione constabant. Attulit etiam præfatus archiepiscopus eidem domno Carolo epistolas prædicti papæ ad Lotharium et episcopos regni ejus de causa uxorum illius, Theotbergæ videlicet atque Waldradæ, eamque Waldradam mitti Romam præcipiens; quas Carolus Lothario obviam sibi ad Attiniacum palatium venienti ex parte ipsius apostolici dedit. Inde que ad colloquium fratris sui perrexit, et ab eo revertens, per Lotharium in saltu Arduennæ consistentem rediit. Et generaliter per omne regnum suum hoste denunciata, placitum suum Kalendis

Augusti in Carnutum civitate condixit. in Britanniam super Salomonem, ducem Britonum, perrecturus. Interea missis intercurrentibus, eo usque paciscendæ pacis est perducta conditio, ut a Carolo datis obsidibus, Paswithen gener Salomonis, cujus consilio plurimum utitur, ad Carolum in Compendium circa præfatas Kalendas Augusti veniat, et quod tunc ibi inventum et confirmatum utrimque fuerit, teneatur; populus autem in hostem denuntiatus¹ interim paratus domi resideat, usque quo, si necesse fuerit et rex demandaverit, 8 Kalendas Septembris Carnutum hostiliter veniat. Hludowicus, rex Germaniæ, Hludowicum filium suum cum Saxonibus et Toringis adversus Abodritos hostiliter dirigit, et reliquum populum regni sui paratum esse præcipit, quatenus mox, ut ipse jusserit, præparati movere hostiliter possint.

Lotharius suspectum habens Carolum a Hludowico² revertentem, a Mettis civitate versus Francofurtum pergit, et cum eo pridem sibi satis adverso se pacificat, filioque suo de Waldrada Hugoni ducatum Elizatum donat, eumque Hludowico commendat, ac cæterum regnum suum quasi Romam perrecturus et Waldradam præmissurus committit. Inde revertens, hostem ad patriæ defensionem per regnum suum indicit quasi contra Nortmannos, putans Rorigum, quem incolæ qui Conkingi novo nomine dicuntur, a Fresia expulerant, cum auxiliatoribus Danis reverti. Carolus, datis obsidibus, Paswithen, Salomonis legatum, Kalendis Augusti in Compendio suscipit, et ei, vicario scilicet Salomonis, comitatum Constantinum³ (c) cum omnibus fisci et villis regiis et abbatibus in eodem comitatu consistentibus ac rebus ubicumque ad se pertinentibus excepto episcopatu donat, et sacramento primorum suorum confirmat, et ex patre Salomonis a præfato ipsius vicario fidelitatis et pacis atque præstandi adjutorium contra inimicos suos sacramentum ea conditione suscipit, ut Salomon et filius ejus cum his quæ antea habebat, hoc donum etiam habeant, et Carolo ac filio ejus fideles existant. Quo patrato negotio⁴, Carolus synodum apud Treca 8 Kalend. Novembris auctoritate Nicolai papæ indicit, et causa venandi ac expendendi autumnale tempus in abbacia sancti Vedasti et in Audriaca villa ac circumcirca morari⁵ disponit.

Synodus⁶ provinciarum Remensis, Rothomagensis, Turonensis, Senonum⁷, Burdegalensium atque Bituricensium apud Treca 8 Kalend. Novembris

VARIANTES LECTIONES.

¹ denunciatus Ch.   ² ad Ludovicum Ch.   ³ Constantini Ch.   ⁴ negotio Ch.   ⁵ morandi Ch.   ⁶ Quæ sequuntur, ad verbum a Flodourdo in hist. Rhemensi lib. III, c. 17. excerpta sunt, cujus lectiones ex editione Colvenerii notavi.   ⁷ Sennonum Ch.

NOTÆ.

(a) Conlaboratio est œconomia, administratio.
(b) Ludovicum Caroli filium, qui postea Balbus cognominatus est, an. 866 Carolo fratri in Aquitaniæ regno successisse, probat charta Bellilocensis, in qua Godofredus comes quasdam rex proprietatis suæ

confert monasterio Bellilocensi. Facta hæc cessio mense Octobri, anno 27 Caroli regis, et anno 1 Ludovici filii ejus, Aquitaniæ regionis regis. Bouq.

(c) Circa urbem Coutances in Normannia.

convenit. Ubi quidam episcopi, ut assolet, gratia regis Caroli Wulfado faventes, quædam contra veritatem ac¹ canonum sacram auctoritatem adversus Hincmarum moliri cœperunt; sed isdem Hincmarus eorum molitionibus ratione et auctoritate obvians, plurimorum sententia prævalere, rerum gestarum ordinem de quibus agebatur, communi consensu epistola scriptum per Actardum, venerabilem Namnetensem episcopum, papæ Nicolao episcopi qui convenerant transmiserunt; cujus epistolæ tenor idem extitit, qui fuit in epistola Hincmari, Remorum episcopi, quam per clericos suos sub peregrinorum habitu propter contrariorum vitandas insidias præcedente Julio mense Romam miserat. Epistolam autem in præscripta synodo factam et archiepiscoporum qui convenerant sigillis signatam Actardus perferendam suscipiens, cum quibusdam episcopis ad Carolum, sicut ipse præceperat, redit. Carolus autem immemor fidelitatis atque laborum, quos pro ejus honore et regni obtentu sæpe fatus Hincmarus per plures annos subierat, eandem epistolam sibi ab Actardo² dari exegit, et archiepiscoporum sigilla confringens, gesta synodi relegit. Et quia, sicut voluerat, in eadem synodo Hincmarus non extitit confutatus, epistolam suo nomine ad Nicolaum papam dictari in contrarietatem Hincmari fecit, quam et bulla sui nominis sigillavit, et cum epistola synodali per ipsum Actardum Romam direxit. Præfati autem Hincmari clerici in mense Augusto Romam venientes, Nicolaum papam jam valde infirmatum et in contentione quam contra Græcorum imperatores³ Michaellem et Basilium, sed et contra orientales episcopos habebat, magnopere laborantem invenerunt; quapropter usque ad mensem Octobrium ibidem sunt immorati. Nicolaus vero papa gratanter suscipiens quæ Hincmarus scripserat ei⁴ de omnibus sibi satisfactum esse rescripsit; sed et alteram epistolam eidem et cæteris archiepiscopis in regno Caroli constitutis transmisit, innotescens præfatos Græcorum imperatores, sed et orientales episcopos, calumniarî sanctam Romanam ecclesiam, immo omnem ecclesiam quæ latina utitur lingua, quia jejunamus in sabbatis, quod Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere dicimus, quia presbyteros sortiri conjuges prohibemus, et⁵ quoniam eosdem presbyteros chrismate linire baptizatorum frontes inhibemus; dicentes ipsi Græci, quod chrisma ex aqua fluminis Latini conficiamus, reprehendentes nos Latinos, quod octo hebdomadibus ante Pascha a carni et septem hebdomadibus a casei et ovorum esu more

A suo non cessamus; dicentes etiam, quod in Pascha more Judæorum super altare pariter cum dominico corpore agnum benedicamus et offeramus, succensentes etiam nos, quia clerici apud nos barbas suas radunt, dicentes⁶ qui diaconus, non suscepto presbyteratus officio, apud nos episcopus ordinatur. De quibus omnibus per singulas provincias a metropolitanis cum eorum coepiscopis sibi rescribi præcepit, alloquens eundem Hincmarum in epistolæ(a) fine hoc modo: « Tua, inquit, frater⁷ Hincmare, charitas cum hanc epistolam legerit, mox ut etiam ad⁸ archiepiscopos, qui in regno filii nostri Caroli, gloriosi regis, consistunt, deferatur, summopere agere studeat, et ut de his singuli in diocesis propriis una cum suffraganeis suis, in cujusoune regno sint constituti, convenienter tractare et nobis quæ repererint suggerere curent, eos incitare non negligant; ita ut eorum omnium, quæ præsentis epistolæ nostri circumstantiæ continent⁹, tu et strenuus executor illis existas, et apud nos verax et prudens scriptorum tuorum serie relator inveniaris. Data¹⁰ 10 Calend. Novembris, indictione 1. » Quam epistolam Hincmarus Idus¹¹ Decembrias primæ indictionis suscipiens, in Corbonaco(b) palatio consistenti regi Carolo cum pluribus episcopis relegit, et per alios archiepiscopos, sicut in mandato acceperat, dirigere studuit. Nicolaus papa Idus proxime præcedentis mensis Decembris obiit, cui¹² successit Adrianus papa electione clericorum et consensu Hludowici imperatoris in pontificatu. Quem Actardus Romam veniens cum supra scriptis epistolis, in apostolica sede jam ordinatum invenit¹³.

Arsenius autem, magnæ calliditatis et nimæ cupiditatis homo, spe falsa seducens Theutgaudum et Guntharium de restitutione ipsorum, ut ab eis exenia acciperet, Romam venire fecit; qui diutius ibi manentes, penes omnes suos amiserunt, tandem autem Theutgaudus ibidem mortuus est, et Guntharius vix corporis mortem evasit.

Lotharius Theutbergam uxorem suam Romam misit, ut seipsam crimaretur, quatenus ab ejus conjugio separari valeret. Sed Adrianus papa atque Romani talibus nœniis non credentes, jussa est ad virum suum reverti.

Carolus consensu fratris sui Hludowici quosdam episcopos ad Autissiodorum in futuris Kalendis Februarii convenire præcepit, ut de causa Lotharii quædam tractarent. Carolus denique, quoniam ab Acfrido abbatiam sancti Hilarii cum aliis plurimis honorabilibus beneficiis habente, sicut quidam di-

VARIANTES LECTIONES.

¹ et Flod. ² ab Actardo sibi Flod. ³ i. g. Flod. ⁴ ei scripserat Flod. ⁵ et quoniam usque inhibemus, omissa a Ch. et B. ex Flodoardo inscrui. ⁶ et dicentes Flod. ⁷ deest Flod. ⁸ ad alios a. Flod. ⁹ circumstantia continet Flod. ¹⁰ data usque indictione deest Flod. ¹¹ idus d. p. i. deest Flod. ¹² cui Adrianus.... pontificatu successit Flod. ¹³ hucusque Flodoardus.

NOTÆ.

(a) Hæc epistola integra recitatur apud Baronium ad a. 867. num. 46. sqq. Bouq.

(b) Villa erat regia pagi Laudunensis, una leuca ab

Axonæ porta disparata, vulgo *Corbeny*, vel *Saint-Marcou*, ob S. Marculphi reliquias eo allatas. Bouq.

xerunt, exenia non modica suscipiens, comitatum Bituricum sine præsencia illius vel culpæ alicujus reputatione a Gerardo comite abstulit, et præfato Acfrido dedit. Sed isdem Acfridus super Gerardum eundem comitatum evindicare non valuit; quapropter Carolus per civitatem Remorum transiens Tre-cas Domini celebravit.

DCCCLXVIII.

Anno 868 Carolus ab Autissiodoro super Ligerim fluvium ad villam quæ Bellus-Pauliacus dicitur pervenit. Interea homines Gerardi comitis Acfridum in quadam villa bello conveniunt, et quia de casa firmissima Acfridus exire noluit, in qua se recluserat, igne ipsi casæ admoto, Acfridum ex ipsa expellunt, et truncato illi capite, corpus in ignem rejiciunt. Tunc Carolus quasi ad hoc vindicandum flagitium pagum Bituricum adiit, in quo tanta mala et in ecclesiarum confractio, et in pauperum oppressione, atque in omnium flagitiorum commissione, atque terræ devastatione commissa sunt, ut dici ore non possint, sicut multorum millium hominum fame mortuorum pro ipsa depopulatione attestatio demonstravit. Vindicta autem in Gerardum et ejus comites non solum ulla non extitit, verum nec ipsi de pago Biturico a quoquam expulsi sunt. Ablatis denique a Rotberti filio his, quæ post mortem patris de honoribus ipsius ei concesserat, et per alios divisit, sed et a filiis Ramnulfii tullis (a) paternis honoribus, et data sancti Hilarii abbatia, quam isdem habuit, Frotario Burdegalensium archiepiscopo caput jejunii ante ¹ sanctum quadregesima ad monasterium sancti Dionysii rediit, et inde Silvanectis pervenit². Nortmanni vero per Ligerim ascendentes Aurelianis perveniunt, et accepta præda, impune ad suum diversorium redeunt. Carolus vero sabbato ante palmas ad monasterium sancti Dionysii rediit, ibique pascha celebravit. Et inde ante quam Silvacum adiret, secunda die rogationum Adventio, Metensium episcopo, et Grimlando (b), Lotharii cancellario, deferentibus epistolas Adriani papæ, accepit unam (c) sibi directam, in qua isdem apostolicus præcepit, ut regno Hludowici imperatoris ac regno Lotharii nullam molestiam ingerat; alteram autem epistolam de absolute Waldradæ ad episcopos re-

agni ipsius Caroli detulerunt, similes dicentes missas episcopis regni Hludowici atque Hlotharii. Absolutio autem ipsius Waldradæ ea conditione est facta, ut Hlothario nullo pacto cohæreat, Namnetensem episcopum, Roma venientem suscepit sibi deferentem epistolas, quarum una responsum reddidit de his, quæ Nicolao in contrarietate Hincmari mandavit, inter cætera ei inculcans, ut de cætero ac perpetuo talis inutilis quæstio sopita maneret; alteram (d) autem epistolam Hincmaro detulit laudibus et fidelitatis dilectionibus³ repletam, et ut ejus vice in istis partibus de Lothario fungeretur: tertiam (e) autem archiepiscopis aliisque episcopis cisalpinis detulit, ut quia isdem (f) Actardus pro paganorum infestatione et Brittonum oppressione in sua civitate manere non poterat, si locus eveniret, etiam de metropoli isdem Actardus in vacante civitate pastore auctoritate apostolica ab episcopis provinciæ ipsius incardinetur.

Quarta autem feria post initium quadragesimæ, factione Arsenii filius ejus, Eleutherius, filiam Adriani papæ ab alio desponsatam dolo decepit et rapuit, sibi que conjunxit; unde idem papa nimium est contristatus. Arsenius ad Hludowicum imperatorem pergens in Beneventum, infirmitate corripitur, et thesaurum suum in manus Ingelbergæ imperatricis committens, et ut dicebatur cum dæmonibus confabulans, sine communione abiit in locum suum (g). Quo mortuo, Adrianus papa apud imperatorem missos obtinuit, qui præfatum Eleutherium secundum leges Romanas judicarent. Isdem vero Eleutherius, consilio ut fertur fratris sui Anastasii, quem bibliothecarium (h) Romanæ ecclesiæ in exordio ordinationis suæ Adrianus constituerat, Stephaniam, uxorem ipsius pontificis, et ejus filiam quam sibi rapuit interfecit, et isdem Eleutherius a missis imperatoris occisus est. Adrianus vero papa congregans synodum, supradictum Anastasium hoc modo, sicut subsequitur, post damnationes in eum latus iterum condemnavit:

Hæc in imagine in dextra parte scripta sunt.

« Imperantibus dominis nostris, Lothario et Ludovico Augustis, mensis Decembris die decima sexta, indictione 14. »

VARIANTES LECTIONES.

¹ Forte legendum ante caput jejunii sanctæ quadragesimæ. Bouq. ² perrexit Ch. ³ directionibus Ch.

NOTÆ.

(a) Id est latis, ablatis.

(b) Grimlandus sive Grimblandus in Lotharii diplomate pro Teotberga anno 866 vel 867 occurrit in Murat. Antiqq. Ital.

(c) Hæc epistola non exstat inter editas; Adriani epistola ad Ludovicum Germaniæ regem de eodem argumento vulgata est a Labbeo tomo VIII. Concil., pag. 907. Bouq.

(d) Hæc epistola dicitur data viii Idus Martii, indict. 1; edita est a Labbeo tomo VIII Concil., pag. 905. Bouquet.

(e) Edita est hæc epistola a Labbeo tomo VIII Concil., pag. 904. Extat ibidem, pag. 906. Adriani ad ipsum Actardum epistola, qua ei consolationis causa pallium concedit. Bouq.

(f) De Actardo cf. Hincmari Rhemensis archiep. epistolam 45.

(g) Id est in infernum.

(h) Anastasius iste alius est ab Anastasio Bibliothecario, cui Vitæ pontificum Romanorum attribuantur, Bouq.

Excommunicatio quam fecit Leo episcopus de Anastasio presbytero, et postea Adrianus.

«Leo episcopus, servus servorum Dei. Anastasius, presbyter cardinis nostri, quem in titulo beati Marcelli ordinavimus, quique secedens ab eo ad alienas parochias absque nostra pontificali scientia demigratus est, quem per missos et litteras nostras vocavimus, et pro quo dominos imperatores supplicati per missos nostros, ut eum ad suam parochiam redire juberent, qui nunc huc¹ nunc illuc latitando in ipsa demigratione per biennium moratus est, et ad duo vocatus concilia nostra minime venit, sed neque inventus est; quia, ut prædiximus, veluti ovis errans extraneis regionibus suadente diabolo occulte inhabitabat, secundum canonica instituta ex Dei omnipotentis et beati Petri apostoli nostraque simul apostolica auctoritate ab hodie sit communione privatus, donec ipse meæ speciali præsentia in canonico judicio fuerit præsentatus, et si non venerit, nunquam communicet.»

Post Romanum pontificem in hac excommunicatione consenserunt archiepiscopus Ravennatis et Mediolanensis, aliique numero septuaginta quinque.

Hæc in imagine in sinistra parte scripta sunt.

• Leo episcopus, servus servorum Deo, omnibus episcopus, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, et universis clericis cunctoque populo Christiano. Quod bene ac pleniter vobiscum simus, charissimi fratres, scitis. Nunc iterum pro cautela et memoria temporum futurorum dilectioni vestræ cognitum esse volumus quomodo, instigante ac suadente diabolo, Anastasius, presbyter cardinis nostri, quem nos in titulo beati Marcelli ordinavimus, contra statuta Patrum provinciam ecclesiamque deserens, ecce jam per quinquennii² tempus in alienas parochias velut ovis errans discurret, quem etiam, auctoritate suffulti canonica, apostolicis litteris per tertiam quartamque vicem vocavimus. At ubi redire distulit, duo pro eo episcoporum concilia congregavimus, quorum conventu cum ejus non potuissemus vindere vel habere specialem præsentiam, communi eum decreto sancta communione privavimus, volentes siquidem suam per hujus excommunicationis censuram ad gremium sanctæ, a qua discesserat, matris Ecclesiæ personam reducere. Sed apostolica monita sanctique concilii pro nihilo ducens, erroris irretitus caligine, redire nullatenus voluit. Proinde sicut Ravennæ³ nobis degentibus de eo in ecclesia beati Vitalis martyris mense Maio, die 29, indictione

A prima, ore proprio promulgavimus⁴, nunc iterum in ecclesia beati Petri apostoli mense Junio, die 19, indictione superius adnotata, similiter promulgavimus: sit ille a sanctis Patribus et a nobis anathema, et omnes qui ei sive in electione, quod absit, aut pontificatus honore adiutorium præstare vel solatium quodcumque voluerint, simili anathemati⁵ subjaccant.

Post Romanum pontificem in hoc anathemate consenserunt Joannes, archiepiscopus Ravennatis, Nottingus(a) et Sigilfredus(b), episcopi domni imperatoris, et sex episcopi ad prædictum archiepiscopum pertinentes, quorum notitiam non recolimus, et alii tam ex Romana urbe quam ex aliis numero quinquaginta sex, absque presbyteris et diaconibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Super valvas argenteas hæc scripta sunt:

«In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Incipit sancta ac veneranda synodus, quæ per Domini gratiam et ejus divinum consilium congregata est in ecclesia beati Petri apostoli, anno scilicet pontificatus sanctissimi ac coangelici et universalis quarti papæ Leonis septimo, atque invictissimorum Lotharii ac Ludovici imperatorum anno imperii quadragesimo secundo(c), mense Decembri die octavo, indictione 2. In hac siquidem sancta ac venerabili synodo, Domini solatiante gratia nobiliter celebrata, post diversas episcoporum sacerdotumque vel clericorum atque omnium Christianorum pias ac salutiferas admonitiones et exhortationes depositus est juste atque canonice Anastasius, presbyter tituli sancti Marcelli, eo quod contra auctoritatem canonicam propriam parochiam⁶ deseruisset per annos scilicet quinque, et in aliena ad usque hodie demoratur, et neque vocatus neque excommunicatus et ad ultimum anathematizatus, sicut de eo in hac synodo veridica pictura demonstrat, ad congregata duo pro eo episcoporum concilia venire noluit; ideo tam a summo pontifice quamque ab universis episcopis tunc synodo præsentibus, videlicet numero sexaginta septem, ob suam stultam audaciam merito, ut prædiximus, est depositus et sacerdotali honore privatus, anno denique, mense ac die atque indictione ut supra.»

Huc usque Leo pontifex scribi jussit. Post mortem vero jam dicti Leonis, dignæ memoriæ præsulis, ipse anathematizatus atque depositus Anastasius, sæculari potentia rediens ab abditis, quibus sicut fur latitaverat, locis, diabolica fraude in retitu: que caligine, latronum more hanc, quam non debuerat

VARIANTES LECTIONES.

¹ nunc huc deest apud Ch. et B., qui tamen jure supplendum censet. ² quinquennium tempus Ch. ³ Ravenna Ch. ⁴ deest. Ch. ⁵ anathemate Ch. ⁶ parochiam Ch.

NOTÆ.

(a) Episcopus Brixienis.

(b) Videtur esse Sigilfredus, Regiensis episcopus.

(c) Hic anni imperii Lotharii ac Ludovici simul conjunguntur. Annus enim Lotharii 37 cum anno

Ludovici 5 conjunctus, reddit annum 42 imperii eorum. Porro istud concilium Romanum in præfatione habitum dicitur: «Illotharii ac Hludovici imperatorum anno imperii eorum 5 et 37, mense Decembri, die 3, indict. 2.» Boet.

introire, ecclesiam invasit, velut ethnicus atque barbarus, ad perditionem suæ animæ atque periculum hujus venerandæ synodi cum suis nequissimis consentaneis atque sequacibus picturam destruxit imaginemque¹ dejecit, quam beatissimus papa Benedictus atque egregius restauravit et lucifluis coloribus decoravit.

« Adrianus episcopus, servus servorum Dei. Omni Dei ecclesiæ notum est, quid Anastasius tempore prædecessorum nostrorum pontificum gesserit, sed et qualiter ob id² de illo sanctæ recordationis Leo et Benedictus, eximii præsules, instituerint, palam est cunctis. Quorum unus eum deposuit, excommunicavit et anathematizavit, alter vero sacerdotibus exspoliatis vestimentis, inter laicos in communionem recepit. Decessor itaque noster sanctissimus papa Nicolaus, eum postea, si fideliter erga sanctam Romanam ecclesiam incederet, in gremio pari modo recepisset Ecclesiæ; sed infidelitas ejus nunc in tantum apparuit, ut post deprædationem patriarchii nostri ablationemque synodalia scripturarum, quas tam super se quam super hujusmodi a sanctissimis præsulibus diversis temporibus decretas repererat³, institutionem quoque venerandæ synodi ab ipsis sanctis pontificibus factam atque sub interpositione anathematis retractam violari nobis subripiendo fecerit, et homines ad seminandum inter piissimos principes et Ecclesiam Dei discordias per muros hujus civitatis more furis exire cogerit, quemdamque Adalgrimum ad ecclesiam confugium facientem oculis et lingua privari suggesserit. Modo vero, sicut multi vestrum mecum a quodam presbytero consanguineo ejus, nomine Adone, audistis, et aliis modis nobis revelatum est, beneficiorum quoque nostrorum immemor, hominem ad Eleutherium misit, exhortans homicidia perpetrari, quæ, sicut scitis, pro dolor facta sunt. Et ideo pro his omnibus et pro aliis multis, quibus ecclesiam Domini perculit atque læsit, quam etiam subdolis machinationibus hactenus tundere non desistit, auctoritate Dei omnipotentis omniumque sanctorum Patrum ac venerandorum conciliorum prædictorumque pontificum simul et iudicii nostri sententia sancimus, illum eundem Anastasium esse tenendum, quemadmodum de eo iidem domni pontifices Leo et Benedictus solemniter et synodice statuerunt, nihil in ejus anathemate vel causa penitus adjunctes vel minuents, nisi ut omni communione ecclesiastica privatus existat, donec de omnibus quibus impetitur nobis coram synodo rationem ponat; et qui cum eo in locutione, cibo vel potu communicaverit, pari excommunicatione cum eo teneatur annexus, quia pro eo, quod altiora

A se petens — quod sibi totiens interdictum fuerat — temere usurpavit, ac vetitum locum conscendit, satis nostra ecclesia murmuravit et murmurat. Sane si vel ab urbe Roma quantisper discesserit, vel sacerdotium vel clericalem aliquem ordinem sive ministerium quodlibet repetere aut recipere præsumpserit, quia⁴ contra statuta præfatorum præsulum contraque jusjurandum quod pollicitus est, numquam se ab urbe plus 40 millibus abscessurum, nec⁵ sacerdotium vel gradum clericalis esse ministerii petiturum, facere videbitur, cum omnibus factoribus consentaneis et sequacibus suis anathemati perenni⁶ subiaceat. Prolata in conspectu totius sanctæ Romanæ Ecclesiæ ante hunc eundem Anastasium apud sanctam Praxedem positum, anno pontificatus domni Adriani, summi pontificis et universalis papæ, primo per 4 Idus Octobris, indictione 2. »

B Lotharius suspectum habens Carolum, ad Ludovicum se iterum contulit, et obtinuit ut sacramentum illi fieri ex sua parte faceret, quatenus in nullo documento illi foret, si in conjugem Waldradam acciperet; sicque ad palatium Attiniacum ad colloquium Caroli venit, ibique placitum accepit, ut post futuras Kalendas Octobris simul iterum loquerentur. Carolus autem per curtes regias in pago Laudunensi consistentes pergens, Hincmarum, Laudunensem episcopum, nullo episcopo suæ provinciæ conscio, jussit, ut ad causas suas, id est ad seculare iudicium, advocatum suum daret, pro eo quod beneficia quibusdam suis hominibus abstulit. Isdem autem episcopus se reclamans, quod relicto ecclesiastico iudicio non auderet seculare adire iudicium, sicut ei jussum fuerat, ad locum nominatum secularis iudicii non venit, sed causas suæ impossibilitatis regi mandavit. Rex autem Carolus jubens inde quasdam iudicare etiam infames personas, quia personam præfatus episcopus non misit qui juraret, quod illuc venire non posset, et quoniam advocatum suum de se in iudicio seculari non dedit, prædictarum personarum iudicio quidquid isdem episcopus de rebus et facultatibus ecclesiasticis in usibus episcopii specialiter habebat, proscriptum est; sicque idem rex ad Pistas medio mense Augusto veniens, annua dona sua ibidem accepit, et castellum mensurans, pedituras (a) singulis ex suo regno dedit.

C Hincmarus autem, Remorum archiepiscopus, Hincmarum episcopum Laudunensem secum ducens, apud Pistas cum aliis episcopis scriptis (b) et verbis regem adiit, ostendens quantum præiudicium et episcopalis auctoritas et universalis Ecclesia in tali facto patiebatur, et obtinuit, ut revestito episcopo quibus fuerat spoliatus, sicut sacræ leges præcipiunt, in provincia ubi hæc causa iudicanda

VARIANTES LECTIONES.

¹ ita emendavi; Ch. et B. imaque. ² qualiter ab eis Ch. ³ reppererat Ch. ⁴ qua Ch. ⁵ nec deest Ch. anathemate perhenni Ch.

NOTÆ.

(a) Peditura seu pedatura, quodlibet spatium certo pedum numero definitum.

(b) Vide Hincmari Rhemensis epistolam ad Caro-

lum Calvum anno 868 scriptam, et Labbei Concil. tom. VIII, pag. 1735.

erat, electorum iudicio, et si necesse foret, post hoc synodali terminaretur examine. Sed et eodem placito rex markiones (a), Bernardum scilicet Tholosæ, et iterum Bernardum Gothiæ, itemque Bernardum alium suscepit. Missum etiam Salomonis, Briftonum ducis, ibi obviam habuit, per quem Salomon illi mandavit, ut haud ipse pergeret ad expugnandos Nortmannos qui residebant in Ligeri, quia isdem Salomon cum valida manu Britonum paratus erat illos aggredi, tantum ut adiutorium ex parte Caroli haberet. Ad quem idem rex præmittens Engelramnum, camerarium et hostiariorum magistrum atque a secretis consiliarium suum, cum corona auro et gemmis ornata, sed et cum omni paramento regio cultu exulto, Carolomannum filium suum, diaconum et abbatem, cum sacra e vestigio, sicut Salomon ei mandaverat, misit, et inde Audriacam villam gratia venandi perrexit. Scara quæ cum Carolomanno a Carolo rege trans Sequanam missa, terram quidem vastavit, sed nullius utilitatis effectum ex Nortmannis, ad quos resistendum missa fuerat, faciens, jubente rege Carolo rediit; et sic unusquisque ad sua perrexit. Pictavenses autem vota facientes Deo et sancto Hilario, tertio eosdem Nortmannos fuere aggressi, quorum plures occiderunt, ceteros vero in fugam miserunt, et de omni præda, excepta voluntaria oblatione, decimam sancto Hilario contulerunt. Carolus rex Kalendas Decembris Carisiacum veniens, quosdam primores, tam ex episcopis quam ex aliis regni sui, obviam sibi accersivit, et commotus contra Hincmarum, Laudunensem episcopum, quia Romam sine illius conscientia miserat (b), et epistolas pro quibus non convenerat obtinuerat, eidem vero episcopo contumaciter sibi resistenti valde infensus erat. Unde isdem episcopus sine illius licentia, cum sæpe ab eo evocatus fuerat et ad illum venire distulisset, ad sedem suam perrexit, et amplius quam episcopalis gravitas postulat, eundem regem contra se excitavit. Carolus autem Compendium veniens, ibidem nativitatem Domini celebravit.

DCCCLXIX.

Et quoniam isdem episcopus, etiam per alios episcopos evocatus ut ad illum veniret, jussionem illius implere detrectavit, scaram ex quamplurimis comitibus regni sui confectam Laudunum misit, ut ipsum episcopum ad eum violenter perducerent. Isdem autem episcopus cum clericis suis juxta al-

VARIANTES LECTIONES.

¹ ad *deest Ch.*   ² prædicto placito *deest Ch.*

NOTÆ.

Bernardus dux Tolosanus, Raimundi I filius erat; Bernardus dux Gothiæ, alterius Bernardi Cenomannensis comitis filius; tertius Bernardus, qui honoribus privatus fuerat anno 864 in conventu Pistensi, filius erat Bernardi Septimaniæ ducis, qui anno 844 a Carolo Calvo occisus est. Bouq.

(b) Cf. synodum Duziacensem, et Hincmarum Rhemensem in opusculo Capp. LV. Bouq.

tare resedit, et quibusdam episcopis satagentibus, actum est ut ipsi qui missi fuerant, de ecclesia eum non extraherent; sed sine illo ad Carolum redierunt, omnesque homines ipsius episcopi liberos sibi sacramenta fieri fecit. Carolus autem valde commotus, synodum (c) omnium episcoporum regni sui VIII Kalend. Maii secundæ indictionis apud Vermeriam condixit, quo eundem Hincmarum (d) episcopum vocari præcepit. Ipse autem ad Conadam (e) vicum nimis incongruenter et pro qualitate temporis et pro nimietate famis perrexit, ubi quosdam Aquitanos obvios habuit; sed markiones, tres videlicet Bernardos, quos sibi occurrere putavit, non habens obvios, non sine sollicitudine et sine utilitatis effectu ad Silvanectum rediit: indeque quarta feria ante initium quadragesimæ ad monasterium sancti Dionysii perrexit, ibique sanctum quadragesimæ jejunium exegit et pascha Domini celebravit, et castellum in gyro ipsius monasterii ex ligno et lapide conficere cœpit. Et antequam ad Conadam pergeret, per omne regnum suum litteras misit, ut episcopi, abbates et abbatissæ breves de honoribus suis, quanta mansa quisque haberet, ad futuras Kalendas Maii deferre curarent, vasalli autem dominici comitum beneficia, et comites vasallorum beneficia inbreviarent, et prædicto placito ædium breves inde deferrent, et de centum mansis unum haistaldum (f) et de mille mansis unum carrum cum duobus bobus prædicto placito² cum aliis exoniis quæ regnum illius admodum gravant, ad Pistas mitti præcepit, quatenus ipsi haistaldi castellum, quod ibidem ex ligno et lapide fieri præcepit, excolerent et custodirent. Lotharius, mittens ad eum sed et ad Hludowicum, petiit, ut in suo regno nullum impedimentum ei facerent, donec ipse Roma rediret. A Carolo autem nullam firmitatem accepit, sed a Hludowico sicut dicitur firmitatem inde suscipiens, Romam perrexit, locuturus prius cum Hludowico fratre suo imperatore, ut tunc, si posset, per eum apud Adrianum papam obtineret, quatenus Theutbergam rejiceret et Waldradam resumeret, ipsamque Theutbergam post se Romam ire præcepit; sed ut dicebatur, Hludowicus imperator ab obsessione Sarracenorum pro fratris sui petitione non debuisset discedere, cui amplius quam ducentas naves rex Græcorum in auxilium contra eosdem Sarracenos festinato mittebat. Lotharius iter, quod tempore inconvenienti, scilicet mense Junio, causa uxorum suarum in parte Romæ cœperat, contendens perficere, usque Raven-

(c) In hac synodo confirmata sunt præcepta concessa monasterio Carrofensi. Confirmationem hanc recitat Labbeus T. I Concil., p. 1527.

(d) Cf. Hincmari ep. 35.

(e) *Cosne*. Bouq.

(f) *Haistaldus*, agricola liber, qui non tenet hæreditatem a curia. Cf. Hontheim, Hist. Trevir., t. I, p. 664.

nam venit, ubi missos fratris sui obvios habuit, per quos et contradixit, ut nec in antea procederet, nec diutius in eodem regno immoraretur, sed ad suum regnum rediret, et tempore commodo et opportuno loco simul convenirent, et de quibus vellet cum eo satageret. Lotharius autem Romam rediens, a latere ad suum fratrem in Beneventum usque pervenit, et apud eum per Engelbergam multis petitionibus et muneribus atque inconvenientis obtinuit, ut ipsa Engelberga cum eo usque ad monasterium sancti Benedicti, quod in monte Cassino situm est, rediret. Quo etiam Adrianum papam eidem Engelbergæ et sibi ex jussione imperatoris venire fecit, et apud eum, datis illi multis muneribus, per ipsam Engelbergam obtinuit, ut idem papa illi missam cantaverit, et sacram communionem hac convenientia ei donaverit, si, postquam Nicolaus papa Waldradam excommunicavit, nullum cum ea contubernium vel carnalis copulæ mercimonium quin nec conloquium quoddam habuerit. Ipse autem infelix, more Judæ, simulata bona conscientia et impudenti fronte, eandem sacram communionem sub hac conventionem accipere non pertimuit nec recusavit; sed et sui fautores cum eo ab ipso papa percipere communionem, inter quos est Guntharius, auctor et incentor hujus publici adulterii, communionem inter laicos ab eodem Adriano papa accepit, data illi prius coram omnibus professione, quæ ita habetur:

« Profeitor ego Guntharius coram Deo et sanctis ejus vobis, domino meo Adriano, summo pontifici et universali papæ, ac venerandis tibi subditis episcopis reliquoque conventu, quoniam judicium depositionis in me a domno Nicolao canonice latum non reprehendo, sed humiliter porto. Unde nec ulterius sacrum ministerium contingere præsumo, nisi per misericordiam mihi subvenire volueritis, nec aliquando contra sanctam Romanam Ecclesiam aut ejus pontificem aliquod scandalum vel quidquam adversi movere volo, sed devotum me eidem sanctæ matri Ecclesiæ ejusque præsuli exhibere atque obedientem permanere protestor. Ego Guntharius huic professioni a me factæ manu propria subscripsi. Data Kalendas Julii, indictione 2; in ecclesia sancti Salvatoris (a), quæ est in monasterio sancti Benedicti in Cassino. »

Accipiens autem isdem papa a Gunthario consistente inter laicos hanc professionem, relectam inter laicos ab ipso publice coram omnibus, dixit illi:

A *Et ego tibi concedo laicam communionem, ea conditione, ut ita, quandiu vixeris, observes, sicut modo professus fuisti.*

Engelberga denique redeunte ad suum¹ imperatorem, Adrianus papa Romam reversus est, quem e vestigio Dotharius est prosecutus. Et Adriano papa Romam ingrediente, Lotharius ad ecclesiam beati Petri venit, ubi nullum clericum obvium habuit, sed tantum ipse usque ad sepulcrum sancti Petri cum suis pervenit, indeque solarium secus ecclesiam beati Petri mansionem habiturus intravit; quem nec etiam scopa mundatum invenit. Putavitque in crastina, subsequente videlicet dominica — nam sabbato ad basilicam sancti Petri pervenit — sibi cantari debere missam; sed a præfato pontifice hoc obtinere non potuit. Inde secunda feria Romam ingrediens, in palatio Lateranensi cum ipso apostolico prandit, et datis ei muneribus in vasis aureis et argenteis, obtinuit, ut ei ipse pontifex lænam² (b) et palmam ac ferulam daret, sicut et fecit. Quæ munera ita ipse et sui interpretati sunt, videlicet ut per lænam de Waldrada revestiretur, per palmam victorem se in his quæ cœperat demonstraret, per ferulam episcopos suæ voluntati resistentes obsistendo distringeret. Sed aliter ab eodem papa et Romanis fuere disposita; nam idem pontifex Formosum episcopum et alium etiam cum eo episcopum in has Galliarum partes mittendos disposuit, ut cum pluralitate episcoporum de his quæ Lotharius petebat tractarent, et illi Kalendis Martii, quæ inventa forent, in synodo renuntiarent, quam Romæ in ipsis Kalendis Martii denuntiavit, quo etiam quatuor episcopos ex regno Hludowici, regis Germaniæ, cum ipsius legatis, et quatuor episcopos ex regno Karoli cum ejus legatis³, et quosdam episcopos ex regno Lotharii epistolis⁴ suis hac conditione venire præcepit, ut quæ in synodo vel examinanda vel gerenda forent, in personis aliorum confirmarent, tam ex occidentalibus partibus quam ex orientalibus. Unde missos suos, quos nuper Constantinopolim pro contentione quam orientales cum Nicolao papa habebant, miserat, tunc venturos separabat.

Lotharius⁵ vero Roma lætus promovens, usque Lucam civitatem venit, ubi febre corripitur, et grassante clade in suos, quos in oculos suos⁶ coacervatim mori conspiciebat, sed judicium Dei intelligere nolens, usque Placentiam 8 Idus Augusti pervenit; ibique dominica die superdiurnans, circa horam

VARIANTES LECTIONES.

¹ *desse videtur* maritum, Hludowicum. ² *Ch.* lænam, *Bq.* lænam; *facile emendatu.* ³ et quatuor episcopos ex regno Karoli cum ejus legatis *deest Ch.* ⁴ Lotharii cum epistolis *Ch.* ⁵ *Quæ sequuntur contulimus cum codice regio 8394 (1) qui ea tantum habet quæ exstant apud Aimoini continuatorem.* Bouq. *Ego ea cum Aimoini continuatione lib. v, cap. 21-40. (apud Freherum in corpore hist. Franciæ t. II, p. 477-506.) contuli, et majoris momenti lectiones littera A adposita notavi, multis in textum receptis.* ⁶ sub oculis suis *A.*

NOTÆ.

(a) In vico San-Germano; in eadem ecclesia an. 1230, Fridericus II imperator Gregorio IX papæ reconciliatus est.

(b) *Læna* λαινα, γλαινα, sagum densum.

nonam inopinate exanimis pene effectus est et obmutuit¹, atque in crastina², hora diei secunda, moritur, et a paucis suorum qui a clade remanserant, in quodam monasteriolo secus ipsam civitatem terræ mandatur. Quod Carolus apud Silvanectis³ civitatem degens — ubi tam ipse quam et uxor sua⁴ thesauros, quos in quibuscunque rebus habuerant, per loca sancta in suam eleemosynam dispensantes, a Pistis reversi, Domino de cujus manu illos acceperant, reddiderunt — non incerto comperiens nuntio, ab ipsa civitate movens, Attiniacum venit; ubi a quibusdam episcopis, sed et⁵ ab aliquibus primoribus regni quondam Lotharii missos⁶ directos suscepit, ut ibi resideret, et in regnum quod Lotharii fuerat non intraret, donec frater suus Hludowicus, rex Germaniæ, ab expeditione hostili de Winidis⁷, cum quibus præsentis et præteriti anno sæpe cominus sui congregantes, aut nihil aut parum utilitatis egerunt, sed⁸ damnum maximum retulerunt, reverteretur⁹. Petierunt ergo, ut in palatio Ingilheim residens, ad eum missos suos dirigeret, et ei mandaret, ubi¹⁰ et quando simul convenirent et de regni ipsius divisione tractarent; plures autem saniori consilio illi mandaverunt, ut, quantocius commode¹¹ posset, usque Mettis¹² prosperare satageret, et ipsi tam in itinere quam ad ipsam civitatem ei occurrere maturarent. Quorum consilium Carolus acceptabilius et [Aim. sibi] salubrius esse intelligens, juxta eorum suggestionem agere festinavit. Veniens ergo¹³ usque Viridunum, plurimos de eodem regno, sed et Hattonem¹⁴, ipsius civitatis episcopum, et¹⁵ Arnulphum, Tullensis urbis episcopum, sibi se commendantes suscepit; indeque Mettis Nonas Septembris veniens, Adventium, ipsius civitatis præulem, et Franconem, Tungrensem episcopum, cum multis aliis in sua commendatione suscepit; sicque 5 Idus ipsius mensis ab episcopis qui adfuerunt, cocuntibus omnibus in basilica beati Stephani, hæc quæ sequuntur, denuntiata et gesta fuere hoc modo:

«Anno incarnationis Dominicæ 869¹⁶, indictione (a) secunda⁵, Idus Septembris Mettis civitate in ecclesia sancti Stephani martyris, hæc quæ sequuntur capitula Adventius, episcopus ipsius civitatis, coram rege et episcopis qui adfuerunt, publice populo

[Aimon. add. et] scripto et verbis denuntiavit: « Vos scitis [id. add. fratres], et multis in plurimis regnis est cognitum, quantos et quales eventus tempore senioris nostri quem hactenus habuimus, pro causis notissimis communiter sustinimus, et quanto dolore quantaque angustia de illius infausta morte nuper cordibus perculsi sumus. Unde unicum refugium et singulare¹⁷ ac salubre consilium, rege et principe nostro destituti ac desolati, nobis omnibus esse consideravimus, ut jejuniis et orationibus ad eum nos converteremus, qui est adiutor in opportunitatibus, in tribulatione, et cujus est consilium, cujusque est¹⁸ regnum, et ut scriptum est, « cui voluerit dabit illud » et in cujus manu sunt corda regum, et facit unanimes habitare in domo, solvens medium parietem et faciem utraque unum; deprecantes ipsius misericordiam, ut daret nobis regem ac principem secundum cor suum, qui in iudicio et in justitia nos in omni ordine et protectione¹⁹ regeret, salvaret atque defenderet²⁰ juxta voluntatem ejus, et corda omnium nostrum unanimiter ad eum declinaret atque uniret, quem ipse ad salutem²¹ et profectum nostrum præscitum et electum atque prædestinatum habebat²² secundum misericordiam suam. Quia denique voluntatem Dei, qui²³ voluntatem timentium se facit, et deprecationes eorum exaudit, in concordia unanimitate²⁴ nostra videmus hunc regni hujus heredem esse legitimum, cui nos sponte commisimus, dominum videlicet et²⁵ præsentem regem ac principem nostrum Carolum, ut nobis præsit et prosit, videtur nobis, si placet vobis, ut, sicut post illius verba²⁶ vobis manifestabimus, signo certissimo demonstramus, quia²⁷ illum a Deo electum et nobis datum principem credimus²⁸, et²⁹ ut eidem largitori Deo ex suis beneficiis non simus ingrati, sed gratiarum actiones illi referentes, oremus³⁰, quatenus et eum nobis [id. add. datum principem] ad salutem et defensionem sanctæ suæ Ecclesiæ, et ad auxilium atque profectum omnium nostrum, cum salute et³¹ pace atque tranquillitate nobis conservet diutius, et nos fidei devotione illi obsequentes atque optata salvatione³² fruentes, sub illius administratione in suo gubernet servitio. Et³³ si illi placet, dignum ipsi et necessarium nobis fore³⁴ videtur, ut ex ejus ore audiamus, quod a Christianissimo rege fidei et

VARIANTES LECTIONES.

¹ obmutescens in A. ² crastinum A. ³ silvanectensum A. ⁴ quam uxor ejus A. ⁵ deest A. A. voces legatos et nuncius sæpe adhibet, ubi Ch. et B. missus. ⁷ Winedis Ch. ⁸ et A. ⁹ r. et in palatio Engilheim A. ¹⁰ quo A. ¹¹ quoquomodo A. ¹² mettos A. ¹³ f. et veniens usque A. ¹⁴ Hattonem Ch. Haidonem A. ¹⁵ et a. t. u. e. deest A. ¹⁶ DCCCLXVIII al. DCCCLIX A. ¹⁷ singulariter salubre A. ¹⁸ consilium ac regnum A. ¹⁹ o. ac professione A. ²⁰ defenderet, pariter voluntatem et corda omnium A. ²¹ salutem totius Ecclesiæ et populi prædestinatum A. ²² alii habeat. Bouq. ²³ quia denique ille qui A. ²⁴ unanimitate prælegit hunc regni hujus heredem esse A. ²⁵ videlicet præsentem hunc principem A. ²⁶ post hæc v. A. ²⁷ deest A. ²⁸ deest A. ²⁹ deest A. ³⁰ deest A. ³¹ salute et deest ³² atque observatione A. ³³ At si i. p. et necessarium vobis esse videtur hortamur A. ³⁴ esse Ch.

NOTÆ.

Hæc indictio secunda Constantiniana est, quæ initium sumpsit a die 24 mensis Septembris anni 868. Bouq.

unanimi ¹ in servitio illius populo, unicuique in ordine suo, convenit audire ac ² devota mente suscipere. »

Post hæc Carolus rex hæc quæ sequuntur per se in eadem ecclesia cunctis qui adfuerunt denunciavit dicens ³: « Quia, sicut isti venerabiles episcopi unius ex ipsis voce dixerunt, et certis indiciis ex vestra ⁴ unanimitate monstraverunt, et vos acclamastis, me Dei electione ad vestram salvationem et protectionem ac regimen atque gubernationem huc advenisse, sciatis, me honorem et cultum Dei atque sanctarum ecclesiarum Domino adjuvante conservare, et unumquemque vestrum secundum sui ordinis dignitatem et personam juxta meum scire et posse honorare et salvare, et honoratum et ⁵ salvatum tenere velle, et unicuique in suo ordine secundum sibi competentes ⁶ leges ⁷, tam ecclesiasticas quam mundanas, legem et justitiam conservare, in hoc ut honor regius et potestas ac debita obedientia, atque adiutorium ad regnum mihi a Deo datum continendum et defendendum ⁸, ab uno quoque vestrum secundum suum ordinem et dignitatem atque possibilitatem mihi exhibeatur, sicut vestri antecessores fideliter, juste et rationabiliter meis antecessoribus exhibuerunt. » At ⁹ post hæc ¹⁰ Hincmarus, Rhemorum episcopus ¹¹, hæc quæ sequuntur ¹² capitula, jubente ac postulante Adventio, ipsius episcopo civitatis, et cæteris episcopis Treverorum provincie, Hattone ¹³ scilicet, ecclesie Viridunensis episcopo, et Arnulfo, Tullensis ¹⁴ civitatis episcopo, cohærentibus ¹⁵ provincie Rhemorum episcopis, coram reliquis ¹⁶ episcopis et rege, cunctisque qui adfuerunt in eadem ecclesia, publice denunciavit :

« Ne alicui forte videatur incongrue ac præsumptuose, me ac provincie nostræ venerabiles coepiscopos ¹⁷ facere, quoniam de altera provincia ordinationi et causis hujus provincie nos immiscemus, sciat nos contra canones sacros non agere, quoniam Rhemensis et Treverensis ecclesie in hac regione Belgica cum sibi commissis ecclesiis sorores et comprovinciales habentur, sicut auctoritas ecclesiastica et antiquissima demonstrat consuetudo, ac per hoc unanimi consensu et synodalia judicia exercere, et quæ a sanctis Patribus constituta sunt, debent concorditer custodire, hac privilegii conditione servata, ut qui prior de Remensi et Treverensi episcopo fuerit ordinatus, prior etiam habeatur. Et lex divinitus inspirata ¹⁸ præcipit, dicens : *Si transierit per messem amici tui, colligens spicas manu, confricabis ad manducandum. Falcem ¹⁹ autem non mittas, vel*

VARIANTES LECTIONES.

¹ cod. reg. unanimo hujus populo Bouq. unanimo hujus populo A. ² ad Ch. ³ dest A. ⁴ et nostra A. ⁵ profectum A. ⁶ honorabiliter s. A. ⁷ deest A. ⁸ defendendum A. ⁹ Et post Ch. ¹⁰ deest A. ¹¹ archiepiscopus A. ¹² sequuntur A. ¹³ haitone A. ¹⁴ tullensium antistite A. ¹⁵ conniventibus A. ¹⁶ deest A. ¹⁷ episcopos Ch. ¹⁸ instituta præcepit A. ¹⁹ m. falce autem non metas A. ²⁰ pro nobis e. A. ²¹ deest Ch. ²² deest A. ²³ consideramus A. ²⁴ et deest Ch. ²⁵ Estne A. ²⁶ quod Ch. A. ²⁷ etiam et vos A. ²⁸ instinctu animalia A. ²⁹ arcam Noe significantem A. ³⁰ deest A. Clodovei A. ³¹ ap. et deest A. ³² in r. m. deest A. ³³ a. cujus idem A. ³⁴ et s. v. deest A. ³⁵ Remi Ch. ³⁶ in p. r. p. deest A. ³⁷ e. m. deest A.

(a) Deut. xxiii, 25.

NOTÆ.

(b) Matth. ix, 37.

A *fulce non metas (a)*. Messis est populus, ut Dominus demonstrat in Evangelio (b), dicens : *Messis quidem multa est, operarii autem pauci; rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam*. Quia vos pro vestris ²⁰ episcopis debetis orare, ut ²¹ vobis digna possimus loqui. Messis autem ²² amici est populus in provincia alteri metropolitano commissa, unde vos hortando, quasi manum operis confricando, ad Dei voluntatem et vestram [*Aimon. add. salutem*] in corpus unitatis Ecclesie valemus et debemus trajicere, in parochianos autem provinciarum aliis metropolitanis commissarum falcem judicii non mittimus, quia nec unde, nec nostrum esse consideremus ²³. Est et alia causa, quia isti et ²⁴ venerabiles domni et fratres nostri, provincie istius episcopi, non habentes metropolitanum episcopum, exiguitatem nostram sic in suis, sicut et in specialibus nostris causis, nos fraterna charitate jubent et commoment agere. Est ²⁵ ita domni fratres ? » Et responderunt ipsi episcopi : Ita est.

« Præterea, quæ dominus episcopus et frater noster Adventius vobis ex sua et cæterorum suorum ac nostrorum fratrum et venerabilium episcoporum voce dixit, in hoc etiam animadvertere potestis, voluntatem Dei esse, ut præsens dominus et rex noster, qui in parte [*id add. regni*] quam hactenus tenet et tenuit, et nobis ecclesiis et populo sibi commisso utiliter præest ac præfuit, et salubriter prodest et profuit, inde ad hunc locum Domino ducente pervenerit, quo ²⁶ etiam ²⁷ vos ejus inspiratione confluxistis, et ipsi vos sponte commendastis, cujus instructione ²⁸ animata omnia in arca Noe significantia ²⁹ Ecclesie unitatem nullo cogente conveniunt. Quia sanctæ memoriæ pater suus, dominus Hludowicus pius imperator Augustus ³⁰, ex progenie Ludoici ³¹, regis Francorum inclyti, per beati Remigii apostolicam et ³² catholicam prædicationem cum integra gente conversi, et cum tribus Francorum millibus, exceptis parvulis et mulieribus, [*in add. in*] vigilia sancti Paschæ ³³ in Remensi metropoli baptizati et cœlitus sumpto chrismate, unde adhuc habemus, peruncti et in regem sacriati, exortus per beatum Arnulphum, e cujus carne ³⁴ idem Hludowicus pius Augustus originem duxit carnis, et a Stephano, papa Romano ante sanctæ Dei genitricis in semper virginis ³⁵ Mariæ altare Remis ³⁶ in imperatorem est coronatus, et demum factione quorundam terreno imperio destitutus, in prædictam regni partem ³ unanimitate episcoporum et fidelis populi ante sepulcrum sancti Dionysi, eximii martyris ³⁸,

C

D

Ecclesiæ sanctæ est redditus, et in hac domo ante hoc altare protomartyris Stephani, cujus ¹ nomen interpretatum resonat « coronatus, » per Dei sacerdotes acclamatione fidelis populi, sicut vidimus qui adfuimus, coronæ ² regni est imperioque ³ restitutus. Et quia, ut in historiis sacris legimus, reges, quando regna obtinuerunt, singulorum regnorum sibi diademata imposuerunt, non incongruum videtur venerabilibus episcopis ⁴, si vestræ unanimitati placet, ut in obtentum ⁵ regni, unde vos ⁶ ad illum (*id add.* sponte) convenistis et vos ei commendastis ⁷, sacerdotali ministerio ante hoc altare coronetur, et sacra unctione Deo consecretur. Quod si vobis placet, propriis vocibus consonate. » Et in hoc conclamantibus omnibus, dixit idem episcopus: « Agamus ergo unanimiter Domino gratias, decantantes: *Te Deum laudamus.*

Et post hæc ab episcopis ⁸ cum benedictione sacerdotali est idem rex coronatus, indeque Florinkengas ⁹ (*a*) veniens, quæ ordinanda sibi visa sunt ornavit; indeque in saltum Arduennæ ¹⁰ autumnali venatione exercitandum se contulit. Hludowicus autem, frater ejus, pacem sub quadam conditione apud Winidos obtinere procuravit, ad quam confirmandam filios suos cum marchionibus terræ ipsius direxerat, ipseque ¹¹ infirmus in Ragenisburg civitate remansit. Et mittens missos suos ad Carolum, mandavit illi de firmitatibus quæ, inter eos factæ fuerunt, sed et de portione regni quodam Lotharii: unde Carolus illi congruam responsionem mandavit.

Interea Basilius, quem Michael, Græcorum imperator, sibi in consortem ¹² imperii asciverat, eundem Michaelem dolo interfecit, et imperium sibi ascivit. Qui patricium suum ad Bairam ¹³ cum 400 ¹⁴ navibus miserat, ut et Hludowico contra Sarracenos ferret suffragium, et filiam ipsius Hludowici a se desponsatam de eodem Hludowico susciperet et illi ¹⁵ in conjugio sibi ¹⁶ copulandam duceret. Sed quadam occasione interveniente, displicuit ¹⁷ Hludowico dare filiam suam patricio; unde idem patricius molestus, Corinthum rediit, et revertente Hludowico ab obsidione Sarracenorum de partibus Beneventanis, iidem Sarraceni de Baira ¹⁸ egredientes, et hostem Hludowici post tergum sequentes, plus quam duo millia caballorum ipsius hostis prædati sunt, et cum eisdem caballis duos ex se ipsis

A ordinantes cuneos, ad ecclesiam sancti Michaelis in monte Gargano perrexerunt, et clericos ¹⁹ ejusdem ecclesiæ multosque alios qui ad orationem illuc convenerant deprædantes, cum multa spolia ²⁰ ad sua redierunt. Quod factum ²¹ valde imperatorem atque apostolicum, sed et Romanos turbavit.

Hludowicus, Hludowici regis Germaniæ filius, cum Saxonibus contra Winidos qui in regionibus ²² Saxonum sunt, bellum committens, cum multa strage hominum ex utraque parte quoquomodo victoriam est adeptus (*b*) indeque reversus (*id.*, a. I. prospere est r.) Rotlaadus (*c*), Arelatensis archiepiscopus, abbatiam sancti Cæsarii (*d*) apud Hludowicum imperatorem et Engelbergam non vacua manu adeptus, in insula Camaria nimis undecumque ditissima ²³, in qua res ipsius abbatiae plurimæ conjacent, et in qua portum Sarraceni habere solebant, castellum opere tumultuario de sola terra ædificans, audito Sarracenorum adventu, in illud satis inconsulte intravit; et appellentibus ²⁴ ad ipsum castellum Sarracenis, amplius quam 300 suorum interfectis, ab eisdem Sarracenis est captus, et in eorum nave ²⁵ deductus est ac religatus. Unde 150 libris argenti et 150 mantellis et 150 spalis et 150 mancipiis, præter illa ²⁶ quæ in placito data sunt, ad redemptionem ejus concessis ²⁷, interea idem episcopus in navibus moritur 13 Kalend. Octobris. Sarraceni autem ingeniose accelerantes de redemptione illius, quasi non possent ibi amplius immorari, si illum vellent recipere, redemptores illius redemptionem pro eo dare accelerarent edicunt; quod et factum est. Et Sarraceni, suscepta omni redemptione, miserunt eundem episcopum sedere ²⁸ in cathedra, indutum vestimentis sacerdotalibus cum quibus captus fuerat, et velut pro honore deportaverunt eum in terra a navibus. Redemptores autem illius volentes cum ea colloqui ²⁹ et congratulari ei, invenerunt eum mortuum; quem cum maximo luctu exportantes, sepelierunt cum ³⁰ 10 Kalendas Octobris in sepulchro quod sibi ipse paraverat.

Salomon, dux Britonum, pacem cum Nortmannis in Ligeri residentibus fecit, et vinum partis suæ de pago Andegavensi cum Britonibus suis collegit. Hugo (*e*) abba et Cauzfridus cum Transsequanis, confligentes cum Nortmannis in Ligeri residentibus, 60 circiter inde interfecerunt; et capientes quemdam apostatam monachum, qui relicta Christianitate se

VARIANTES LECTIONES.

¹ c. n. i. r. *deest A.* ² corona *Ch. A.* ³ imperio *A.* ⁴ V. e. *deest A.* ⁵ obtentu *A.* ⁶ vos sponte *A.* ⁷ et v. ei. c. *deest A.* ⁸ ab e. *deest A.* ⁹ Florikingas *A.* ¹⁰ Ardennæ animalium venationi se *A.* ¹¹ *deest A.* ¹² sortem *Ch. B.* consortium *A.* ¹³ *legendum* Barim; *A.* suum Abbaram. ¹⁴ cum ccc navibus *A et Chron. de St-Denys.* ¹⁵ et sibi *A.* ¹⁶ *deest A.* ¹⁷ disconvenit I. cum eodem patricio de filio ipsius *A.* ¹⁸ *lege* Bari; *Ch. barra.* ¹⁹ clericos sed et multos qui *A.* ²⁰ præda *A.* ²¹ Q. valde et i. *A.* ²² qui e regione *A.* ²³ *melius.* ²⁴ inclitissima *A.* ²⁵ appulentibus *Ch.* applicantibus *A.* ²⁶ naves *A.* ²⁷ ea *A.* ²⁸ concessa sunt. interea *Ch B.* ²⁹ sedentem *A.* ³⁰ V. eum. alloqui *A.* ³⁰ *deest A.*

NOTÆ.

(a) Florenges, semihora a Theododis villa distans.

(b) Aut hic aliqua desunt, aut narratio de Ludovici expeditione, sequentibus jam scriptis, inserta est.

(c) Litteræ a Nicolao papa ad Rotlandum istum datæ in Labbei Conc. t. VIII, p. 492, leguntur.

(d) Arelatensem.

(e) Cf. Chron. de gestis Norm. a. 870

Nortmannis ¹ contulerat, et nimis Christianis infestus erat, decollari fecerunt ². Carolus vero civitates Transsequanas ³ ab incolis firmari rogavit, Cinomannis scilicet ac Turonis, ut præsidio contra Nortmannos populis esse possent. Nortmanni (a) autem hoc audientes, multam summam argenti, frumenti quoque et vini ac animalium ab incolis terræ ipsius quæsierunt, ut cum eis pacem facerent.

Carolus in villa Duciaco 6 Idus Octobris certo comperiens, obisse Hirmentrudem uxorem suam ² Non. Octobris in monasterio sancti Dionysii, ubi et sepulta est, exequente Bosone, filio Buvini quondam comitis, hoc missaticum apud matrem et materteram suam Theutbergam, Lotharii regis relictam, sororem ipsius Bosonis nomine Richildem mox sibi adduci fecit et in concubinam accepit; qua de re eidem Bosoni abbatiam sancti Mauritii cum aliis honoribus dedit, et ipse Aquis palatium eandem concubinam secum ducens, festinare acceleravit, quatenus ibi residuos illius partis homines qui Lotharii fuerant, sicut ei mandaverant, in sua ditioe susciperet, denuntians se abinde (*Aimon.*, abinde in) palatium quod Gundulfi-villa dicitur, in missa ⁴ sancti Martini venturum, ut de Provincia et de superioribus partibus Burgundiæ ad se venturos suscipiat. Veniens autem Aquis, nullum obtinuit quem ante non habuit, et inde, ut denunciaverat, ad Gundulfi villam pervenit, ubi missos Adriani papæ, Paulum et Leonem episcopos, suscepit cum epistolis (b) missis sibi et præsulibus ac regni primoribus in his Galliarum partium regionibus consistentibus. In quibus continebatur, ut regnum quondam regis Lotharii, quod Hludowico imperatori, spiritali filio ejus, hereditario jure debetur ⁵, et quod ad eum post mortem ipsius Lotharii rediit, vel homines in eo degentes, mortalium nullus invaderet, nullus commoveret, nullus ad se conaretur inflectere; quod si quis præsumeret, non solum persuæ auctoritatis ministerium infirmaretur, verum etiam vinculis anathematis obligatus, nomine Christianitatis privatus, cum diabolo (*Id. add. omnino*) locaretur. Et si quis de episcopis tam nefariæ temeritatis auctorem vel tacendo fugeret ⁶, vel non resistendo consentiret, non jam pastoris sed mercenarii nomine se nosset fore censendum; et qui jam non pertineret ad eum ⁷ de ovibus, non pertineret ⁸ consequenter de pastoralibus

bus dignitatibus. Cum quibus episcopi et missus Hludowici imperatoris venit, nomine Boderadus, de his nihilominus salagens. Carolus autem, absolutis apostolici et imperatoris missis, deceptus vanis suasionibus falsorum missorum, qui ei suggerebant, quod frater suus Hludowicus vicinus ⁹ morti foret, iter in Elisacias ¹⁰ partes arripuit, ut Hugonem Liutfridi filium, et Bernardum ¹¹ Bernardi filium obtineret, sicut et fecit. Indeque Aquis veniens ¹², ibidem nativitatem Domini celebravit.

DCCCLXX.

Inde ad Rorici Nortmanni colloquium apud Noviomagum palatium perrexit, quem sibi fœdere copulavit. Et in die festivitatis Septuagesimæ prædictam concubinam suam Richildem desponsatam atque dotatam in conjugem sumpsit, et insperate ¹³ a fratre suo Hludowico, Germaniæ rege, sibi nuntiantes missos accepit, ut si quantocius ¹⁴ Aquis non egrederetur et regnum quondam Lotharii penitus non desereret, idemque regnum, sicut Lotharii homine tempore obitus ejus habebant, eis tenere pacifice non concederet, sine ulla retractione illum bello appeteret. Unde inter eos missis discurrentibus, eo usque causa perducta est, ut inter utrumque ¹⁵ hujusmodi sacramenta fierent:

« Sic promitto ex parte senioris mei illius ¹⁶ (c), quod senior meus ille ¹⁷ fratri suo illi ¹⁸ regi talem portionem de regno Lotharii regis consentit habere, qualem aut ipsi justiore et æquiore ¹⁹ aut communiter ²⁰ fideles eorum inter se invenerint, nec eum in ipsa portione, vel in regno quod antea tenuit, per aliquam fraudem vel subreptionem decipiet aut forsconsiliabit ²¹, si frater suus ille ²² eandem firmitatem et fidelitatem, quam ex parte senioris mei illius ²³ habeo promissam, frater suus ille ²⁴ seniori meo ex sua parte quamdiu vixerit inviolabiliter servet ²⁵. »

Et hac in firma firmitate patrata, Carolus Aquis egrediens, uno itinere Compendium venit, ²⁶ ibique Pascha Domini celebravit; indeque mense Maio ad Attiniacum palatium venit, ubi et duodecim missos fratris sui Hludowici pro divisione regni accepit, qui superciliose tam de sanitate corporis Hludowici quam de prosperitate — quia Restitium Winidum, sibi diutino tempore infestissimum, tam dolo quam bello

VARIANTES LECTIONES.

¹ ad Nortmannos A. ² *Codex regius hæc addit*: Ea tempestate secunda irruptione Nortmanni Parisius venerunt, et beati Germani monasterium depopulati sunt, cellarioque fratrum igne immisso, cum multa præda undecunque acquisita redierunt. *Eadem habet Aimoini continuator.* Bouquet. ³ trans Sequanam Ch. ⁴ ad festum A. ⁵ debebatur A. ⁶ *hæc eodem modo apud Baronium exprimuntur.* ⁷ eum quicquam de A. ⁸ P. ad eum c. A. ⁹ vicinissimus A. ¹⁰ Elisiacas Ch. ¹¹ et b. et b. A. ¹² remeans A. ¹³ præter spem A. ¹⁴ quam ocysime A. ¹⁵ ut utrumque A. ¹⁶ Croli A. ¹⁷ *deest* A. ¹⁸ Ludovico A. ¹⁹ *al. æqualiorem* Bouq. ²⁰ commune A. ²¹ forsconciliabit Ch. B. ²² Ludovicus A. ²³ Caroli A. ²⁴ *al. Ludovicus* Bouq.: fater suus ille *deest* A. ²⁵ servaverit A. ²⁶ venit usque venit ex *Aim. inserui*; *desunt in Ch. et B.*

NOTÆ.

(a) Cf. idem a. 870.

(b) Utrasque litteras Adriani papæ, tam ad primore,

regni Caroli quam ad episcopos in ejus regno constitutos, recitat Baronius an. 869. Bouq.

(c) *Ille, illius, etc., vice nostri NN. usurpatur*

captum vicerat — ¹, elati minus debito sacramenta inter eos facta duxere servanda. Quæ divisio multifarie multisque modis hinc et illinc agitata, et per diversos missos alterutrum directâ, ad hunc finem ex Caroli mandato pervenit, ut in illud regnum quod inter eos secundum sacramenta præstita dividendum erat, pacifice convenirent, et sicut illi cum consensu et unanimitate communium fidelium ipsorum invenirent, secundum sacramenta inter eos præstita illud regnum dividerent. Interea postquam ² de multis causis ³ impetitus, præcipue autem de subjectione ⁴ regis potestatis ⁵ et inobedientia erga suum archiepiscopum, Hincmarus Laudunensis episcopus, ut se ab impetitis expediret, in synodo (a) episcoporum decem provinciarum libellum propria manu subscriptum porrexit, hæc continentem :

« Ego Hincmarus, ecclesiæ Laudunensis episcopus, amodo et deinceps domno seniori meo, Carolo regi (*Aixion. add. sic.*), fidelis et obediens ero secundum ministerium meum, sicut homo suo seniori, et episcopus ⁶ quilibet suo regi esse debet, ac privilegio Hincmari, metropolitani provinciæ Remorum ecclesiæ, secundum sacros canones et decreta sedis apostolicæ promulgata (*id.*, a. ex sacris canonibus p.) pro scire et posse me obedire velle ⁷ profiteor.»

Carolomannus etiam, Caroli regis filius et plurimorum monasteriorum pater, reputatus, quoniam insidias infideliter erga patrem suum moliebatur, abbatis privatus, in Silvanectensi civitate est custodiæ mancipatus.

A Carolus (*id. add. rex*) missos suos, Odonem scilicet, Belvagorum ⁸ episcopum, et Odonem atque Harduinum comites, ad fratrem suum Hludowicum ad Franconofurt dirigens, petiit ut ad regnum Lotharii dividendum simul convenirent; ipseque Pontigonem petens, ibi ⁹ missos fratris sui accepit, nuntiantes illi, ut ad Heristallium pergeret, et frater suus Hludowicus ad Marsnam venturus foret, et in meditullio eorumdem locorum Kalendas Augusti colloquerentur, et unusquisque eorum quatuor episcopos et decem consiliarios et inter ministeriales et vassallos triginta tantummodo ad idem colloquium ducerent. Quo Hludowicus dum pergeret, ad Flamereshem in pago Ribuario venit, et de quodam solario vetustate confecto sub lignis fractis cum quibusdam suorum ¹⁰ cecidit, et aliquantulum naufragatus ¹¹ (b), in brevi convaluit; indeque Aquisgrani pervenit. Et discurrentibus inter utrosque fratres et reges missis, tandem v Kalendas ¹² Augusti ad locum colloquii convenerunt, et hoc modo regnum ¹³ Lotharii inter se dividerunt. Et hæc est divisio quam sibi Hludowicus accepit :

Coloniam (c), Treviris, Utrecht, Strastburg ¹⁴, Basulam; abbatiam Suestre ¹⁵ (d), Berch, Niu-Monasterium (e), Castellum (f), Indam (g), sancti Maximini (h), Epterniacum (i), Horream (j), sancti Gangulfi (k), Faverniacum (l), Pollemniacum (m), Luxonium (n), Lutoram ¹⁶ (o), Balmam (p), Offonis villam (q), Meteni monasterium (r), sancti Deodati (s), Bodonis monasterium (t), Stivagium (u), Romerici montem (v), Morbach (x), sancti Gregorii, Mauri monasterium (y), Eboresheim (z) ¹⁷.

VARIANTES LECTIONES.

¹ *ul. elevati Bq.* ² post A. ³ *deest A.* ⁴ *in subjectione A.* ⁵ *potestati A.* ⁶ *Codex regius episcopus per rectum suo regi, Aimoini continuator episcopus per directum suo regi.* ⁷ *obediturum p. Et subscripsit A.* ⁸ *belgivagorum Ch.* ⁹ *ibidem eos legatos accepit A.* ¹⁰ *fractis c. q. s. inserui ex A.; desunt in Ch. et B.* ¹¹ *periclitatus A.* ¹² *corrig. 6. idus augusti ut legitur in capitularibus tit. 43 ubi hæc divisio integra recitatur. Bouq.* ¹³ *r. quondam l. A.* ¹⁴ *strastburg Ch. strasburg, basileam A.* ¹⁵ *sivestre Ch.* ¹⁶ *literam A.* ¹⁷ *eboreshem Ch.*

NOTÆ.

(a) Habita est hæc synodus apud Attiniacum. Ibi Hincmarus Rhemensis librum LV Caputum tradidit Hincmaro Laudunensi, quo ejus collectionem ad se missam per Wenilonem archiepiscopum Rothomagensis prolixè ac luculenter refellebat. In ea synodo rex de rebellionè, Hincmarus Rhemensis de contumacia, Nortmannus comes de vi manifesta, clerici Laudunenses de injusta excommunicatione adversus Hincmarum Laudunensem conquesti sunt. Nova fidelitatis professione regi et metropolitano suo facta, ortam adversus se tempestatem non nihil sedavit Laudunensis episcopus. Verum ante definitionem synodi fuga lapsus, pitaciolum misit, quo Romam eundi licentiam postulabat: quid deinde fecerit, narrat Hincmarus Rhemensis epistola inter editas 35. Abrupta synodo Attiniacensi, Hincmarus Laudunensis faventem habuit Hadrianum papam, qui pro ipso graves et acerbas litteras scripsit Carolo Calvo et Hincmaro Rhemensi. Ad litteras pontificis alias rescripsit Carolus stylo acerbiori, quas composuit Hincmarus Rhemensis regis mandato. Bouquet.

(b) Id est læsus.

(c) Id est dioceses Coloniensem, Treverensem, etc.

(d) Monasteria Mabillonius Annal. Bened. T. III,

append., p. 678, designat. Suestre vulgo *Susteren* ad Mosam, *Berch* prope Ruræmondam.

(e) Forsam Nussa ad Rhenum supra Coloniam.

(f) *Kessel* ad Mosam.

(g) *Cornelismunster* prope Aquisgranum.

(h) Prope Treveros.

(i) *Epternach* in ducatu Luxemburgensi.

(j) Olim extra, jam intra muros Treverenses.

(k) Mabillonio ignotum; Calmeto *Hist. de Lorraine*, p. 738, est abbatia *Saint-Gengoul* in oppido, *Varenne* diocesis Lingonensis, de quo dubito.

(l) *Faverny* in comitatu Burgundiæ.

(m) *Poligny* ibidem.

(n) *Luxeuil* in eodem.

(o) *Lure* in diocesi Vesontiensi.

(p) *Baume* in eodem pago.

(q) *Vellefaux* ibidem, aut *Offonville*, in diocesi Tullensi (Calmet, p. 738).

(r) *Moyen-Moutier* in Vosago.

(s) Superiori vicinum *Saint-Dié*.

(t) *Bon-Moutier* in Vosago olim, prope *Saint-Sauveur*.

(u) *Estival*, ibidem.

(v) *Remiremont*.

(xyz) In Alsacia, de quibus Schoepflini *Alsat. illustrata conferenda est.*

Hoinowa ¹ (a), Masonis monasterium (b), Hoinborch ² (c), sancti Stephani ³ Strastburch (d), Erenstein ⁴ (e) sancti Ursi in Salodoro (f), Grandivallem (g), Altam petram (h), Lustenam ⁵ (i), Vallem Clusæ (j), Castellum Carnonis (k), ⁶ Heribodesheim (l) ⁷, abbatiam de Aquis (m), Hænchirche (n), Augstchirche (n); comitatus Testrabant ⁸, Batua ⁹, Hattuaras (o), Masau ¹⁰ (p) subterior de ista parte, item Masau ¹¹ superior quod de illa parte est, Liugas (q) quod de ista parte est, districtum Aquense, districtum Trectis (r), in Ripuaras comitatus quinque (s) Megenensium (t), Bedagowa (u), Nita-chowa (v), Sarachowa subterior (x), Blesitchowa (y), Selme (z), Albechowa (qa), Suentisium (bb), Calomontis (cc), Sarachowa superior (dl), Ordonense (ee) quod Bernardus habuit, Solocense (ff), Basiniacum (gg), Elis-chowe ¹² (hh), Warasch ¹³ (ii), Scudingum (jj), Emaus (kk), Basalchowa ¹⁴ (ll), in Elisatio comitatus duos (mm)

D de Frisia duas partes (nn) de regno quod Lotharius habuit. Super istam divisionem propter pacis et charitatis custodiam superaddimus istam adjectionem: civitatem Mettis cum abbatia sancti Petri et sancti Martini et comitatu Moslensi (oo), cum omnibus villis in eo consistentibus, tam dominicatis quam et vassalorum; de Arduenna sicut flumen Urtæ ¹⁵ (pp) surgit inter Bislanç (qq) et Tumbas, ac decurrit in Mosam, et sicut recta via (rr) pergit in Bedensi, secundum quod communes nostri missi rectius invenerint — excepto quod de Condrusto (ss) est ad partem orientis trans Urtam — et abbatias Prumiam et Stabolau, et omnibus villis dominicatis et vassalorum.

Et hæc est divisio quam Carolus de eodem regno sibi accepit: Lugdunum, Vesontium, Vienna, Tungris, Tullum, Viridunum, Cameracum, Vivarias (tt), Uctiam ¹⁶ (uu), Montem-falconis (vv), sancti Michaelis

VARIANTES LECTIONES.

¹ homowa Ch. B. A. ² hombroch Ch. Bq. ³ sancti stapni Ch. B. s. stamphim. A. ⁴ crenstem Ch. erostein A. ⁵ Sirmondo justina, Baluzio justena, A. justiniani. ⁶ carnones Ch. vallem. clusi castellum. carnones A. ⁷ heribodeshem Ch. ⁸ testebant A. a. commentestabant Ch. B. ⁹ baviam. harmarias A. ¹⁰ masiau Ch. mosam....mosam A. ¹¹ albethowa Ch. ¹² esischowe Ch. eliscowe A. ¹³ warachstudingum A. ¹⁴ basalclowa Ch. ¹⁵ urca....bislave A. ¹⁶ uceriam Ch. uzotias A.

NOTÆ.

(a) Olim in insula Rheni infra Argentoratum.
 (b) *Maesmunster*.
 (c) *Odilienberg*.
 (d) Argentorati.
 (e) In Alsatia.
 (f) *Solothurn*.
 (g) *Gransfelt*, diœcesis Basileensis.
 (h) In Vosago prope Medianum-monasterium.
 (i) Mabillonio et Bouqueto ignota; Justina vel Gus-ten prope Juliacum non esse videtur; *curtis* Lustenau in dextra Rheni atque in ditone Hohenembs sita est.
 (j) *Vaucluse*, diœcesis Bisuntinæ.
 (k) *Chatel-Chalon* in Burgundia.
 (l) Mabillonio et Bouqueto incognitum, fortasse *Herbitzheim* in occidentali Vosagi parte, olim in comitatu Saarwed.
 (m) Basilica regia Aquisgranensis.
 (n) Incognita.
 (o) Ad fluvium Nersam inter Mosam et Rhenum, in quo Geldria.
 (p) Id eat Maasgau.
 (q) Pagus Leodicus.
 (r) *Maastricht*.
 (s) Scilicet pagos Juliacensem, Coloniensem, Tulbiacensem, Bonnensem sive *Aregow*, et *Eifelgowe*. Cf. Kremeri peculiarem hoc de loco dissertationem in Commentatt. acad. Theodor. Palatinæ, t. IV historico pag. 178 sqq.
 (t) *Mejengau*, in quo Antirnacha.
 (u) Ad Mosellam, in quo *Bidbury* et *Epternrch*.
 (v) Ad Nitam, quæ infra *Suarlovis* Saram influit.
 (x) Ad Saram. Cf. Schopflini Alsat. illustr., t. I, p. 672.
 (y) Ad fluvium *Blies*, ad quem *Bliescastel*.
 (z) Valesio comitatus *Salm*; Schopflin. Alsat. ill. t. I, p. 671, 672. Ad Saram potius circa Selming prope Vinstingam collocandum esse censet: est tamen *le Saunois* ad fluvium *Seille*, qui prope Met-tas Mosellam influit.
 (aa) Valesius ad flumen Albam ponit, quæ prope *Saaryemund* Saram influit, Schopflinus econtra ad fluvium Vesouze, quod Bodonis monasterium in eo situm sit. Alsat. ill. I, p. 671.

(bb cc) De his vide supra ad an. 839. pag. 435.
 (dd) Ad Saram Cf. Schopflini Alsat. ill. t. I, p. 672.
 (ee) In Austrasia, ad fluvium Ornam, quæ inter Theodonis villam et Mettas Mosellam influit. Vales-Notit., pag. 389, 390.
 (ff) *Le Soulossois* e septentrione pagi Portisiorum inde a fontibus Mosæ et fluvii Mouzon.
 (gg) *Le Bassigny* ad Matronæ fontes, in quo *Chau-mont*; est pagi Lingonici pars. Cf. Vales. Notit., p. 76.
 (hh) Valesio, p. 13. 14, ad Eltziam Mosellam supra Treveros influentem; equidem pro Alsegaudia ad meridiem Sundgovix Alsatice habeo. Schopfl., l. c., p. 336.
 (ii) Circa *Salins*.
 (jj) Ad utramque Dubis amnis ripam, circa Vesontium.
 (kk) Valesius, Notit. Gall., pag. 481, corrigendum censet *Amans*; pagi Amansensis meminit Hericus monachus in libro de Miraculis S. Germani, ex cujus verbis patet cum non longe ab Arari, Oscara, Vincenna et Tila fluviis abesse.
 (ll) Pagus Baslensis, Schopfl., l. c., p. 640.
 (mm) Id est *Nordgau* et *Sundgau*.
 (nn) Frisiam tribus partibus inter Wiseram et *Laubach*, *Laubach*, et *Flie*, *Flie* et *Sinkfall* constitisse, ex legibus Frisionum intelligitur, ultima igitur Carolo relicta est.
 (oo) Ad utramque Mosellæ ripam inde a Mettis usque ad Augustam Trevirorum.
 (pp) *Ourt* fluvius, contra Leodium Mosam influens.
 (qq) Calmet. *Bastogne* interpretatur; diversum tamen esse videtur; an. 770, in dipl. Carlomanni *centena Belslango* infra vasta *Ardennæ* memoratur.
 (rr) Scilicet a fonte Urtæ; Miræus viam *Heer*-aut *Heiden-Strasse* (id est viam militarem aut paganorum) ibi adhuc esse refert.
 (ss) Intra Mosam et Urtam, circa *Hay*.
 (tt) *Viviers*, Vales., p. 244, 245.
 (uu) *Uzès*.
 (vv) Abbatia *Montfaucon*, quatuor leucis a Mosa et ab urbe Viriduno distans. Valesii Not., p. 348.
 (xx) *Saint-Michel* in agro Viridunensi ad Mosam.

(*rx*), Gillini¹ monasterium (*a*), sanctæ Mariæ in Bisantione, sancti Martini in eodem loco, sancti Augustini (*b*), sancti Marcelli (*c*), sancti Laurentii Leudensi² (*d*), Senonem (*e*), abbatiam Niellam (*f*), Molburium³ (*g*), Laubias (*h*), sancti Gaugerici (*i*), sancti Salvii [*j*], Crispinno (*k*), Fossas (*l*), Marilias (*m*) Hunulficurt⁴ (*n*), sancti Servatii (*o*), Maalinas (*p*), Ledi (*q*), Sunniacum (*r*), Autonium (*s*), Condatum (*t*), Mesrebecchi⁵ (*u*), Tidivinni⁶ (*v*), Lutosa (*x*), Calmontis (*y*), sanctæ Mariæ in Deomant (*z*), Echa (*aa*), Andana (*bb*), Wæsloui (*cc*), Altummontem (*dd*); comitatus Texandrum (*ee*), in Bracbanto comitatus quatuor (*ff*), Cameracensem⁷ (*gg*), Ilainoum (*hh*), Lomensem (*ii*), in Hasbanio comitatus quatuor (*jj*), Masau superior de ista parte Mosæ, Masau subterior de ista⁸ parte, Liugas quod de ista parte est Mosæ et pertinet ad Veosatum (*kh*), Scarponinse (*ll*), Viridunense (*mm*), Dulmense (*nn*), Arlon (*oo*), Wavrense (*pp*) comitatus duos, Mosminso (*qq*), Castricum (*rr*), Condrust, de Arduenna sicut flumen Urta surgit inter Bislanc et Tumbas ac decurrit ex hac parte in Mosam, et sicut recta via ex hac parte occidentis pergit in Bedensi, secundum quod missi nostri rectius invenerint; Tullense, aliud Odornense (*ss*) quod Tetmarus⁹ (*tt*) habuit, Barrense, Portense (*uu*), Salmoringum (*vv*), Lugdunense, Vinnense, Vivarias, Uccericium (*xx*), de Frisia tertiam partem.

Et in crastina, scilicet iv Idus ejusdem mensis,

A simul convenerunt, et valescentes se, mutuo ab invicem discesserunt, Hludowicus videlicet Aquis rediens, et Carolus Liptinis uxorem suam obviam sibi venire jubens, partem ipsius regni quam accepit, sicut placuit sibi, divisit, indeque per monasterium sancti Quintini ad Silvacum, et inde per Carisiacum Compendium veniens, autumnalem venationem in Cotiæ saltu exercuit.

Hludowicus læsionem contusionis, quam ex supradicto casu de solario perpessus fuerat, minus necessario curari a medicis sustinens, computrescentem carnem¹⁰ ab eisdem medicis secari fecit; unde et longiori quam speraverat tempore in Aquis decubuit, ubi et pene desperatus, vix mortem evasit. Ibi apostolici Adriani missos, Joannem et Petrum cardinalem¹¹ episcopos, itemque Joannem ecclesiæ Romanæ presbyterum, sed et missos Hludowici (*yy*) imperatoris, Wibodum¹² scilicet episcopum et Bernardum comitem suscepit, sibi denunciantes, ut de regno Lotharii nepotis sui, quod fratri suo Hludowico imperatori debebatur, non præsumeret (*Aimon. se intro mittere p.*). Et in brevi absolutos ad fratrem suum Carolum eos direxit, et ipse mox, ut aliquantulum convaluit, ad Reginisburg pergens, Restitium, Winidorum regulum, a Carolomanno per dolum nepotis ipsius Restitii captum et aliquandiu in custodia

VARIANTES LECTIONES.

¹ suldum A. ² lendensi A. ³ molbarium *Baluze*, melbarium *Sirmond*. ⁴ hunulficurt *Ch.* ⁵ merrelechi A. ⁶ tclivinni *Baluze*, tclivium A. tichvinni *Mabill.* ⁷ camatensem *Ch.* ⁸ illa *Ch. B.* ⁹ *Al. tremarus Bq.* ¹⁰ *Decst A.* ¹¹ cardinales *Ch.* joannem et petrum itemque joannem episcopos, et Petrum cardinalem ecclesiæ romanæ presbyterum A. ¹² winebodum A.

NOTÆ.

(*a*) An S. Ghisleni monasterium in Hannonia? In capitularibus Culdini monasterium est, *Colmoustier*.

(*b*) Vulgo Eugendi, jam *Saint-Claude (département du Jura)*.

(*c*) Prope Cabillonum.

(*d*) S. Laurentii monasterium Leodii?

(*e*) Senone in Vosago secundum Mabillonium, sed in Belgica potius quærenda esse videtur.

(*f*) *Nivelle.* (*g*) *Maubeuge.*

(*h*) *Lobbès* ad Sabim.

(*i*) Prope Cameracum.

(*j k*) Prope Valentianas ad Scaldim.

(*l*) In Hannonia.

(*m*) *Maroilles* in pago Cameracensi.

(*n*) *Houcourt* prope Cameracum.

(*o*) Ecclesia Trajecti ad Mosam.

(*p*) *Mecheln.*

(*q*) *Lier* in Brabantia.

(*r*) *Soigny.*

(*s*) *Antoin* ad Scaldim prope Tornacum.

(*t*) *Condé.*

(*u*) *Merbech* non longe a Ninovia, Flandriæ oppido.

(*v*) *Dickelvenne*, prope Gerardi montem in Hannonia.

(*x*) *Leuse* in Hannonia.

(*y*) *Calmont* in diœcesi Leodiensi. Cf. Gallia Christiana, t. III, p. 935.

(*z*) *Dinant.*

(*aa*) *Eich* ad Mosam prope Maseium, quod contra Suestram jacet.

(*bb*) *Andenne* ad Mosam.

(*cc*) Wasler in Fania sylva (*la Faigne*) prope Melbodium.

(*dd*) *Haumont* in Hannonia.

(*ee*) Inter ostia Scaldis et Mosæ atque Demeram, in

C quo, exempli gratia, *Bergenopzoom* et *Herzogenbusch*.

(*ff*) Gandensis, fortasse Tornacensis, et alii duo mihi ignoti, inter quos fortasse Mansuariensis.

(*gg*) *Le Cambresis.*

(*hh*) *Hennegau.*

(*ii*) Ad confluentes Sabis et Mosæ.

(*jj*) Sunt *Haspingow*, Lossensis et duo incogniti, e quibus fortasse Tungrensensis.

(*kk*) *Viset* inter Trajectum et Leodium.

(*ll*) Ad fluvium Chiers, nomen a castro Scarponna, hodie *Sanponne* vel *Charpeigne* inter Metas et Tullum, sortitus.

(*mm*) Circa Viridunum.

(*nn*) *Le Dormois* in diœcesi Rhemensi « ubi vicus celebris Sindunum ad Axonam, Senus dictus. »

(*oo*) Ab occidente urbis *Luxemburg.*

(*pp*) Ad ripas Alisontæ, Ornæ et Cari fluminum (*Elz, Orne, Chiers*).

(*qq*) Circa Mosomagum, *Mouzon* ad Mosam.

D (*rr*) Ad fluvios Masam et Barum, in quo *Donchery*.

(*ss*) Ad Odornam, quæ Matronam influit.

(*tt*) In quo Barrum ad Albam.

(*uu*) *Le Portois.*

(*vv*) Nec Valesio nec Bouqueto notum. Calmetus ad fluvium *Seille* situm autumat; cum vero comitatus *Seline* vel *Selme* Ludovico datus sit, hic fortasse de terra ad fontes fluvii *Saulx*, qui cum Odorna Matronam influit, sermo esse possit; melius quid modo non occurrit.

(*xx*) Id est pagus Ucciensis.

(*yy*) Wibodus non erat legatus Ludovici imperatoris sed Adriani papæ, ut constat ex litteris ejusdem papæ ad Carolum Regem, ad episcopos ejus regni, et ad Ludovicum Germaniæ regem, v. Kal. Jul., indict. III, datis. Bouq.

detentum, post iudicium mortis¹ excæcari et in monasterium mitti præcepit, suosque filios Hludowicum et Carolum ad se venire præcepit. Qui sentientes, satagente matre inclinationem esse voluntatem patris erga Carolomannum quam erga se, ad illum venire detrectaverunt. Hludowicus ad placitum suum quod in Franconofurd condixerat, ante quadragesimæ initium venit, et satagentibus legatis, inter eum et filios suos utrinque factæ sunt firmitates, ut usque [*id. add. ad*] futurum Maium mensem et ipsi ex parte patris securi manere possint, et illi vastationem regni quam incœperant dimitterent, et pacifice usque ad idem placitum degerent; et hoc ita patrato negotio, Hludowicus ad Reginisburg rediit.

Carolus, peracta autumnali venatione, ad monasterium sancti Dionysii, festivitatem ipsius sancti celebraurus, perrexit; ubi ipsa die inter missarum solemniam præfatos apostolici missos cum epistolis ad se et ad episcopos regni sui directos terribiliter sibi regnum quondam Lotharii, quod fratri suo imperatori debebatur, interdicens, moleste suscepit. Et deprecantibus eisdem missis cum aliquantibus fidelibus suis, Carolomannum filium a custodia ex Silvanectis civitate absolvit, et secum manere præcepit; ipsos autem missos domni apostolici et imperatoris usque Remis deduci fecit. Et undique plurimos fidelium suorum illic convenire faciens et per octo dies ibidem immorans, eosdem missos absolvit; postea legatos suos, Ansegisilum (a) videlicet presbyterum, monasterii sancti Michaelis abbatem, et Lotharium² laicum³, cum epistolis ad dominum apostolicum, sed et pannum ad altare sancti Petri de vestimentis suis C auris compositum cum duabus coronis aureis et gemmis ornatis misit, et ipse usque ad Lugdunum pervenit. Unde Carolomannus⁴ noctu a patre aufugiens, in Belgicam provinciam venit, et congregatis secum pluribus satellitibus ac filiis Belial, tantam crudelitatem et devastationem secundum operationem Sathanæ exercuit, ut cerdi non possit nisi ab ipsis, qui eandem depopulationem viderunt atque sustinuerunt. Quod Carolus nimium ægre tulit, non tamen iter suum deseruit, sed Viennam, in qua Berta uxor Gerardi erat, obsessurus quantocius adiit; nam Gerardus in altero morabatur castello; in qua obsidione circumjacentes regiones nimis fuere vastatæ.

A Carolus autem ingeniose⁵ cogitans, magnam partem eorum qui in Vienna erant sibi conciliavit; quod sentiens Berta, post Gerardum direxit, qui veniens Carolo civitatem dedit⁶, in qua idem rex vigilia nativitatis Domini intrans, nativitatem Domini celebravit.

DCCCLXXI.

Carolus, Vienna in potestate sua suscepta, a Gerardo sibi obsides dari pro aliis castellis suis missis tradendis coegit, et tribus navibus Gerardo datis, per Rhodanum cum sua uxore Berta et mobilibus suis a Vienna permisit abscedere, et ipsam Viennam Bosoni, fratri uxoris suæ, commisit, ipseque per Autissiodorum et Senones ad monasterium sancti Dionysii quantocius prout potuit venire maturavit. Quod audiens Carolomannus, cum suis complicibus ad Mosomum perrexit, et ipsum castellum cum villis circumjacentibus devastavit; unde quatuor missos suos fecte ad patrem suum direxit, mandans quod sine honoribus ad illum, fidei suæ credens, veniret, et Deo et illi de quibus commiserat, satisfacere vellet, tantum ut de his qui cum eo erant, misericorditer tractaret, qualiter salvi esse valerent; non tamen a male cæpto vel aliquantulum destitit. Carolus autem rex ad eundem filium suum Carolomannum cum duobus illius missis — nam alios duos secum retinuit — Gauzlinum abbatem⁷ et Calduinum comitem, ipsius Carolomanni sororium, misit, mandans illi convenientiam, qua ad eum secure posset venire, si vellet. Ipse autem Carolomannus dolo se simulans ad patrem suum venturum, alios missos impossibilia quærentes ad eum direxit, et ipse in partes Tullenses perrexit. Carolus autem iudicium quærens de talibus, qui filium suum, scilicet diaconum et Ecclesiæ sanctæ ministrum a se Domino traditum, furati fuerunt, et tanta ac talia flagitia atque facinora et depopulationes in regno suo fecerunt; post iudicium vero⁸ mortis, omnia quæ illorum erant infiscari præcepit, et ordinatis scaris quæ eundem Carolomannum cum suis complicibus de regno propellerent, iudicium episcopale de illis expetiit. Et quoniam apostolus præcepit cum huiusmodi nec cibum sumere, eosdem episcopi in quorum parochiis tanta mala commiserant, secundum sacros canones communionem (b) privarunt, sicut in epistolis continetur, quas inde juxta sacras regu-

VARIANTES LECTIONES.

¹ *Deest. A.*   ² *etharium A. Betharz. Ghron. de St Denys.*   ³ *I. romam cum A.*   ⁴ *carolus Ch.*   ⁵ *ingeniose inter eos, qui in Vienna erant illam custodientes, dissensionem mittens, magnam partem eorum sibi conciliavit A.*   ⁶ *reddidit A.*   ⁷ *Gauzlium a. monasterii sancti Germani A.*   ⁸ *deest A.*

NOTÆ.

(a) Haud alius est ab Arsegiso abbate, qui anno sequente subrogatus est Egili seu Egiloni archiepiscopo Senonensi, cujus obitus hoc anno 871 contigit. Quodnam fuerit illud sancti Michaelis monasterium, cujus abbas erat Ansegisus, non levis est controversia, ut notat Mabillonius lib. xxxvii, *Annal. Bened.*, num. 41. Sunt qui existimant, hanc esse sancti Michaelis apud Bellovacos ecclesiam, quæ ex monasterio collegiata evaserit. At contra opponunt alii, nullum ejus ecclesiæ monumentum reperiri ante sæculum duodecimum. Hincmarus apud Flodoardum lib. III, cap. 23, Ansegisum vocat *Rhemensis diœce-*

D *seos*, id est provinciæ, *monachum*. In decreto cleri et populi Senonensis ad provinciales episcopos, dicitur Ansegisus presbyter Rhemorum diœceseos, ecclesiæ autem Belvacensium, atque abbas monasterii sancti Michaelis. Bouq.

(b) Eos excommunicavit Hincmarus, Rbemensis archiepiscopus, et censuræ formulam ad archiepiscopos aliarum provinciarum atque ad nepotem suum Hincmarum, Laudunensem episcopum, mittit subscribendam. Hincmarus ter quaterque admonitus subscribere renuit, sive regis et archiepiscopi odio, sive similis causæ societate, sive ad Adriani

las ad alios episcopos transmiserunt. De Carolomanno autem, quia diocesios Senonensis¹ erat diaconus, et post præstita per duas vices sacramenta de quibus² perjurus erat, sicut pater ejus publica denuntiatione omnibus qui adfuerant intimare curavit, et tantam rebellionem et infidelitatem contra illum tantaque flagitia in regno suo commiserat, judicium episcoporum ipsius provinciæ expetendum deerevit. Deinde Carolus ad monasterium sancti Dionysii, imminente quadragesimali tempore, usque ad sanctum pascha ibidem immoraturus, regreditur³ ubi et pascha Domini celebravit.

Carolomannus, insequente se a patre post eum scara directa, Jurum⁴ transiit, et sicut in Belgicis et Gallicis regionibus egerat, mala cæpta exsequi non omisit⁵. Hincmarus Laudunensis, nomine tantum episcopus, homo insolentiæ singularis, contra evangelicam veritatem et apostolicam atque ecclesiasticam auctoritatem, contra regem rebellans, et in vicinos ac sibi commissos tam clericos quam laicos sine ulla reverentia sæviens, et metropolitano suo se inde regulariter commonenti obedire contemnens, adeo et regem suum et archiepiscopum suum atque episcopos totius regni erga se commovit, ut rex synodum in mense Augusto apud Duciacum condiceret, quatenus de illius pravitatibus regulare ibi ageretur judicium. Ipse autem rex Carolus petentibus nepotibus suis, Hludowici fratris sui filiis Hludowico et Carolo, per Viridunum obviam eis, locuturus cum illis, perrexit, et inde ad synodum in Duciacum (a) rediit.

Interea Hugo, abbas monasterii sancti Martini, et Gozfridus cum cæteris Trans-Sequanis incaute ad euntibus insulam Ligeris, in qua Nortmanni firmitatem suam habebant, cum maximo damno et multorum occisione vix evaserunt. Hincmarus vero tandem cum multa superbia in synodum venit, in qua a rege Carolo secundum regulas ecclesiasticas porrecta petitione, de causis certissimis regulariter accusatus atque convictus, depositionis judicium regulare suscepit, sicut in gestis continetur ipsius synodi, quos eadem synodus per Actardum venerabilem episcopum (b), qui eidem synodo interfuit, ad apostolicam sedem direxit.

VARIANTES LECTIONES.

¹ sennensis Ch. ² de q. deest A. ³ hic in Aimoini continuatione totus annus excidit, ita ut non nisi anni 872 verbis et sabbato ante palmas iterum incipiat. ⁴ juram Bq. jurum Ch. pluries, et vereor, ne hanc lectionem, et Reginoni acceptam, Bouquetus suo tantum arbitrio egerit. ⁵ emisit Ch. ⁶ rainisburg. Ch. ⁷ rheitium Ch.

NOTÆ.

papæ gratiam magis ac magis emerendam. Nam Carolomannus, Hincmari Laudunensis exemplo, et forsitan consilio, legatis Romam missis, et appellatione ad pontificis judicium, excommunicationem conatur effugere. Adrianus ad eam appellationis vocem excitatus, et principi impii legatione deceptus, et aliunde ob regnum Austrasiæ occupatum Carolo infensus, ejus patrocinium ardentem suscipit, patremque de cogitata adversus filium vindicta graviter reprehendit in epistola ad eum data III Idus Julii indictione IV, anno scilicet 871. Scripsit et ad episcopos litteras eadem suscriptione notatas, vetat-

A Prædicti neque nepotes regis in Duciacum venerunt ad eum, petentes ut eos cum patre suo pacificaret; sed et missi Hludowici fratris sui ad eum venerunt, postulantes ut obviam illi secus Trejeetum municipium ad colloquium illius veniret, sicut et fecit, ducens secum missos nepotum suorum, qui ea quæ petierunt, apud patrem suum ex illorum voce narrarent. Ubi etiam missos Carolomanni filii sui, interveniente Hludowico fratre suo, Carolus rex audivit, et sicut antea sub conditione suæ correctionis eum redire ad se invitavit; quæ invitatio nihil profecit. In quo aliquandiu colloquio Hludowicus et Carolus immorantes, aut parum aut nihil profecerunt; sicque ab invicem in capite mensis Septembris separati, quisque ad sua repedare curavit; Hludowicus scilicet ad Reginisburg⁶ perrexit, quia maximum damnum a nepote Resticii, qui principatum Winidorum post eum susceperat, habuit, in tantum ut markiones cum plurima turba suorum perdidit, et terram quam in præteritis annis obtinuerat, perniciose amiserit. Carolus autem per Liptinas versus Audriacam villam venandi gratia repedavit; in quo itinere missos ab Italia plurimorum suscepit, qui eum invitabant Italiam ire, quoniam nepos suus Hludowicus in Benevento civitate cum uxore et filia a Beneventanis occisus foret. Qui per Remum⁷ civitatem pergens, usque Vesontionem urbem pervenit. Carolomannus vero audiens patrem suum post se ire, suadentibus suis, ad illum conficta humilitate pervenit; quem pater quidem recepit et secum manere præcepit, usque dum ad suos fideles in Belgicam veniret, et eorum consilio inveniret, qualiter eum honorare debuisset. Sed et Hludowicus, rex Germaniæ, audiens præfatum nepotem suum Hludowicum imperatorem mortuum, filium suum Carolum in terram quam ultra Jurum habebat direxit, ut quos posset sacramento ad ejus fidelitatem constringeret, sicut et fecit.

Dum autem Carolus in Vesontio moraretur, missi sui quos in Italiam præmiserat, nuntiaverunt ei, quod ipse imperator Hludowicus viveret et sanus corpore esset; nam Adalgisus cum aliis Beneventanis adversus ipsum imperatorem conspiravit, quoniam idem imperator factione uxoris suæ eum in perpe-

D que excommunicationem in Carolomannum jaculari. Eodem die ad regni proceres litteras dedit, ne a patre vocati ad arma contra filium progrediantur. Bouq.

(a) Duciacum seu Dusiacum villa erat sita in pago Mosomagensi ad fluvium Charem (*le Chier*), cujus mentionem facit Flodoardus in Chronico et in Historio Rhemensi, diciturque hodie *Douzy-le-Prez*. Ea in villa hoc anno 871 celebratum concilium Duziacense, cujus acta publicata sunt a Labbeo, tomo VIII Concil., p. 1547. Bouq.

(b) Namnetensem, jam et Turonensem. Cf. Adriani II epistolas ad hunc annum.

tuum exilium deducere disponebat. Et cum idem Adalgisus noctu super ipsum imperatorem irruere disposuisset, isdem cum uxore sua et cum eis quos secum habebat, quamdam turrem valde altam munitissimam ascendit, et ibi per tres dies cum suis se defendit; tandem episcopus ipsius civitatis obtinuit apud Beneventanos, ut, acceptis ab eodem imperatore sacramentis, illum vivum et sanum abscedere permetterent; juravit autem ipse et uxor ejus et filia ejus ac omnes sui quos secum habebat, quia nunquam vel nusquam pro eadem causa ullam vindictam aut per se aut per quemcunque de ipsa causa erga se perpetrata requireret, et numquam cum hoste in Beneventanam terram intraret. Sicque egressus, per Spoletium versus Savennam iter arripuit, mandans apostolico Adriano, ut obviam illi in transitu itineris sui veniret, quatenus de ipso sacramento illum et suos absolveret. Interea Landbertus cum alio Landberto, sentientes sibi reputari ab imperatore de his quæ in eum facta fuerant, ab eo discesserunt, et in partes Beneventi, quia præfatus Adalgisus eis conjunctus erat, perrexerunt; quos idem imperator insequens, uxorem suam Ravennam, ubi placitum suum tenere disposuerat, direxit, et primores regni Italici ad eam venire mandavit, ut de his quæ præceperat tractarent, donec ipse ab expeditione illa rediret. Sed quia Landbertos quos insecutus fuerat consequi non poterat, reverti imperator quo disposuerat studuit. Carolus autem, audiens occasionem qua putabatur Hludovicus imperator occisus, et quia vivus erat, a Vesontio recto itinere per Pontigonem et inde per Attiniacum usque ad Silvacum venit, quo placitum cum suis consiliariis habuit, et eorum consilio Carolomannum iterum Silvanectis custodiae mancipavit, et ejus complices sacramento suæ fidelitatis per singulos comitatus constringi præcepit; sicque accipientibus senioratum quemcumque vellent de suis fidelibus, et in pace vivere volentibus, in regno suo habitare permisit. Deinde a Silvaco Compendium venit, ibique nativitatem Domini celebravit anno Domini 872.

DCCCLXXII.

Compendio denique movens, 13 Kalendas Februarii iter arripuit ad Monasterium (a), locuturus cum Rorico et Rodulpho Nortmannis, rediturus in initio quadragesimæ iterum ad Compeudium; et sabbato

A ante palmas ad monasterium sancti Dionysii veniens ibi pascha Domini celebravit. Post pascha obviam Ingelbergæ imperatrici, sicut ei ² per suos missos mandaverat, ad sanctum Mauritium perrexit; sed non ³ incerto compriens nuncio, eadem Ingelbergam apud Trientum cum Hludowico, rege Germaniæ, in ⁴ mense Maio locuturam, a conditio deflexit itinere, et ad Silvacum venit. Ibique Adalardus ex parte Hludowici fratris sui veniens, petiit ut cum eodem fratre suo Hludowico locuturus, secus Trejectum veniret, cum idem Hludowicus ad Reginisburg post emissam hostem cum Carolomanno, filio suo, adversus Winidos, Aquis rediret. Carolus autem filio suo Hludowico Bosonem, fratrem uxoris ejus, camerarium et hostiariorum magistrum constituens, cui et honores Gerardi, comitis Bituricensis (b), dedit, cum cum Bernardo (c), itemque cum alio Bernardo markione, in Aquitaniam misit, et dispositionem ipsius regni ei commisit. Bernardo (d) autem, Tholosæ comiti, post præstita sacramenta Carcasonem et Rhedas (e) concedens, ad Tholosam remisit.

Prædictus autem Hludowicus, rex Germaniæ, filios suos Hludovicum et Carolum ad se vocans, ut eos cum Carolomanno pacificaret, dolose illis minari ⁵ fecit; sed et iidem filii sui et homines eorum dolose nihilominus Hludowico sacramenta præbuerunt. Et volens idem Hludowicus pater, ut ipsi filii sui cum fratre illorum Carolomanno adversus Winidos pergerent, obtinere non potuit; unde hostem quam magnam ⁶ potuit, cum Carolomanno direxit, et ipse, ut prædictum est, apud Trientum cum Ingelberga loquens, partem regni Lotharii quam contra Carolum accepit, neglectis sacramentis inter eos pactis, sine consensu ac conscientia hominum quondam Lotharii qui se illi commendaverant ⁷, clam reddidit: unde utrimque sacramenta, prioribus sacramentis quæ cum fratre suo pepigerat diversa et adversa, inter eos sunt facta. Quibus patratis, Ingelberga missum suum ad Carolum direxit, mandans illi sicut prius, ut ad sanctum Mauritium illi occurreret. Carolus vero, compertis his quæ inter eam ⁸ et fratrem suum acta fuerunt, noluit illuc ire, sed nuncios ⁹ suos ad eam direxit, qui nihil certi ab ea ei renunciaverunt.

Adrianus papa, secundum quod Nicolaus decessor **D** ¹⁰ ejus disposuerat, missos suos, Donatum scilicet,

VARIANTES LECTIONES.

¹ sabato Ch. ² et Ch. B. ³ non deest Ch. sed certo A. ⁴ in deest A.; ita et ad infra ante Silvacum, Reginisburg etc. ⁵ jurare Ch. B. ⁶ magnum Ch. maximam A. ⁷ commendaverunt Ch. et B. ⁸ eum Ch. ⁹ missos alii Bq. ¹⁰ prædecessor A.

NOTÆ.

(a) Monasterium Leodicense sancti Landberti intelligit Mabillonius libro xxxvii Annalium Benedictinorum, num. 32. Bouq.

(b) Hic Gerardus non alius videtur a Gerardo Provinciæ duce. Bouq. Cf. supra an. 871; sed Gerardum, postquam a Provinciæ ducatu exciderit, Bituricensem comitatum nactum esse, neminem testem habemus.

(c) Bernardus iste, filius Bernardi Septimanæ du-

cis, comes erat Arvernensis; fuit etiam Gothiæ marchio, anno 879. Bouq.

(d) Bernardus, Tolosanus comes, non fuit a Carolo Calvo constitutus comes Carcassonensis et Radensis; sed in istos comitatus, qui pendebant a Tolosano marchionatu, supremam auctoritatem obtinuit. Bouq.

(e) *Le Rusez*, inter Carcassonam et Narbonam. Vales., p. 467.

Ostionsem episcopum, et Stephanum, Nepesimum episcopum, et Marinum¹, diaconum sanctæ Romanæ ecclesiæ, ad Basilium imperatorem et ad filios ejus, Constantinum et Leonem Augustos, Constantinopolim direxit, cum quibus et Anastasius, bibliothecarius Romanæ sedis, utriusque linguæ, Græcæ (*Aimon. add. scilicet*) et Latinæ, peritus, perrexit. Et synodo congregata, quam octavam universalem synodum illuc convenientes appellaverunt, exortum schisma² de Ignatii depositione et Fotii³ ordinatione sedaverunt, Fotium³ anathematizantes et Ignatium restituentes. In qua synodo de imaginibus adorandis aliter quam orthodoxi doctores antea diffinierant, et pro (*id.*, d. statuerunt, et quædam p.) favore Romani pontificis, qui eorum votis de imaginibus adorandis annuit, et quædam contra antiquos canones, sed et contra suam ipsam synodum constituerunt, sicut qui eandem synodum legerit, patenter inveniet.

Hludowicus autem imperator (*id. add.* in) vigilia pentecostes Romam (*id. add.* apud S. Petrum) venit, et in crastinum⁴ coronatus (*a*) ab Adriano papa, post celebrata missarum solemnitas una cum eo ad Lateranense palatium cum pompa equitando coronatus perrexit; et hoste collecta, Roma iterum in partes Beneventanas perrexit. Et quia primores Italiæ Ingelbergam propter suam insolentiam habentes⁵ exosam, in loco illius filiam Winigisi imperatori substituentes, obtinuerunt apud eundem imperatorem, ut missum suum ad Ingelbergam mitteret, quatenus in Italia degeret, et post illum non pergeret, sed eum in Italia reversurum expectaret. Ipsa autem non obaudiens⁶ illius⁶ mandatum⁷, post eum ire maturavit, et Wibodum episcopum (*b*) ad Carolum quasi amicitiae gratia misit, putans nescire Carolum, quæ inter illam et Hludowicum, regem Germaniæ, pacta⁸ fuere. Wibodus autem ad pontem Liudi⁹ ad Carolum venit; nam illuc pro quibusdam in Burgundia causis componendis perrexerat. Ubi ei nunciatur ab hominibus Bernardi (*c*), filii Bernardi, Bernardus qui Vitellus cognominabatur occisus, et ejus honores prædicto Bernardo sunt dati. Carolus autem a Burgundia ad Gondulphi villam, placitum ibi antea conductum habiturus, Kalendas Septembris revertitur; ubi aliquantisper immoratus, et¹⁰ quæ sibi visa fuere dispositis, venandi gratia Arduennam petit. Et Octobrio mense navigio per Mosam usque Treje-

Actum veniens, cum Rorico et Rodulpho Nortmannis, qui obviam ei navigio venerant, locutus,¹¹ Roricum sibi fidelem benigne suscepit, et Rodulfum infideliam machinantem et superflua expetentem inanem remisit, et contra ipsius insidias fideles suos ad munitiorem paravit. Indeque per Attiniacum itinere equestri revertens, nativitatem Domini in monasterio sancti Medardi celebravit.

Adrianus papa moritur, et Johannes¹², archidiaconus Romanæ ecclesiæ, 19 Kalendas Januarii in locum ejus substituitur.

DCCCLXXIII. ¹³

Quia ergo multi erant in regno Caroli (*id. add.* et in aliis regnis), qui exspectabant ut per Carolomannum (*id. add.* filium ejus) adhuc rediviva mala agerentur¹⁴ in sancta Dei ecclesia (*id. add.* in regno ejus) et in aliis regnis, de quibus regio ministerio cum consilio fidelium suorum, secundum morem prædecessorum ac progenitorum suorum (*id. add.* regnum), leges paci¹⁵ ecclesiæ et regni soliditati congruas promulgavit, et ab omnibus observari decrevit; jubet¹⁶ ergo convocari episcopos regni sui apud Silvanectis (*d*) civitatem, in qua idem Carolomannus morabatur, quatenus secundum¹⁷ sacros canones, a quibus nulla, ut Leo dicit, aut negligentia aut præsumptione licet eis discedere, episcopale ministerium de illo exsequerentur, sicuti¹⁸ et fecerunt, deponentes illum secundum sacras regulas ab omni gradu ecclesiastico, laicali sibi communionem servata. Quod¹⁹ cum factum fuisset, antiquus et callidus adversarius illum et suos complices ad argumentum aliud excitavit, videlicet quia liberius ad nomen et potentiam²⁰ regiam conscendere posset, et quia ordinem ecclesiasticum non haberet, et quia episcoporum judicio ecclesiasticum gradum amiserit²¹, etiam tonsuram ecclesiasticam licentius amittere posset; unde post depositionem ejus complices illius ardentius ceperunt se ei iterum reconjugere et alios quos valebant in societatem suam abducere, quatenus²² mox (*Aimon. a. in s. s. etiam de aliis regnis q. v.*), ut locum invenire possent, illum a custodia in qua servabatur (*id.*, donec videretur si se a malis suis convertere vellet) educerent, et sibi regem constituerent. Quapropter necesse fuit, etiam illa de quibus ab episcopis judicialis non fuerat, in medium revocare, et secundum sacrarum legum decreta pro admissis suis judicio mortis addictum, mitiori

VARIANTES LECTIONES.

¹ martinum A. ² scisma Ch. ³ focii . . . focium Ch. ⁴ crastina *al. Bq.* ⁵ habebant A. ⁶ illud Ch. ⁷ mandato A. ⁸ facta Ch. B. ⁹ liadi A. pont-liart *Chron. S. Dionysii.* ¹⁰ i. cum. quæ . . . disposuisset A. ¹¹ locutus Ch. ¹² Joannes Ch. ¹³ 874. A. ¹⁴ remergerent A. ¹⁵ pacis Ch. B. ¹⁶ Decrevit, episcopos . . . morabatur convocavit A. ¹⁷ *Deest. Ch.* ¹⁸ Quod sane ipsi fecerunt A. ¹⁹ Post quod factum A. ²⁰ potentatum A. ²¹ Amisit Ch. B. ²² ea q. ubi primum locum A.

NOTÆ.

(a) Ob partem scilicet regni Cotharii sibi a Ludovico Germaniæ rege redditam. Bouq. r.

(b) Parmensem.

(c) Bernardus iste non alius videtur a Bernardo comite Arvernico filio Bernardi Septimaniæ ducis:

sed quibusnam honoribus donatus fuerit, incertum. Bouq.

(d) Silvanectensiq. synodi acta perire; Tomo tamen *II* Concil., p. 258, referuntur singularum synodi partium tituli, quinque capitibus distincti. Bouq.

sententia, ut locum et spatium pœnitendi haberet, et graviora admittendi facultatem ¹, sicut meditabatur, non haberet, luminibus acclamatione cunctorum qui adfuerunt orbari, quatenus pernicio ² spes pacem odientium de illo frustrata foret, et ecclesia Dei ac christianitas in regno ejus cum infestatione paganorum seditione exitiabili perturbari non posset.

Hludowicus, Germaniæ rex, ante nativitatē Domini ad Franconofurd palatium venit, ibique nativitatē Domini celebravit, et placitum suum ibidem circa Kalendas Februarii condixit, quo filios suos Hludowicum et Carolum cum aliis fidelibus, homines quoque qui de regno quondam Lotharii illi se commendaverunt, convenire præcepit. Et dum ibi degeret, venit ad Carolum, filium ejus, diabolus transfigurans se in angelum lucis, et dixit illi, quod pater ejus qui illum causa Carolomanni, fratris sui, perdere moliebatur, Deum offensum haberet, et regnum in brevi amitteret, et eidem Carolo Deus illud regnum habendum dispositum ³ haberet, et quod illud in proximo obtineret. Ipse autem Carolus timore perterritus ⁴, quia domui in qua latebat adhærebat, ecclesiam est ingressus, quo eum diabolus est insecutus, cui iterum dixit: *Cur times et fugis, nam nisi ex Deo venissem, tibi adnuntians quæ in proximo sunt futura, in hanc domum Domini te sequens non intrarem.* His et aliis blanditiis ei persuasit, ut communionem a Deo sibi missam ⁵ de manu illius acciperet, sicut et fecit; et post buccellam ipse Sathanas intravit in eum. Veniens autem ad patrem suum, et residens in consilio ejus cum fratre et aliis fidelibus — tam episcopis quam ⁶ laicis [*id. add. patris sui*], — subito invasus surrexit, et dixit, quia seculum vellet dimittere, et quia uxorem suam carnali commercio non contingeret ⁷, et discingens ⁸ se spata, cadere in terram ⁹ illam permisit, et cum se vellet baltheo discingere et vestimento exuere, cœpit vexari. Comprehensus autem ab episcopis et ab aliis viris, turbato patre et omnibus qui adfuerunt, vehementique stupore percussis, ductus est in ecclesiam. Et Lintbertus archiepiscopus induens se sacerdotalibus vestibus, missam cantare cœpit; cumque ventum fuisset ad locum evangelii, cœpit magnis vocibus patrialingua *væ* ¹⁰ (a) clamare; et sic continuis vocibus *væ* illud clamavit, usque dum missa celebrata fuit. Quem pater ejus episcopis et aliis fidelibus [*id. add. suis*] committens, per sacra loca sanctorum martyrum deduci præcepit, quatenus illorum meritis et orationibus a dæmone liberatus, ad sanam mentem, Domino mise-

rante, redire prævaleret; deinde disposuit illum Romam dirigere, sed, quibusdam intervenientibus causis, iter illud dimisit.

Hludowicus, imperator Italiæ, in Capua residens, mortuo jam Landberto calvo, et pervento ¹¹ patricio imperatoris Græcorum cum hoste in civitate quæ Hydrontus ¹² dicitur in auxilium Beneventanorum, qui census quod imperatoribus Franciæ eatenus dabant illi persoluturos se promittebant, quoniam aliter Adalgisum obtinere non poterat, mandavit apostolico Johanni ¹³, compatri Adalgisi, ut ad eum ad Campaniam ¹⁴ veniret, et sibi Adalgisum reconciliaret, volens ostentare, quod quasi intercedente beati Petri vicario ipsum Adalgisum reciperet, de quo juraverat, quod nunquam de illis partibus rediturus esset antequam illum caperet; quem revera virtute sua obtinere non posset.

Carolus hostem denunciavit ¹⁵ versus Britanniam, ut Normanni qui Andegavis civitatem occupaverant, non autumarent se adversus eos illuc iturum, ne ad alia loca in quibus ita constringi non possent, aufugerent. Dum autem illuc pergeret, in ipso itinere nunciatum est ei, quod factione fratris sui Hludowici, Germaniæ regis, Carolomannus cæcus per homines quondam suos consentientibus duobus pseudo-monachis, de Corbeia ¹⁶ monasterio sublati, et ad Hludowicum fuerit, cohærente ¹⁷ ac interveniente Adalardo, in suam contrarietatem perductus. Unde non magnopere est Carolus conturbatus, sed iter cœptum peragens, cum hoste collecta civitatem Andegavis — in qua Nortmanni depopulatis quibusdam urbibus, eversis castellis, monasteriis et ecclesiis incensis, et agris in solitudinem redactis, jam diuturno tempore residebant — obsedit, et sepe fortissima circumdedit, Salomone, duce Britonum, ultra Meduanam (b) fluvium cum hoste Britonum in ejus auxilio residente. Et dum Carolus rex in hoc negotio occupatus esset, Salomon filium suum, nomine Wigon, ad eum cum primoribus Britonum misit, qui filius ejus se Carolo commendavit, et fidelitatem coram fidelibus suis illi juravit. Interea Rodulfus Nortmannus, qui multa mala in regno Caroli exercuerat, in regno Hludowivi cum quingentis et eo amplius complicibus suis occisus est, Carolo vero residenti ¹⁸ secus Andegavis civitatem, non incerta relatione hoc nunciatur: Multitudo siquidem locustarum per Germaniam in Gallias, maxime autem in Hispaniam, adeo se effudit ¹⁹, ut Ægyptiacæ plagæ potuerit comparari. Hludowicus, rex Germaniæ, apud Mettis civitatem placitum suum tenere disponens, nuncium accepit, quod

VARIANTES LECTIONES.

¹ locum *al. Bg.* locus et spatium s. m. non daretur A. ² pernicio *Ch.* ³ *Cod. reg.* haberet quod in proximo *Bg.* ⁴ P. ecclesiam est ingressus quæ domui in qua jacebat adhærebat A. ⁵ M. ut aiebat A. ⁶ quam et laicis *Ch.* ⁷ contigerit A. ⁸ discindens *Ch.* ⁹ In t. *deest* A. ¹⁰ *Deest* *Ch.* ¹¹ appulso A. ¹² hydrontus *Ch.* ¹³ joanni *Ch.* ¹⁴ apud capuam A. ¹⁵ denuntiat *Ch.* ¹⁶ corbeio *Ch. B.* ¹⁷ fuerat cohibendus A. ¹⁸ Residente *Ch.* ¹⁹ Effundit *Ch.*

NOTÆ.

(a) Germanice; scribitur jam *veh!*

(b) *Mayenne.*

nisi citissime filio suo Carolomanno in marchia ¹ A contra Winidos subveniret, illum ulterius non videret. Qui statim reversus ², Reginisburgh ³ pergens, Carolomannum cæcum Liutberto archiepiscopo pascendum in monasterio sancti Albani apud Moguntiam commendavit, evidentidemonstrans indicio, qualiter illi displicuerint mala, quæ isdem Carolomannus in sanctam Dei ecclesiam ⁴, in populum christianum et contra patrem suum egit, quando-cumque vel ubicunque prævaluit. Ad Reginisburgh ⁵ autem perveniens, per missos suos Winidos sub diversis principibus constitutos modo quo potuit sibi reconciliavit; legatos autem ab illis qui Behin (a) dicuntur cum dolo missos suscipiens, in carcerem misit.

Carolus viriliter ac strenue obsidionem Nortmannorum in gyro Andegavis ⁶ civitatis exequens, adeo Nortmannos perdomuit, ut primores eorum ad illum venerint, seseque illi commendaverint, et sacramenta qualia jussit egerint, et obsides quot ⁷ et quantos quæsit illi dederint, ut de civitate Andegavis constituta die exirent, et in regno suo quamdiu viverent ⁸ nec prædam facerent nec fieri consentirent. Petierunt ⁹ autem, ut eis in quadam insula Ligeris fluvii usque in mense Februario residere et mercatum habere liceret, atque in mense Februario quicumque jam baptizati essent ex eis, et christianitatem de cetero veraciter tenere vellent, ad eum venirent; et qui adhuc ex paganis christiani fieri vellent, ipsius dispositione baptizarentur; ceteri vero ab illius regno discederent, ulterius, sicut dictum est, ad illud in malum non reversuri.

Post hæc una cum episcopis et populo cum maxima religionis devotione corpora sanctorum Albini et Licini ¹⁰, quæ effossa timore Nortmannorum de tumulis suis fuerant, suis in locis cum muneribus magnis restituit; sicque ejectis ab Andegavis civitate Nortmannis acceptisque obsidibus, Carolus mense Octobrio per Cinomannis civitatem et Ebroicense (b) oppidum, ac secus castellum novum apud Pistas ¹¹, Ambianis Kalendas Novembris pervenit. Indeque apud Audriacam villam ac circum-

circa venationem exercens, ad monasterium sancti Vedasti pervenit, ibique nativitatem Domini celebravit anno Domini 874.

DCCCLXXIV

Hiems prolixa et fortis, et nix ¹² tanta fuit nimietate perfusa quantam nemo se vidisse meminere.

Carolus in purificatione sanctæ Mariæ cum suis consiliariis placitum in monasterio sancti Quintini tenuit, et jejunium quadragesimale in monasterio sancti ¹³ Dionysii peragens, ibidem pascha dominicum celebravit. Generale quoque placitum (c) Idus Junii in villa Duciaco tenuit, ubi et annua dona sua accepit; indeque per Attiniacum et consuetos mansionaticos ¹⁴ (d) Compendium adiit. Æstas longa siccitatem fœni et messium inopiam reddidit.

Salomon, dux Britonum, qui nuntiabatur interea dubiis nunciis ¹⁵ quandoquidem infirmus quandoquidem mortuus, certa relatione Carolo apud Compendium nunciatus est hoc ordine mortuus: Videlicet insecutus a primoribus Britonum, Pascuitan, Vurnahat ¹⁶, atque ¹⁷ Wigon filio Rivilin ¹⁸, nec non et Francis hominibus quos valde afflixerat, et capto ac custodiæ mancipato filio ejus Wigon, fuga lapsus in Paucherum secessit, et quoddam monasterium (e) ingressus, ut se liberare valeret, circumventus a suis, quod a nemine Britonum quidquam mali sustinere deberet, traditus est Francis hominibus, Fulcoaldo et aliis. Sicque ab eis excæcatus, in crastinum mortuus est repertus, dignam vicem recipiens, qui seniore suum Herispogium, in ecclesia ejus persecutionem fugientem et invocantem Dominum, super altare occidit.

Illudowicus, rex Germaniæ, ad fratrem suum Carolum filium suum Carolum cum aliis missis suis direxit, petens ut simul loquerentur secus Mosellam; ad quod placitum cum Carolus pergeret, ventris solutione detentus, ad illud placitum, sicut fuerat condictum, pervenire non potuit. Unde conlocutio eorum, Illudowici scilicet et Caroli, secus Mosam apud Heristallium circa Kalendas Decembris fuit. De qua conlocutione ¹⁹ Carolus per monasterium sancti Quintini rediens, nativitatem Domini Compen-

VARIANTES LECTIONES.

Monarchia Ch. Monachia Bouq.; qui in margine Munich scripsit, Monachium vero aliquot sæculis post construi ceptum; quod ego restitui, omnibus arridebit. A. marchu legit ² Versus r. A. ³ Renisburgh Ch. ⁴ Sancta Dei ecclesia Ch. ⁵ Renisburgh Ch. ⁶ Andegavensis A. ⁷ Quot A. sic Ch. B. A.; ⁸ legendumne viveret? ⁹ Petentes ut eis A. ¹⁰ Lizinii A. ¹¹ al pictas Bq. ¹² nivis A. ¹³ Quintini usque monasterio sancti deest Ch. ¹⁴ mansaticos Ch. B. ¹⁵ nuntiis Ch. ¹⁶ et vurnahat Ch.; alli vurnan Bq; quod Vurnando Reginonis propius accedit pascuitano et urbano A. ¹⁷ deest Ch. ¹⁸ ruulni A. ¹⁹ conlatione Ch. B.

NOTÆ.

(a) Pronuntiandum *Rechin*; Behemi, fortasse a Duce suo Bech anno 805 occiso, nomen sortiti.

(b) *Erreux*.

(c) Celebratum est hoc placitum seu concilium adversus incesta conjugia et rerum ecclesiasticarum perversiones, ut testatur epistola ejus synodica ad episcopos Aquitaniam, quæ sic incipit: Sancta synodus plurimarum provinciarum, nutu divino et inspiratione domni Caroli regis gloriosi apud Duziacum in municipium Mosomum Rhemensis parochiæ in anno incarnationis Dominicæ 874, indic-

tionem vii, Idibus Junii convocata, dilectis fratribus et venerabilibus sacerdotibus nostris, in provinciis Aquitaniam regionis sanctas Dei ecclesias gubernantibus, plurimam in Salvatore salutem. Exstat integra apud Labbeum. Tom. IX Concil., p. 258. Bouq.

(d) Id est diversoria, villas regias in quibus manere consueverat.

(e) Forte Plebelanum, quod ipse condiderat, quodque ab auctore vocatum est monasterium Salomonis, *Moutier-Salaun*.

dii celebravit; et Hludowicus eandem solemnitatem Aquis agens, inde ad palatium Franconofurd ultra Rhenum rediit.

DCCCLXXV.

Carolus circa initium quadragesimæ monasterium sancti Dionysii adiit, ubi et pascha Domini celebravit. Et Richildis, uxor ejus, noctu ante quartam feriam paschæ abortu¹ filium peperit, qui baptizatus mox obiit: illaque dies purificationis [*Aimon add. suæ*] post parturitionem in eodem monasterio expectante, Carolus ad Basivum² (a) perrexit, indeque ad letanias celebrandas ante ascensionem Domini ad monasterium sancti Dionysii rediit, et in vigilia pentecostes ad Compendium venit.

Hludowicus, rex³ Germaniæ, mense Maio in Triburas placitum suum tenuit, et quia ibi quæ meditatus fuerat perficere non potuit, iterum placitum suum in mense Augusto ad eundem locum denunciavit.

Carolus mense Augusto ad Duciacum secus Arduennam pervenit, ubi certo nuncio, Hludowicum nepotem suum, Italiæ imperatorem, obiisse comperit. Quapropter mox⁴ inde movens, ad Pontigonem⁵ pervenit, et quoscunque potuit de vicinis consiliariis⁶ obviam sibi venire præcepit, et a quibuscunque valuit, suppetias in itinere suo accepit. Et inde Lingonas pervenit, et eos quos secum in Italia ducere prædestinavit, operuit⁷; sicque Richildem, uxorem suam, per civitatem Remensem⁸ ad Silvacum remittens, et filium suum Hludowicum in partem regni, quam post obitum Lotarii, nepotis sui, contra fratrem suum accepit, dirigens, Kalendis Septembribus iter suum incœpit, et per sancti Mauritii monasterium pergens, montem Jovis transiit, et Italiam ingressus fuit.

Hludowicus, rex Germaniæ, frater ejus, filium suum Carolum in Italiam, ut fratri suo adversaretur, transmisit; quem Carolus rex fugam arripere⁹ et inde abscedere coegit. Hludowicus autem, rex Germaniæ, alium¹⁰ filium suum Carolomannum cum quibus potuit in adversitatem fratris sui in Italiam direxit. Quod prænoscentes Carolus rex, obviam ei cum validiori manu perrexit; et quia Carolomanus prænovit se patruo suo non posse resistere, pacem petens cum eo locutus fuit, et sacramentis utrimque confirmatis, ad propria rediit. Hludowicus vero¹¹, persuadente Engelranno¹², quondam Caroli regis camerario et domestico¹³, suasionem Richildis reginæ ab honoribus dejecto et a sua familiaritate ab-

jecto, cum hoste et filio¹⁴ æquivoco suo Hludowico usque ad Attiniacum venit; ad quem obsistendum primores regni Caroli jubente Richilde regina sacramento se confirmaverunt; quod non attenderunt, sed ex sua parte regnum Caroli pessumdantes, hostili more devastaverunt. Similiter et Hludowicus cum suo exercitu idem regnum pessumdedit, sicque nativitatem Domini in Attiniaco agens, per placitamenta primorum, regni Caroli deprædatione facta, cum quibusdam comitibus ex Caroli regno qui ad eum se contulerant rediit, et per Treverorum civitatem transiens, ad palatium ultra Rhenum Franconofurd pervenit, ibique dies quadragesimæ et pascha Domini celebravit¹⁵. Ubi et certo nuncio, Emmam, uxorem suam apud Reginisburg palatium obiisse nuper post nativitatem Domini, comperit. Carolus autem, quibusdam de primoribus ex Italia ad se non venientibus, pluribus autem receptis, Romam invitante papa Johanne¹⁶ perrexit, et 16 Kal. Januarii ab eo cum gloria magna in ecclesia sancti Petri susceptus est.

DCCCLXXVI.

Anno Domini 876, in die nativitatis Domini¹⁷ beato Petro multa et pretiosa munera offerens, in imperatorem unctus et coronatus, atque Romanorum imperator appellatus est; et Nonas Januarii Romam exiens, Papam rediit, ubi et placitum suum habuit, et Bosone, uxoris suæ fratre, duce ipsius terræ constituto et corona ducali ordinato¹⁸, et collegis ejus quos idem dux expetiit, in eodem regno relictis, per montem Jovis et per monasterium sancti Mauricii rediens¹⁹, ut pascha Domini apud monasterium sancti Dionysii celebrare valeret, iter acceleravit. Quod audiens Richildis degens apud Silvacum, pridie Nonas Martii mox illi obviam movit, et cum summa festinatione per Remis, Catalaunis et Lingonas ultra Vesontium, in loco qui dicitur Warnarii-Fontana, pridie Idus Martii venit; cum qua imperator per Vesontium ac Lingonas, Catalaunis et Remis civitates, et per Compendium palatium transiens, ad monasterium sancti Dionysii pervenit, ibique pascha Domini celebravit. Quo accersiens legatos apostolici, Joannem Tuscanensem, et Johannem Aretinum, atque Ansegisum²⁰ Senonensem²¹, synodum auctoritate apostolica et illorum consilio atque sanctione sua indixit medio futuro mense Junio²² apud Pontigonem, quo per Remis et Catalaunis civitates pervenit.

VARIANTES LECTIONES.

¹ aborsus Ch. aborsu A. ² barivum A. ³ hl. ex Germania A. ⁴ deest A. ⁵ al. pontionem A. ⁶ v. suis c. A. ⁷ operuit sicque calendis februarii iter suum incœpit *media desunt in codice S. Bertini.* ⁸ remis alii Ba. ⁹ accipere Ch. A. ¹⁰ iterum alium A. ¹¹ hl, ergo rex germaniæ B. ¹² al. engilramno Bq. ¹³ domesticissimo A. ¹⁴ et filio ac æquivoco A. ¹⁵ celebravit. Karolus quibusdam *codex S. Bertini.* ¹⁶ joanne Ch; *ita sæpius.* ¹⁷ d. idem carolus beato A. ¹⁸ o. cum. c. A. ¹⁹ rediens usque cum qua imperator hic insertitur ex A.; *deest. Ch. B,* ²⁰ ansigisum Ch. ²¹ senensem Ch. A. ²² julio Ch. A.

NOTÆ.

(a) *Baisieu*, duabus a Corbeia et vico *Buissi*.

leucis distans, versus occidentalem plagam. *BOUQUET.*

Boso, postquam imperator ab Italia in Franciam rediit, Berengarii Everardi filii factione, filiam Hludowici imperatoris, Hirmengardem, quæ apud eum morabatur, iniquo conludio in matrimonium sumpsit.

Undecimo Kalendas Julii indictione 9, episcopis ceterisque¹ clericis vestibus ecclesiasticis indutis, et domo ac sedilibus palliis protensis, atque in gremio synodi et prospectu imperialis sedis lectorio superpositis sacrosanctis² evangeliiis, apud Ponticonem³ venit domnus imperator Carolus in vestitu deaurato, habitu Francico, cum legatis apostolicæ sedis in synodum. Et cantoribus antiphonam *Exaudi nos Domine* cum versibus et *Gloria* cantantibus, post *Kyrie eleison*, data⁴ oratione a Johanne, Tuscanense episcopo, resedit domnus imperator in synodo. Et legit Johannes, Tuscanensis episcopus, epistolas a domno apostolico missas, cum quibus et legit epistolam de primatu Ansegisi, episcopi Senonensis⁵, ut quoties utilitas ecclesiastica dictaverit, sive in evocanda synodo, sive in aliis negotiis exercendis, per Gallias et per Germanias apostolica vice fruatur, et decreta sedis apostolicæ per ipsum episcopis manifesta efficiantur, et rursus quæ gesta fuerint, ejus relatione, si necesse fuerit, apostolicæ sedi pandantur, et majora negotia ac difficiliora quæque suggestionem ipsius a sede apostolica disponenda et enucleanda quærantur. Petentibus autem episcopis, ut eis permitteretur ipsam legi⁶ epistolam⁷ quibus erat directa, non acquievit imperator, red responsum quæsivit ab eis, quid de his misso⁸ apostolici responderent. Quorum responsio talis fuit, ut servato singulis metropolitanis jure privilegii secundum sacros canones et juxta decreta sedis Romanæ pontificum ex eisdem sacris canonibus promulgata, domni Johannis papæ apostolici jussionibus obedirent. Et cum imperator et legati apostolici satis egerint, ut absoluti archiepiscopi responderent se obedituros de primatu (a) Ansigisi sicut apostolicus scripsit, aliud, nisi ut prædictum est, responsum ab eis extorquere non potuerunt⁹, excepto quod Frotarius, Burdegalensis episcopus, quoniam a Burdegala ad Pictavis, indeque ad Bituricum favore principis contra regulas se contulit, per adulationem¹⁰ respondit, quod imperatori placere cognovit. Tunc motus imperator dixit, quod domnus¹¹ papa ei suas vtces commisit in synodo, et quod isdem præcepit, ille exequi studeret. Et accepit ipsam epistolam involutam una cum Johanne Tuscanensi et Johanne Aretino, et dedit illam Ansegiso; et jussit sellam plectilem poni¹² ante omnes episcopos cisalpini regni sui juxta Joannem Tusca-

nensem, qui ad dextram illius sedebat, et præcepit Ansegiso, ut supergrederetur omnes ante se ordinatos, et sederet in eadem sella, reclamante Remorum archiepiscopo, audientibus omnibus, hoc factum sacris regulis obviare. Imperator tamen in sua sententia permansit; et petentibus episcopis, ut liceret eis vel exempla de epistola sibi directa sumere, nec hoc valuerunt ullo modo impetrare; et sic soluta est synodus in illa die.

Decimo Kalendas præfati mensis iterum conveniunt episcopi; in quo conventu lectæ sunt epistolæ a domno apostolico laicis missæ, et lecta est electio domni imperatoris ab episcopis et ceteris Italici regni firmata, sed et capitula quæ in palatio Ticinensi constituit et ab omnibus confirmari præcepit, quæ et ab episcopis cisalpinis præcepit confirmari. Et sic soluta est synodus in die illa.

Quinto Nonas Julii conveniunt [Aimon, add. iterum] episcopi sine imperatore, et habitæ sunt contentiones de presbyteris ex diversis parochiis reclamantibus ad missos apostolici; et sic soluta est synodus in die illa.

Quarto Nonas ejusdem mensis iterum conveniunt episcopi, et imperator in synodo residens, audivit missos fratris sui Hludowici regis, Wildebertum archiepiscopum Coloniae, et Adalardum ac Meingaudum¹³ comites, per quos petiit partem de regno Hludowici imperatoris, filii Lotharii fratris eorum, sicut ei competere dicebat ex hæreditate, et illi firmatum fuerat sacramento. Et legit Joannes Tuscanensis epistolam (b) a Johanne papa episcopis regni Hludowici directam, et dedit exemplar Willeberto¹⁴ archiepiscopo, ut deferret illud præfatis episcopis; et sic soluta est [id. add. præfata] synodus in illa die.

6 Idus Julii conveniunt episcopi, et circa horam nonam venerunt missi domni apostolici, Leo, episcopus et apocrisiarius ac nepos apostolici, atque Petrus, Foro-Simpronii episcopus, deferentes epistolas imperatori et imperatrici et salutationes apostolici ad episcopos; et sic soluta est synodus in die illa.

5 Idus Julii convenientibus episcopis, lecta est epistola apostolici de damnatione Formosi episcopi, Gregorii nomenclatoris, et consentientium eis, et præsentata sunt imperatori ab apostolico transmissa dona, inter quæ fuerunt præcipua sceptrum et baculus aureus; sed et imperatrici dona sunt ab eo missa, pallia et armillæ cum gemmis: et sic soluta est synodus in illa die.

Pridie Idus Julii conveniunt episcopi, et misit

VARIANTES LECTIONES.

¹ et ceteris quibusque clericis A. ² sacrosanctis evangeliiis apud Ponticonem *habetur in fragmento historico relato in duobus Codd. regiis, et uno Sangermanense. Bouq. deest in Ch. et B.* ³ apud ponticonem *deest in A.* ⁴ et data Ch. A. ⁵ sennensis Ch. A. ⁶ legere A. ⁷ ipsa legeri epistola Ch. ⁸ his jussis Ch. his jussis apostolicis A. ⁹ potuit Ch. ¹⁰ adulationem Ch. ¹¹ dominus Ch. B. ¹² ponere Ch. ¹³ menigardum. ¹⁴ wiliberto Ch.

NOTÆ.

(a) In aliis tamen ejusdem synodi actis ab Odorano in Chronico recitatis Ansegisi primatus unanimiter agnitus et susceptus dicitur. Bouq.

(b) Epistolæ quæ hic memorantur, vulgatæ sunt a Labbeo tom. IX Concil. Bouq.

imperator vicarios apostolici increpare durius archiepiscopos reliquosque episcopos, qui pridie non convenerant, sicut præcepit. Illi ¹ autem canonice rationabili reddita ratione, sopita est increpatio: et lecta est a Johanne Tuscanensi iterum epistola, jubente imperatore, pro primatu Ansegisi, et quæ sita est ab episcopis denuo inde responsio. Et respondentibus singulis archiepiscopis, quoniam veluti sui antecessores illius antecessoribus regulariter obedierunt, ita ejus decretis vellent obedire. Et facilius est illorum admissa responsio, quam fuerat in imperatoris præsentia; et sic iterum post multas contentiones de presbyteris diversarum parochiarum reclamantibus ad missos apostolici, lecta est proclamatio Frotarii, Burdegalensis archiepiscopi, quia non poterat consistere propter infestationem paganorum in civitate sua, ut liceret ei Bituricensem metropolim occupare. Cujus petitionibus unanimitas episcoporum non ² acquievit, et jubentibus legatis apostolici, ut 17 Kalendas Augusti convenirent episcopi, mane circa horam nonam venit imperator Græcisco more paratus et coronatus, deducentibus eum apostolici legatis more Romano vestitis ³ ac episcopis ecclesiasticis vestimentis indutis, et ceteris secundum modum primæ [id add. horæ] diei, quando inchoata est synodus, præparatis. Et ut prius, cantata antiphona *Exaudi nos Domine* cum versibus et *Gloria* post *Kyrie eleyson*, data oratione a Leone episcopo, resederunt omnes. Et legit Joannes Aretinus quandam schedulam ⁴ ratione et auctoritate carentem; post quam legit Odo, Belgivagorum episcopus, quædam capitula a missis apostolici et ab Ansegiso ⁵ et ⁶ ab eodem Odone sine conscientia synodi dictata, inter se dissonantia ⁷ et nullam utilitatem habentia, verum et ratione ac auctoritate carentia; et idcirco hic non habentur subjuncta. Iterum autem ⁸ mota est interrogatio de primatu Ansegisi, et post multas ab imperatore et legatis apostolici contra episcopos querimonias habitas, tantum in novissimum quantum et in prima die synodi exinde Ansegisus obtinuit.

Post hæc perrexit Petrus, episcopus Foro-Simpronii, et Johannes Tuscanensis ad cubiculum imperatoris, et adduxerunt Richildem imperatricem coronatam in synodum; et stante illa juxta imperatorem, surrexerunt omnes, stantes quique in gradu suo. Tunc incæperunt laudes Leo episcopus et Jo-

hannes, Tuscanensis episcopus, et post laudes peractas in dominum apostolicum et dominum imperatorem ac imperatricem et ceteros juxta morem, data oratione a Leone, Gavinense ⁹ (a) episcopo, soluta est synodus.

Postea imperator, muneratis missis apostolici Leone et Petro, remisit eos Romam, et cum eis Ansegisum [id add. Senensem] et episcopum Adalgarium ¹⁰ Augustudunensem episcopum. Interea baptizati sunt quidam Nortmanni ab Hugone, abbate, et marchione, propter hoc ad imperatorem adducti, et munerati ad suos redierunt. Et ut ante, ita et postmodum, ut Nortmanni more pagano peregerunt. Et imperator 5 Kalend. Augusti movit a Pontigone, et tertio Kalendas venit ad Catalaunis; ibique propter quandam molestiam corporalem moratus est usque ad Idus Augusti. Et 19 Kalendas Septembris [Aimon. add imperator] venit Remis, indeque recto itinere venit ad Silvacum. Et 5 Kalendas Septembris misit legatos apostolici, Johannem, itemque Johannem, et Odonem episcopum, cum aliis missis suis ad fratrem suum Hludowicum et filios ejus ac episcopos atque primores regni sui; quibus missis in via, imperatori in Carisiaco nunciatum est, præfatum Hludowicum regem in Franconofurt palatio 5 Kalendas Septembris obiisse, et 4 Kalendas ejusdem mensis in monasterio sancti Nazarii sepultum fuisse. Imperator vero, directis missis suis ad primores regni quondam fratris sui, a Carisiaco movit, atque ad Satanacum (b) villam venit, dispositum habens Metensem civitatem adire, et episcopos ac primores regni quondam fratris sui ad se venientes recipere. Sed repente mutato consilio, porrexit Aquis, indeque Coloniam venit, et legati apostolici cum eo. Prædantibus ¹¹ autem omnibus sine ullo divino respectu qui cum illo ibant, Nortmanni cum 100 circiter navibus magnis, quas nostrates bargas ¹² (c) vocant, 16 Kalendas Octobris Sequanam introierunt. Quod cum apud Coloniam imperatori nunciatum fuisset, nihil propter hoc a negotio quod cæperat immutavit. Hludowicus autem, nepos illius, cum Saxonibus et Toringis ex altera parte Rheni fluminis contra eum venit, et missis ad patrum suum imperatorem directis, benignitatem ejus expetiit, quam non impetravit. Tunc ipse ac comites ejus jejuniis et litanis misericordiam Domini petierunt, inridentibus eos illis qui erant cum imperatore. Hludowi-

VARIANTES LECTIONES.

¹ illis... reddentibus rationem A. ² nullatenus A. ³ deest Ch. ⁴ schedulam Ch. A. ⁵ ansigisi Ch.; ita sæpius. ⁶ ab deest Ch. A. ⁷ dissona A. ⁸ deest A. ⁹ gaumensi A. ¹⁰ adalardum Ch. ¹¹ eo prædantibus... ibant. Nortmanni vero A. ¹² harcas A.

NOTÆ.

(a) Id est Savinense vel Sabinense. Eadem scribendi ratio etiam in actis synodi Duciacensis et apud Anastasium initio Vitæ Adriani II, cap. 9, observatur. Mirum certe, et evidens, vel doctissimos viros in apertissimo re falli posse, testimonium est. Baronium ipsum R.E. cardinalem, et Vignolium, Anastasii editorem, qui res Romanas probe nosse debuerat, locum illum in Vita Adriani non de episcopo Sabinensi, sed de episcopo Cavensi (in regno Neapolitano)

interpretatos esse, cum tamen de consecratione summi pontificis, quæ proprie ad episcopos cardinales pertinet, ageretur. Nec Muratorius (in indice geographico tom. XXV) de episcopo isto certus fuit. Quod ideo monui, ut mihi quoque, quæ in tanto opere minus congrua vel docta attulero, facilius condonentur.

(b) Stenay.

(c) Germanice barken.

cus [*id add.* autem]. Hludowici regis filius, decem homines aqua calida, et decem ferro calido, et decem aqua frigida, ad iudicium misit coram eis qui cum illo erant, petentibus omnibus, ut Deus in illo iudicio declararet, si per jus et dicitur¹ ille habere deberet portionem de regno quam pater suus illi dimisit ex ea parte, quam cum fratre suo Carolo per consensum illius et per sacramentum accepit. Qui omnes in læsi reperti sunt. Tunc ipse Hludovicus cum suis ad Andernacum (a) castrum Rhenum, transivit. Quod cum imperatori nunciatum fuisset, Richildem imperatricem prægnantem² cum Hilduwino abbate et Francone episcopo (b) ab Haristallium misit; ipse autem secus Rhenum hostiliter contra nepotem suum perrexit, præmittens ad eum missos, ut quosdam de consiliariis suis obviam illius consiliariis mitteret, et tractarent de pace inter eos habenda; quod Hludowicus humiliter et obedienter suscipiens, securus mansit, quod bello aggredi non deberet, donec ipsa cautio³ finiretur.

Imperator Nonas Octobris, dispositis scaris suis, nocte surrexit, et levatis vexillis per strictas et arduas vias, quin potius invias, super nepotem suum ac super eos qui cum illo erant subito irruere molliens, et secus Andernacum pervenit, fatigatis hominibus et equis de gravi et stricto itinere et pluvia, quæ super eos nocte tota effluxit. Et ecce subito nunciatum est Hludowico et suis, imperatorem cum valida manu hostiliter super eum venire. Ipse autem cum eis quos secum habuit e regione stetit, et irruentibus imperatoris cuneis super eos et illis fortiter resistentibus, hostis imperatoris terga vertit, et fugiendo⁴ super imperatorem venit; sed et imperator cum paucis vix fuga lapsus evasit. Multi autem qui effugere poterant, impediti sunt, quoniam omnes sagmæ⁵ imperatoris et aliorum qui cum eo erant, sed et mercatores, et⁶ qui scuta vendentes imperatorem et hostem sequebantur, in⁷ angusto itinere fugientibus viam cluserunt. Fuerunt autem in ipsa congressione occisi Ragenarius et Hieronymus comites, et multi alii, capti autem in eodem campo et silva vicina fuerunt Ottulfus episcopus (c), Gauzlenus abbas, Aledramnus et Adalardus, Bernardus et Everwinus⁸ comites, et plures alii: omnes autem sagmas et eas quæ mercatores portabant, hostis Hludowici accepit. Et impletum est dictum propheticum, ubi ait: *Qui prædatis, nonne et ipse præ-*

daberis? (d) Omnia quæ prædatores, qui erant cum imperatore, habuerunt, sed et ipsi etiam, Hludowici exercitus⁹ præda fuerunt, adeo ut qui adminiculo equorum effugere poterant, animas suas haberent pro spolio. Ceteri autem ita sunt a villanis despoliati, ut feno et stramine involuti verenda¹⁰ celarent, et nudi profugerent, quos insequentes occidere noluerunt. Et facta est plaga magna in populo prædatore. Richildis autem, audiens, 7 Idus Octobris de fuga hostia imperialis et ipsius imperatoris, ab Heristallio movit¹¹, et fugiens, subsequenti nocte galli cantu in via peperit filium, quem post partum famulus suus ante se portans, fugiendo usque ad Antennacum (e) detulit. Imperator [*id add.* autem] 7 Idus Octobris vesperi ad monasterium sancti Landberti pervenit; ad quem Franco et Hilduwino abbas Richildo, 6 Idus redierunt, et cum eo fuerunt, usque dum post Richildem ad Antennacum pervenit. Inde Duciacum adiit, unde ad Antennacum rediit, et placitum suum in Salmonciaco 15 die post missam sancti Martini condixit. Hludowicus, Hludowici quondam regis filius, de Andernaco per Sinciacum Aquis rediit, ibique tribus diebus stetit, indeque obviam fratri suo Carolo apud Confluentes venit. Ubi simul locuti, Carolus versus Mettis indeque in Alamanniam infirmus rediit, et Hludowicus ultra Rbennum perrexit. Carolomannus frater eorum, nec ad eos nec ad patrum suum, Carolum imperatorem sicut ei mandaverat, venit, occupatus in belligeratione contra Winidos.

Carolus imperator Chuonradam et alios primores et Nortmannos qui in Sequanam venerant misit, ut, quocumque modo possent, fœdus cum eis paciscerentur¹², et ad conditum placitum ei renuntiarent. Domnus imperator Carolus ad placitum suum in Salmonciaco¹³, sicut condixerat, venit, ibique homines de parte regni quondam Hlotharii, quam frater suus Hludowicus contra eum acceperat, ad se post fugam de Andernaco convenientes¹⁴ suscepit, et quasdam¹⁵ abbatias sicut erant integras dedit, quibusdam de abbacia Martianas (f) quam diviserat beneficia¹⁶ donavit, et sic a se abire¹⁷ permisit. Scaras quoque, quæ contra Nortmannos secus Sequanam in procinctu essent, disposuit. Ipse autem Virziniacum¹⁸ (g) villam veniens, graviter passione pleurisis est infirmatus, adeo ut vivere desperaret.

VARIANTES LECTIONES.

¹ si plus per rectum *Ch. B.* si plus per dicitur *et si per jus et æquum Aimonis codices.* ² *deest A.* ³ conventio *A.* ⁴ fugaudo *Ch. B.* ⁵ sauginæ *A.* ⁶ mercatores ac scuta *Ch. A.* ⁷ et in *Ch. B.* ⁸ ebroinus *A.* ⁹ etiam h. e. *deest Ch. A.* ¹⁰ verecunda *Ch. B.* ¹¹ movet *Ch. B.* ¹² ferirent *A.* ¹³ salmonciaco *Ch.* ¹⁴ veniens *Ch.* venientes *A.* ¹⁵ quibusdam *A.* ¹⁶ beneficiola *A.* ¹⁷ ad se venire *A.* ¹⁸ vinziniacum *Ch.*

NOTÆ.

(a) *Andernach.*
(b) *Leodiensi.*
(c) *Trecensis Bouq.*
(d) *Isa. xxxiii, 1.*
(e) Antennacum est abbati Lebeuf vicus dictus *Antenai* prope Altvillarensis monasterium in diœ-

cesi Rhemensi. De Antennaco mentionem facit Hincmarus archiepiscopus Rhemensis in epistola edita ab Eccardo de Scriptoribus mediæ ævi, tomo II, pag. 408. Bouq.

(f) *Marchiennes* in Belgica. Bouq.

(g) Abbas Lebeuf Virziniacum villam interpretatur.

Ibique natalem Domini celebravit anno dominicæ incarnationis 877.

DCCCLXXVII.

Convalescens autem per Carisiacum ad Compendium venit; ubi dum moraretur, filius ejus qui, antequam Richildis ad Antennacum veniret, in via natus fuerat, infirmatur; et a Bosone, avunculo suo, de fonte susceptus, Carolus nominatus moritur, et ad monasterium sancti Dionysii sepeliendus defertur¹. Carolus autem imperator in Compendio quadragesimam peragens, pascha Domini celebravit, et missos apostolici Johannis, Petrum episcopum Foro-Simpronii, itemque Petrum episcopum Senogalliæ, suscepit; per quos tam verbis quam litteris eum Johannes apostolicus Romam vocavit, quatenus, sicut promiserat, sanctam Romanam ecclesiam a paganis quibus infestabatur, eriperet atque defenderet. Kalendis Maii episcopos Remensis provinciæ sed et aliarum provinciarum Compendio convocavit, et ecclesiam quam in eodem oratorio construxerat, cum multo apparatu in sua et nunciorum² apostolicæ sedis præsentia ab eisdem episcopis consecrari fecit, inde placitum suum generale Kalendas (a) Julii³ habuit, ubi per capitula (b), qualiter regnum Franciæ filius suus Hludowicus cum fidelibus ejus et regni primoribus regeret, usque dum ipse Roma rediret, ordinavit, et quomodo tributum (c) de parte regni Franciæ quam ante mortem Lotharii habuit, sed et de Burgundia, exigeretur. disposuit, scilicet ut de mansis indomiticis (d) solidus unus, de unoquoque manso ingenuili⁴ quatuor denarii de censu dominico, et quatuor de facultate mansuarii, de manso vero servili duo denarii de censu dominico et duo de facultate mansuarii, et unusquisque episcopus de presbyteris suæ parochiæ secundum quod unicuique possibile erat, a quo plurimum quinque solidos, a quo minimum quatuor denarios episcopi de singulis presbyteris acciperent, et missis dominicis redderent. Sed et de thesauris ecclesiarum,

A prout quantitas loci extitit, ad idem tributum exsolvendum acceptum fuit. Summa vero tributi fuerunt quinque milia libræ argenti ad pensam. Illi vero, tam episcopi quam et alii, qui trans Sequanam sunt de Neustria, tributum illis Nortmannis qui in Ligeri erant, secundum quod sibi ab eis fuit impositum, undecumque valuerunt, reddere procuraverunt.

Domnus autem imperator Carolus de Carisiaco Compendium, indeque per Suessionem ad Remum civitatem, et sic iter suum per Catalaunos et Pontigonem atque Lingones peragens [*Annal. Vedast. add. contra voluntatem suorum*], cum uxore et maxima auri et argenti caballorumque ac facultatum aliarum copia de Francia Italiam petiit. Et veniens ultra Jurum⁵ usque ad Urbam, obviam habuit Adalgarium episcopum, quem mense Februario Romam direxit pro agenda synodo a papa Johanne, cujus exemplar isdem Adalgarius pro munere magno imperatori detulit. Summa vero ejusdem synodi post multas et multiplices laudes imperatoris hæc est, ut electio et promotio ad imperialia sceptrata anno præterito Romæ celebrata, ex tunc et nunc et in perpetuum firma et stabilis manebit; quam si quis perturbare aut violare tentaverit, cujuscumque sit ordinis aut dignitatis vel professionis, anathemate⁶ usque ad satisfactionem teneatur omni tempore adnexus; patratores et incitatores hujus consilii, siquidem clerici fuerint, deponantur, laici vero et monachi perpetuo anathemate feriantur, ut quia synodus anno præterito apud Pontigonem hinc habita secus Andrnacum⁷ nil profuit, usquequaque ista debeat prævalere. Nunciavit etiam inter alia isdem Adalgarius imperatori, quoniam Johannes papa obviam illi Papiam veniret. Quapropter præmisit Odacrum, secundi scrinii notarium (e), Goiramnum comitem, et Pippinum atque Heribertum (f), ad procuranda ipsius papæ servitia. Ipse autem festinato perrexit [*Aimon. add. ire*] ad eum, quem obviam habuit apud Vercellis civitatem; et eo recepto cum honore maximo, perrexerunt si-

VARIANTES LECTIONES.

¹ Hinc ab Aimoini continuatore plura de monasterio S. Germani Parisiensi addita sunt, quæ in annalibus non habentur. CHESN. ² al. missorum Bq. ³ junii A. ⁴ ingenuo A. ⁵ lirum et jurum Aimoini codices. ⁶ anathema... adnoxius A. ⁷ andranacum A. antennacum corrigendum.

NOTÆ.

locum Verzenai dictum, prope monasterium sancti Basoli, in diocesi Rhemensi. Mabillonius lib. xxxvii Ann. Bened., num. 79, existimat locum esse *Visignicurt* vocatum, prope Præmonstratum. Est quoque Virciniacum villa, vulgo *Versigny*, tribus circiter leucis distans a Crespy-en-Valois. Bouq.

(a) Bouquetus corrigendum censet xviii Kal. Julii, cui assentiri nequeo. Observavi enim, in Kalendariis manuscriptorum, dum voces Kalendæ, Nonæ et Idus litteris majusculis scribendæ essent, id non Kalendis Nonis et Idibus cujusque mensis, sed ea die fieri solitum, quæ prima ad dies istas referretur. Ita KALEND. IVL non diei Kalendarum Juliarum, sed diei 14 mensis Junii ascribitur; et totum spatium inde a die 14 Junii usque ad 1 Julii Kalendarum Juliarum nomine venit. Hincmarum igitur hic *initium* Kalendarum Jul., id est ipsum 14 d.

D Junii (quo synodus habita est) innuere voluisse videtur.

(b) Exstant in capitularibus Caroli Calvi, tit. 53, ubi dicuntur constituta Carisiaci xviii Kalendas Julias, indictione x. Bouq.

(c) Hæc ad conventum Compendiensem Nonis Maii habitum referenda, quem cum placito Cariacensi confundit noster annalista. Hoc tributum laicis et ecclesiasticis fuit impositum ob Rollonem, Normanorum ducem, qui Rothomagi anno superiori sedem fixerat. Compendiense conventus recitatur in Capitularibus Caroli Calvi, tit. 51. Bouquet.

(d) A domino ipso excultis.

(e) Id est secundiscrinium, secundum inter cancellarios.

(f) Pippinus et Heribertus, filii Pippini supra ad a. 834 memorati, nepotes Bernhardi, regis Italiæ.

mul usque Papiam. Ubi eis nunciatum est non incerta relatione Carolomannum, Hludowici fratris sui filium, cum maxima multitudine bellatorum super eos venire; quapropter relinquentes Papiam, venerunt ad Tardunam (a), et consecrata Richildis a papa Johanne in imperatricem, mox retrorsum fugam arripuit cum thesauro versus Moriennam. Imperator autem aliquandiu una cum Johanne papa in eisdem locis immorans, exspectavit primores regni sui, Hugonem abbatem, Bosonem, Bernardum Arvernium comitem, itemque Bernardum Gotiæ markionem, quos secum ire jusserat: qui una cum aliis regni primoribus, exceptis paucis, et episcopis adversus eum conspirantes conjuraverant. Et comperiens eos non venturos, ut audierunt ipse et papa Johannes appropinquare Carolomannum, imperator post Richildem fugam arripuit, et papa Johannes versus Romam concite festinavit. Per quem Carolus imperator imaginem Salvatoris in cruce fixi, ex auro multi ponderis subrefactam et gemmis preciosis ornatam, sancto direxit Petro apostolo.

Carolomannus vero mendaci nuncio audiens, quod imperator et papa Johannes super eum cum multitudine maxima bellatorum venirent, et ipse fugam arripuit per viam quam¹ venerat, sicque Deus more misericordiæ suæ conventum illum dissolvit. Carolus vero febre correptus², pulverem bibit quem sibi nimium dilectus ac credulus³ medicus suus, Judæus nomine Sedechias, transmisit, ut ea potione a febre liberaretur, insanabili veneno hausto, inter manus portantium transito monte Cinisio, perveniens ad locum qui Brios (b) dicitur, misit pro Richilde quæ erat apud Moriennam, ut ad eum veniret, sicut et fecit. Et undecimo die post venenum haustum in vilissimo tugurio⁴ mortuus est 2 Nonas Octobris. Quem aperientes qui cum eo erant, ablatis interaneis, et infusum vina ac aromatibus quibus poterant, et impositum locello, cæperunt ferre versus monasterium sancti Dionysii, ubi sepeliri se postulaverat. Quem pro fœtore non valentes portare, miserunt eum in tonna⁵ interius exteriusque picata quam coriis involverunt, quod nihil ad tollendum fœtorem profecit. Unde ad cellam quamdam monachorum Lugdunensis episcopii, quæ Nantoadis (c) dicitur, vix pervenientes, illud corpus cum ipsa tonna terræ mandaverunt.

Carolomannus pene usque ad mortem infirmatus

A et lectica delatus ad propria, per annum ita jacuit, ut a multis fuerit desperatus.

Ludovicus, accepto nuncio in Audriaca villa de morte patris sui Caroli, quos potuit conciliavit sibi, dans eis abbatias et comitatus ac villas secundum uniuscujusque postulationem. Et iter agens per Carisiacum et Compendium usque ad Vernum⁶, quatenus ad sepulcrum patris sui [ut putabat] apud monasterium sancti Dionysii⁷ perveniret; ubi audiens⁸ patrem suum⁹ sepultum, et regni primores tam abbates quam comites indignatos, quia quibusdam honores dederat sine illorum consensu, et ob id adversus se conspiratos esse¹⁰, reversus est Compendium. Ipsi autem primores cum Richilde, diripientes omnia quæ in via illorum erant¹¹, usque ad Avennacum (d) monasterium pervenerunt, et conventum suum ad montem Witmari¹² condixerunt, indeque missos suos ad Ludovicum direxerunt, sed et Ludovicus legatos suos ad eos direxit. Et discurrentibus inter eos missis, ad hoc perventum est, ut Richildis et ipsi primores ad eum Compendium venirent, et suum conventum ad Casnum¹³ (e) in Cotia condixerunt. Richildis Compendium ad Ludovicum veniens, in missa sancti Andreæ attulit ei præceptum, per quod pater suus illi regnum ante mortem suam tradiderat, et spatam quæ vocatur sancti Petri, per quam eum de regno revestiret¹⁴, sed et regium vestimentum et coronam ac fustem ex auro et gemmis. Et discurrentibus legatis inter Ludovicum et regni primores, et pactis honoribus singulis quos petierunt, 6 Idus Decembris consensu omnium, tam episcoporum et abbatum, quam regni primorum ceterorumque qui adfuerunt, consecratus et coronatus est in regem Ludovicus ab Hincmaro, Remorum episcopo, et episcopi se suasque ecclesias illi ad debitam defensionem et canonica¹⁵ privilegia sibi servanda commendaverunt, profitentes secundum suum scire et posse juxta suum ministerium consilio et auxilio illi fideles fore; abbates autem et regni primores ac vassali¹⁶ regii se illi commendaverunt, et sacramentis secundum morem fidelitatem promiserunt.

Quando (f) Ludovicus rex, filius Caroli imperatoris, fuit coronatus in Compendio, hoc petierunt episcopi apud ipsum, sicut hic subsequitur: « A vobis perdonari nobis petimus, ut unicuique de nobis et ecclesiis nobis commissis secundum primum capitulum quod novissime in Carisiaco domnus imperator,

VARIANTES LECTIONES.

¹ qua A. ² correptum Ch. ³ ita Ch. B. et Hist. regum Francorum apud Bouq. VII, p. 259, ex cod. S. Victor. Paris. N. 419; Aimoinus creditus. ⁴ in x. t. deest A. ⁵ codex regius et Aimoini continuator: Sepelierunt eum in basilica beati Eusebii martyris in civitate Vercellis, ubi requievit annis septem. Post hæc autem per visionem delatum est corpus ejus in Franciam, et honorifice sepultum in basilica beati Dionysii martyris Parisius. Carolomannus vero pene, etc. Bouq. ⁶ usque arvernum A. ⁷ s. d. martyris A. ⁸ ubi audivit Ch. A. ⁹ suum vercellis s. A. ¹⁰ conspirasse A. ¹¹ omnia quæ illorum erat Bq. ¹² witmarium A. ¹³ casinum A. ¹⁴ investiret A. ¹⁵ debita A. ¹⁶ vassi A.

NOTÆ.

(a) Dertonam vel Tortonam.

(b) Vicus editoribus incognitus, fortasse Briançon, non oppidum illud satis notum, sed viculus ad ripam Isaræ paulo infra Moustiers en Tarantaise.

(c) Nantua.

(d) Avenai in diœcesi Rhemensi. Bouquet.

(e) Chesne-Herbelot, modo positum extra silvam Cotiam. Bouquet.

(f) Sequentia usque ad a. 878 omisit Aimoini continuator. Omittuntur etiam in codice regio. Bouq.

pater vester, a se et a vobis servaturum ¹ (a) consentientibus fidelibus suis ac vestris atque apostolicæ sedis legatis, legente Gozleno denunciavit, canonicum privilegium ac debitam legem atque justitiam conservetis et defensionem exhibeatis, sicut rex in suo regno unicuique episcopo et ecclesiæ sibi commissæ juste exhibere debet. »

Ipse autem Ludovicus talem promissionem fecit illis episcopis :

« Promitto et perdono vobis, quia unicuique de vobis et ecclesiis vobis commissis secundum primum capitulum, quod novissime in Carisiaco dominus imperator, pater meus, se servaturum, consentientibus fidelibus illius ac nostris atque apostolicæ sedis legatis, legente Gozleno denunciavit, canonicum privilegium et debitam legem atque justitiam conservabo, et defensionem quantum potuero exhibebo, adjuvante Domino, sicut rex in suo regno unicuique episcopo et ecclesiæ sibi commissæ debitor est exhibere. »

Hoc est capitulum quod hic commemoratur : « De honore quoque et cultu Dei atque sanctarum ecclesiarum quæ auctore Deo sub ditione et tuitione regiminis nostri consistunt, Domino mediante decernimus, ut sicut tempore beatæ recordationis domni genitoris nostri excultæ et honoratæ atque rebus ampliatur fuerunt, quæ a nostra liberalitate honoratæ atque ditatæ sunt, de cetero sub integritate sui servantur, et sacerdotes atque servi Dei vigorem ecclesiasticum et debita privilegia juxta reverendam auctoritatem obtineant, et eisdem principalis potestas et illustrium virorum strenuitas seu reipublicæ administratores, ut suum ministerium competenter exsequi valeant, in omnibus rationabiliter et juste concurrant, et filius noster hæc supradicta similiter Deo adjuvante conservet. »

Commendatio Ansegisi episcopi et aliorum episcoporum qui adfuerunt apud Compendium, quando benedixerunt Ludovicum, filium Caroli imperatoris.

« Me ac ecclesiam mihi commissam vobis commendo ad debitam legem et justitiam conservandam et defensionem exhibendam, sicut rex episcopis et ecclesiæ suæ justo iudicio conservare et exhibere debet. »

Professio ipsorum.

« Ego ille ipse sic profiteor : De ista die et deinceps
D VARIANTES LECTIONES.

¹ apud Sirmondum et Baluzium in capitularibus pater meus a se et a me servaturum. ² episcopos Ch.
³ Anno 878 deest B. ⁴ immo A. invaserunt ac ideo quia frater Ch. ⁵ legendumne insuper et rotomicum?

NOTÆ.

(a) Id est servandum.

(b) Ad finem hujus anni 877 spectare videtur epistola Hincmari ad Gozlinum, abbatem sancti Germani a Pratis, quam memorat Flodoardus lib. III, cap. 24. Gozlinus patrem habuit Roriconem comitem Cenomannensem, fratrem Gozfridum, sororem Clichildem, quæ mater fuit Bernardi Gothiæ marchionis. Bouq.

A ceps isti seniori et regi meo Ludovico, Caroli et Hermentrudis filio, secundum meum scire et posse et meum ministerium auxilio et consilio fidelis et adjutor ero, sicut episcopus recte seniori suo debitor est, in mea fide et meo sacerdotio. »

Ad suprascriptam vero episcoporum petitionem hæc quæ sequuntur rex Ludovicus professus est episcopis, et istam ipsam donationis scripturam manu sua eis dedit in Compendio, anno incarnationis dominicæ 877, pridie Kalendas Decembris.

Professio istius Ludovici, filii Caroli.

« Ego Ludovicus, misericordia domini Dei nostri et electione populi rex constitutus, promitto teste ecclesia Dei omnibus ordinibus, episcoporum videlicet, sacerdotum, monachorum, canonicorum atque sanctimonialium, regulas a patribus conscriptas et apostolicis attestationibus roboratas ex hoc in futurum tempus me illis ex integro servatum. Polliceor etiam, me servaturum leges et statuta populo, qui mihi ad regendum misericordia Dei committitur, pro communi consilio fidelium nostrorum, secundum quod prædecessores mei, imperatores et reges, gestis inseruerunt, et omnino inviolabiliter tenenda et observanda decreverunt. Ego igitur Ludovicus rectitudinis et justitiæ amore hanc spontaneam promissionem meam relegens manu propria firmavi (b). »

DCCCLXXVIII.

Anno 878 ³. Ludovicus rex secus Suessionis in monasterio sancti Medardi nativitatem Domini celebravit, indeque ad Audriacam villam perrexit, et pascha Domini in monasterio sancti Dionysii celebravit. Ac suadente Hugone (c) abbate et markione, perrexit ultra Sequanam, tam pro auxilio Hugonis contra Nortmannos, quam et pro eo, quod filii Gozfridi castellum et honores filii Odonis, quondam comitis, invaserunt, et Imino ⁴ (d), frater Bernardi markionis, Ebrocensem civitatem usurpans, multas prædationes circumcirca in illis regionibus exercebat, insuper et Eiricum ⁵ (e) more Nortmannico prædari præsumpsit. Et veniens Ludovicus usque Turonis, infirmatus est usque ad desperationem vitæ; sed miserante Domino aliquantulum convalescens, satagentibus quibusdam consiliariis suis et amicis Gozfridi, venit ad eum isdem Gozfridus, adducens secum filios suos ea conditione, ut castellum et honores quos invaserant, Ludovico regi redderent.

(c) Hugo, abbas et marchio, filius erat Conrad, Autissiod. comitis, frater Conradi Paris. comitis, et ut nonnulli volunt, Roberti Fortis. Bouq.

(d) Emeno, Pictaviensis comes, frater erat Bernardi, patris Bernardi rebellis. Bouquet.

(e) Ignoratur.

rent et postea per concessionem illius haberent. Tunc Gozfridus partem de Brittonibus ad regis fidelitatem convertit; sed ipsi demum fecerunt ut Brittones.

Joannes papa irascens contra Landbertum et Adalbertum comites, quia villas et civitatem ejus deprædati ¹ sunt, eis horribiliter excommunicatis Roma exiit, et navigio Arelatum in die sancto pentecostes appulit, suosque nuncios ² ad Bosonem comitem (*Aimon.*, exiit ferens secum preciosissimas reliquias, et cum Formoso episcopo Portuensi n.) misit, et per ejus auxilium usque Lugdunum venit, et inde missos ³ suos ad regem Ludovicum Turonis misit, mandans ut ei obviam veniret, quo sibi commodum foret. Ludovicus autem mittens ei obviam quosdam episcopos, petiit ut usque Treas veniret, ipsique ³ ab episcopis istius regni stipendia dari fecit. Et quia propter suam infirmitatem ante non potuit, Kalendas Septembris (a) apud Treas ad eum venit. Interea (b) papa Joannes (c) generalem synodum cum episcopis Galliarum et Belgicarum provinciarum agens, qualiter Landbertum et Adalbertum, Formosum quoque et Gregorium nomenclatorem, ac complices illorum Romæ excommunicaverit, relegi fecit in synodo, et consensum episcoporum in eadem excommunicatione quæsit. Unde qui adfuerunt episcopi, petierunt, ut sicut ipse excommunicationem quam fecerat, per scripturæ lectionem recitari fecit in synodo, ita et eis concederet, ut per scripturam illi suam consensionem proferrent; et concedente ita fieri papa Joanne, in crastina episcopi hoc quod sequitur ⁴ diploma papæ in synodo porrexerunt:

« Domne sanctissime ac reverendissime pater patrum Joannes, catholicæ atque apostolicæ ecclesiæ, sanctæ videlicet Romanæ primæ sedis, papa. Nos filii ⁵, famuli tui ⁶, ac discipuli vestræ auctoritatis, Galliarum et Belgicarum episcopi, his quæ super vulnera dolorum vestrorum maligni homines ac ministri diaboli addentes, in sanctam matrem nostram ac magistram omnium ecclesiarum commiserunt, compatimur, et dolori vestro conflentes condolemus, atque iudicium vestræ auctoritatis, quod privilegio

VARIANTES LECTIONES.

¹ prædati *Ch. B.* ² *Al.* missos *Bq.* ³ ibique ab e. i. r. st. sibi d. f. A. ⁴ sequetur A. ⁵ *deest Ch. B.* ⁶ *deest A.* ⁷ *deest Ch. B.* ⁸ prosequimur *Ch. B.* ⁹ excommunicatis *Ch.* ¹⁰ *Sequentia usque.* Quod diploma Iohannes *desunt in cod. regio et Ain imoini contin.*

NOTÆ.

(a) Ex epistola Joannis VIII papæ patet, Ludovicum jam Treas advenisse (*Trecis fuisse P.*) die 18 Augusti. Bouq. — Fortasse, ut supra an. 877, initium Kalendarum, id est dies 14 Augusti, intelligendus est.

(b) In fragmento historico relato in duobus codicibus regiis et uno Sangermanensi: « Johannes papa in Gallias venit, et apud civitatem Treas diu moratus est; habuitque synodum episcoporum, in qua Hymarus (Hincmarus) Lauduni Clavali episcopus, post avulsionem oculorum suo episcopatu est donatus. » Bouq.

(c) Ipse Joannes papa in privilegio monasterii Tornutiensis sic loquitur: « Anno Dominicæ incarnationis 878, indictione II, regnante piissimo atque

A beati Petri et sedis apostolicæ in eos et complices illorum juxta sacros canones spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia consecratos ac secundum ejusdem sanctæ Romanæ sedis pontificum, decessorum vestrorum, decreta protulistis, voto, voce et unanimitate nostra, atque auctoritate sancti Spiritus, cujus gratia in episcopali ordine sumus consecrati, gladio Spiritus sancti ⁷, quod est verbum Dei, eos interimentes persequimur ⁸. Scilicet quos, sicut supra diximus excommunicatis ⁹, excommunicatos tenemus, quos ab ecclesia abjecistis, abjicimus, quos anathematizastis, anathematizatos esse indicamus, et quos regulariter satisfaciens vestra auctoritas (*Aimon, add. et*) apostolica sedes receperit, recipimus; sed et, ut in sacra historia de plagay Æptiaca digne a Deo inlata legimus, quia non erat domus in qua non jaceret mortuus, et non erat qui alium consolaretur, quoniam in domo sua unusquisque quod lugeret habebat, nos in nostris quoque ecclesiis lugenda lugemus; et ideo vestra auctoritate nobis subveniri cum omni mentis humilitate deposcimus, petentes ut promulgetis capitulum vestræ auctoritatis, qualiter nos erga ecclesiarum nostrarum pervasores agere debeamus, ut censura apostolicæ sedis muniti, robustiores ac promptiores deinceps, Domino opem ferentes, contra perversos ecclesiasticarum rerum ac facultatum raptos ac vastatores sacrique ministerii episcopalis contemptores nos successoresque nostri persistere concordis sententia valeamus, ut juxta egregii prædicatoris vocem et vestræ auctoritatis promulgationem traditi Sathanæ, spiritu salvi fiant in die Domini nostri Iesu Christi ¹⁰. »

C *Excommunicatio Johannis apostolici et ceterorum episcoporum qui convenerunt apud Treas, de pervasoribus rerum ecclesiasticarum.*

« De pervasoribus quippe rerum ecclesiasticarum, quos sacri canones, spiritu Dei conditi, totius mundi reverentia consecrati, et decreta pontificum sedis apostolicæ sub anathemate usque ad regularem satisfactionem esse debere constituerunt, sed et de raptoribus quos apostolus, Christo in se loquente, regnum Dei non possidere testatur, quandiu in ipso

D gloriosissimo rege Hludovico, Caroli filio serenissimi Augusti, ... ego Joannes episcopus, servus servorum Dei, atque prædictus filius noster gloriosus rex Hludovicus, constituimus conventum venerabilium archiepiscoporum, necnon et præsulum totius regni Treas civitate; quo interfuit memoratus rex piissimus. Eoque pacto precatus est nos cum filiis et fratribus nostris episcopis jam dictus gloriosus imperator, ut Tornutum monasterium, ... in comitatu Cabilonensi supra Sagonnam fluvium, ... privilegio nostræ auctoritatis corroboraremus. » Ubi observandum est Hludovicum imperatorem dici, licet antea rex vocatus fuerit. Labbei Conc. t. IX, p. 277. Bouq.

crimine permanent, per virtutem Christi et iudicio Spiritus sancti decernimus, ut si ante proximas Kalendaras Novembris easdem res quas quique usurpatores injuste pervaserunt, ecclesiis suis regulariter satisfaciennes non restituerint, a communione corporis et sanguinis Christi usque ad restitutionem rerum ecclesiasticarum et satisfactionem alieni habeantur. Et sacri episcopalis ministerii ac excommunicationis ecclesiasticæ contemptores secundum evangelicam et apostolicam auctoritatem ab episcopis quorum interest commoniti¹, si regulariter satisfaciennes non resipuerint, anathematis vinculo innodati usque ad satisfactionem permaneant. Et si in ipsa pertinacia permanentes obierint, nemo corpora illorum cum hymnis et psalmis sepeliat, nec memoria illorum ad sacrum altare inter fideles mortuos habeatur, dicente Apostolo et evangelista Johanne « Est peccatum ad mortem? pro illo non dico, ut quis oret. »

(a) Peccatum enim ad mortem est perseverantia in peccato usque ad mortem. Et si sacri antiquorum patrum canones de his qui sibi mortem voluntarie inferunt, et qui pro suis sceleribus puniuntur, sancto inspirante Spiritu decreverunt, ut cum hymnis et psalmis eorum corpora non deferantur ad sepulturam, quorum decreta sequentes, ea quæ præmisimus de pervasoribus et raptoribus rerum et facultatum ecclesiasticarum, si non resipuerint, iudicio sancti Spiritus decernimus, sicut beatus decrevit Gregorius dicens « quia tales Christiani non sunt, quousque « ego et omnes catholici episcopi, imo universalis « ecclesia, anathematizat. »

Quod diploma Iohannes papa suæ excommunicationi adscribi fecit, et manu sua confirmans, ab omnibus episcopis in synodo subscribi fecit; deinde, ipso iubente, lecti sunt in synodo canones Sardicensis concilii et decretum papæ Leonis de episcopis sedes suas mutantibus, sed et Africani canones, et ut non fiant episcoporum translationes, sicut nec rebaptizationes vel reordinationes, pro Frotario Burdegallensi episcopo qui de Burdegallis Pictavis, indeque ad Biturigensem, civitatem exsiliisse² dicebatur.

Et coronatus (b) Ludovicus a Iohanne papa vii Idus Septembris, invitavit eundem papam ad domum suam, et opipare³ pascens, honoravit eum multis donis ipse et uxor sua et remisit eum ad Treca civitatem; postea vero per missos suos petiit eun-

dem papam, ut uxorem illius in reginam coronaret, sed obtinere non potuit (c). Frotarius autem et Adalgarius episcopi attulerunt in conventum episcoporum papæ Iohanni præceptum, per quod pater suus Ludovico regnum tradiderat, petentes ex ipsius parte, ut privilegio suo ipsum præceptum confirmaret. Tunc papa Iohannes protulit exemplar quasi facti præcepti a Carolo imperatore de [Aimon. ad. donanda] abbatia sancti Dionysii Romanæ ecclesiæ, quod compilatum consilio præfatorum episcoporum et aliorum consiliariorum Ludovici regis a plurimis credebatur, ut a Gozleno ipsam abbatiam velut ex ratione tolleretur⁴, et sibi habere posset; et dicente papa Iohanne, ut si vellet Ludovicus rex, ut super illius præceptum privilegium faceret, suo præcepto illud patris sui præceptum firmaret. Quod argumentum, sicut factio et non ratio, imperfectum remansit.

Denique iv Idus præfati mensis Ludovicus rex, quorundam primorum compulsus petitionibus, venit ad apostolici mansionem, et cum eo familiariter locutus, una cum illo reversus est ad conventum episcoporum in exedram juxta mansionem apostolici. Et post excommunicationem Hugonis, Lotharii filii, et Iminouis⁵ ac complicum eorum, vim facientibus quibusdam episcopis et consentiente rege, dixit papa Iohannes, ut Hedenulfus, sua auctoritate ordinatus episcopus (d), sedem suam teneret et episcopale ministerium ageret, et Hincmarus cæcus (e), si vellet, missam cantaret, et partem de rebus episcopii Laudunensis haberet. Et cum Hedenulfus apud eundem papa peteret, ut eum ab illa sede absolveret, dicens se esse infirmum et velle intrare in⁶ monasterium, hoc obtinere non potuit; sed præceptum est illi ab eo, consentiente rege atque episcopis Hincmari fautoribus, ut sedem suam teneret, et episcopale ministerium ageret. Qui fautores Hincmari audientes, quod papa Iohannes direxit, ut si vellet Hincmarus cæcus, missam cantaret, et rex consenserit⁷, ut partem de episcopio Laudunensi haberet, insperate aliarum provinciarum episcopi, sed et aliarum regionum metropolitani, sine præceptione papæ Hincmarum, vestimentis sacerdotalibus indutum, in præsentiam ipsius papæ adduxerunt; indeque sublato cantantes in ecclesiam illum duxerunt, et signum benedictionis (f) super populum dare fecerunt: sicque synodus illa soluta est.

VARIANTES LECTIONES.

¹ communione Ch. ² exilisse Ch. B. ³ oppirare Ch. ⁴ tollere A. ⁵ immonis Ch. limnonis A. ⁶ deest Ch. ⁷ consentiret Ch. B.

NOTE.

(a) I Joan. v, 16. 13.

(b) Hæc Ludovici Balbi coronatio regia tantum fuit, non imperialis, ut multi cum Baronio existimarunt; licet Iohannes papa in eum imperium transferre studuerit, ob idque a Romanis vexatus, Urbe hoc anno excedere coactus sit ut refert Sigebertus in Chronico. Bouq.

(c) Ludovicus, ut uxorem ipsius reginam Iohannes coronaret, impetrare non potuit, quod illa, priori rejecta conjugæ, superducta esset. Mabilonius lib. xxxviii, annal. Benedict., num. 4. Cf. Regionis Chron. a. 878.

(d) Laudunensis.

(e) Hincmarus Laudunensis libellum seu proclamationem Joanni papæ in synodo Trecenti obtulit contra Hincmarum, Rhemorum archiepiscopum, et omnium animos ad commiserationem commovit: « Transmissus sum, inquit, in exilium, in quo per duos annos sumus, sed aliquanto tempore ferro vinctus custoditus sum, duobus annis ferme peractis insuper cæcatus sum, et usque modo retentus, ad vos et ad vestræ piissimæ serenitatis præsentiam, mox ut venire dimissus potui, accessi, » etc. Vide tom. ix. Concil. pag. 315. Bouq.

(f) Hincmarus in glorius in sua illa sacerdotali parte

In crastina¹ Ludovicus rex, invitatus a Bosone, ad domum illius perrexit cum quibusdam primoribus consiliaris suis; et pastus et honoratus ab illo, sed et ab uxore ipsius, desponsavit filiam Bosonis Carolomanno filio suo, et cum consilio ipsorum consiliariorum suorum dispartitus est honores Bernardi, Gothiæ markionis, per Theodericum² camerarium, et Bernardum comitem Arvernium, et per alios secreto³ dispositos.

Papa Johannes Treca⁴ movens, Cabillonem⁵ petiit, indeque per Moriennam iter agens, per clusas⁶ montis Cinisii Italiam a Bosone et uxore illius deductus introivit.

Ludovicus rex Treca⁷ Compendium reversus, audite renunciatione legatorum suorum, quos ad consobrinum⁸ suum Ludovicum pro pace inter se obtinenda direxerat, cum quibusdam consiliariis suis venit usque ad Heristallium; et Kalendas Novembris simul convenientes apud Marsnam, utrimque pax firmata est inter eos, et condixerunt placitum in purificatione sanctæ Mariæ, ut simul iterum convenirent, Ludovicus Caroli filius ad Gundulfi villam, et Ludovicus Ludovici filius circa eundem locum in commoditate sua. In ipso quidem placito hæc quæ sequuntur inter eos consensu fidelium illorum⁹ servanda convenerunt:

Conventio quæ inter gloriosos reges, Ludovicum filium Caroli imperatoris, itemque Ludovicum filium regis Ludovici, in loco qui vocatur Furonis¹⁰ (a), Kalendas Novembris, ipsis et communibus fidelibus ipsorum faventibus et consentientibus, facta est, anno incarnationis Dominicæ 878¹¹ inditione 11, dicente¹² rege Ludovico filio Caroli:

« Sicut inter patrem meum Carolum et patrem vestrum Ludovicum regnum Lotharii divisum fuit, volumus ut ita consistat. Et si aliquis nostrorum fidelium de regno paris¹³ sui ex hoc aliquid purpurisum¹⁴ habet, jussu nostro illud dimittat. De regno vero quod Ludovicus imperator Italiæ¹⁵ habuit, quia nec dum ex illo aliqua divisio facta est, quicumque modo illud tenet, ita teneat, donec Domino volente iterum simul venientes, cum communibus fidelibus nostris inveniamus et diffiniamus, quid¹⁶ ex hoc melius et justius nobis visum fuerit. De regno autem Italiæ, quia modo nulla ratio esse potest, omnes sciant, quia partem nostram de illo

regno et requisivimus et requirimus, et Domino auxiliante requiremus. »

Ista sequenti die statuta sunt:

CAP. I. « Ut quia firmitas amicitie et conjunctionis nostræ modo, quibusdam præpedientibus causis, esse non potuit, usque ad illud placitum, quo simul ut¹⁷ conveniamus statutum habemus, talis¹⁸ enim amicitia inter nos manebit Domino auxiliante de corde puro et conscientia bona et fide non ficta, ut nemo suo pari vitam, regnum aut fideles suos, vel aliquid quod ad salutem sive prosperitatem ac honorem regni pertinet, discipiat aut forsconsiliet.¹⁹ »

CAP. II. « Ut si in²⁰ cujuscumque²¹ nostrum regno pagani sive pseudochristiani insurrexerint, unusquisque²² veraciter suum parem, ubicumque necesse²³ fuerit et ipse rationabiliter potuerit, aut per semetipsum aut per suos fideles et consilio et auxilio prout melius²⁴ potuerit adjuvet. »

CAP. III. « Ut si ego vobis superstes fuero, filium vestrum Ludovicum adhuc parvulum, et alios filios vestros quos vobis Dominus donaverit, ut regnum paternum hereditario jure quiete tenere possint, et consilio et auxilio, prout melius potuero, adjuvabo. Si autem vos mihi superstes fueritis, filios meos Ludovicum et Carolomannum, et alios quos divina pietas mihi donare voluerit, ut regnum paternum quiete tenere possint, similiter et consilio et auxilio, prout melius²⁵ potueritis, ut adjuvetis rogo. »

CAP. IV. « Ut si aliqui susurrone et detractores, et qui paci nostræ invident et quietum regnum esse non patiuntur, inter nos lites et contentiones atque discordias seminare voluerint, nullus²⁷ nostrum hoc recipiat aut libenter acceptet, nisi forte hoc ad rationem coram nobis utrisque et communibus fidelibus nostris perducere voluerit. Si vero hoc noluerit, cum nullo²⁸ nostrum aliquam societatem habeat, sed omnes²⁹ illum, sicut mendacem falsatorem³⁰ et inter fratres volentem seminare discordias, communiter a nobis abjiciamus, ne de cetero quisque talia mendacia auribus nostris inserere³¹ audeat. »

CAP. V. « Ut communiter, prout citius potuerimus, missos nostros ad Carolomannum et Caro-

VARIANTES LECTIONES.

¹ crastino A. ² theodoriticum Ch. ³ secreta A.; *legendum videtur* decreto dispositos. ⁴ treca A. ⁵ cavillonem Ch. ⁶ claustra A. ⁷ rex a treca A. ⁸ sobrinum Ch. B. ⁹ suorum A. ¹⁰ furoni A. ¹¹ DCCCLXXIX. ind. duodecima A. *Sirm. Baluz.* ¹² d. r. l. f. c. *deest* A. ¹³ patris Ch. Bg. ¹⁴ purpurisum apud *Sirmondum, Baluzium, Aimoini continuatorem et in codice regio; usurpatum Ch. B.* ¹⁵ in italia A. ¹⁶ Al. quod Bg. ¹⁷ *deest* Ch. ¹⁸ talis amicitia inter nos maneat *Sirm., Baluz., Aimoini Cont. cod. regius.* ¹⁹ pertinet, non velit aut forte consiliet Ch. B. ²⁰ in *deest* Ch. ²¹ alterutrius A. ²² uterque A. ²³ necessitas illi fuerit A. ²⁴ quam optime A. ²⁵ quam optime A. ²⁶ Adjuvabitis A. ²⁷ neuter A. ²⁸ neutro A. ²⁹ uterque A. ³⁰ Al falsarium Bg. ³¹ inferre Ch. B.

NOTÆ.

non multo post obiit; tunc etiam commendatus ab Hincmaro avunculo, qui Hugoni abbati scripsisse legitur apud Flodoardum lib. III, c. 24. « Notificat etiam illi obitum Hincmari nepotis sui, Laudunensis episcopi rogans ut pro ejus animæ remedio per subjectos ac familiares suos Domini misericordiam deprecari satagat. » Idem autem Rhemensis Hincmarus illo in concilio plurimis a Joanne papa honoribus affectus, apologetico generali omnibus suis ad-

versariis satisfecit: de quo ibidem Flodoardus capp. 21 et 29. Bouq.

(a) Foron a Trajecto et Aquisgrano æque distans. Feruntur ibi superesse etiamnum fossæ et aggeres et rudera fundamentorum veteris castri in proximo colle, *Opdesæle* dicto, ut Miræus ait, quas esse reliquias existimo veteris palatii Furonensis. Vales., *Notit. Gall.*, p. 212.

lum, gloriosos reges, dirigamus, qui eos ¹ ad placitum quod octavo Idus Februarii statutum habemus invitent, et ut nullatenus venire differant, obsecrent; ² et secundum quod optamus venire voluerint³, communiter nos ad Dei voluntatem et sanctæ Ecclesiæ salvationem, ac communem honorem nostrum ac profectum, atque salvamentum totius populi Christiani nobis commissi, Domino cooperante, ita jungamus, ut de cetero in eo qui unus est, unum simus et unum velimus, et ⁴ id ipsum dicamus, secundum Apostolum, et faciamus omnes, et ⁵ non sint in nobis ulla schismata⁶. »

CAP. VI. « Si autem illi, obsecratione nostra vocati et invitati, aut missi eorum, ad præfatum placitum venire distulerint, nos, secundum quod statutum habemus, illuc omnino venire, et nos secundum Dei voluntatem conjungere omnimodis non omittamus, nisi forte talis inevitabilis necessitas evenerit, pro qua id fieri nullatenus possit. Et si hoc acciderit, ad tempus quisque ⁷ pari suo hoc rescire faciat; et propterea amicitia nostra nec minuatur nec immutetur, donec Domino jubente congruo tempore perfecte confirmetur. »

CAP. VII. « Ut res ecclesiarum in cujuscumque regno caput fuerit, tam de episcopatibus quam de abbatibus, sine ulla contradictione rectores ipsarum ecclesiarum illas possideant; et si aliquid ibi mali factum ⁸ a quoquam est, in cujuscumque regno illæ res consistunt, legaliter ⁹ exinde justitiam reddere faciat. »

CAP. VIII. « Et quia per vagos et in tyrannica consuetudine irreverentes homines pax et quies regni perturbari solet, volumus ut ad quemcumque nostrum talis venerit, ut de his quæ egit rationem et justitiam subterfugere possit, nemo ex nobis ¹⁰ illum ad aliud recipiat vel retineat, nisi ut ad rectam rationem et debitam emendationem perducatur. Et si rationem rectam subterfugerit, omnes ¹¹ in commune, in cujus regnum venerit, illum persequamur, donec aut ad rationem perducatur, aut de regno expellatur vel deleatur. »

CAP. IX. « Volumus ut hi qui merito proprietatem illorum in regno nostro perdidierunt¹², ita judicentur, sicut temporibus nostrorum anteces-

sorum inventum fuit; qui vero dicunt injusta se proprietatem illorum ¹³ perdidisse, veniant in nostram præsentiam, et sicut justum est, ita illis ¹⁴ judicetur, et sua recipiant.

Hod dicto, Ludovicus Ludovici filius ad sua rediit, et Ludovicus Caroli filius per Arduennam veniens, DCCCDXXIX.

anno incarnationis Dominicæ, in Longlario natiuitatem Domini celebravit. Et aliquandiu in Arduenna demorans indeque iter agens, circa purificationem sanctæ Mariæ ad Pontigonem venit, unde volens ire in partes Augustoduni ad comprimendam rebelliosam Bernardi (a) markionis, usque ad Trecas perrexit. Sed quia ingravescente infirmitate suâ — dicebatur enim veneno infectus — longius ire non potuit, filium et æquivocum suum Ludovicum bajulationi Bernardi (b), comitis Arvernici, specialiter committens, Hugonem (c) abbatem et Bosonem, et præfatum Bernardum cum filio suo, sed et Theodericum cum sociis suis, Augustodunum misit quatenus ipsum comitatum ad opus Theoderici, cui antea illum ¹⁵ dederat, evindicarent. Ipse autem cum magna difficultate per Jodrum ¹⁶ (d) monasterium Compendium venit, et sentiens se mortem¹⁷ evadere non posse, per Odonem, Belvacensem ¹⁸ episcopum, et Albuinum comitem coronam et spatam ac reliquum regium apparatus filio suo Ludovico misit, mandans illis qui cum eo erant ut eum in regem sacrari ac coronari facerent. Ipse autem, iv Idus Aprilis in die parasceves jam vespere obiit; et in crastina, scilicet in vigilia sancti Paschæ, in ecclesia sanctæ Mariæ sepultus fuit.

Audientes autem Odo et Albuinus illum esse defunctum, quæ portaverant Theoderico camerario dederunt, et cum festinatione reversi sunt. Illi autem qui cum Hludowico ¹⁹ filio regis erant, audita morte patris ipsius infantis, mandaverunt primoribus qui in istis ²⁰ partibus erant, ut apud Meldis convenirent obviam eis, et ²¹ ibi tractarent, quid de cetero agere deberent. Inter Bosonem autem et Theodericum mediante Hugone abbate conventum est, ut Boso comitatum Augustodunum haberet, et Theodericus abbatias quas Boso in istis partibus habuerat, in commutatione acciperet. Gozlenus (e) denique abbas,

VARIANTES LECTIONES.

¹ qui ad... invitentur, ut nullatenus... obsecrentur. *Ch. B.* ² qui eos ad placitum... invitent, et ut nullatenus venire differant obsecrent *Sirm. et Baluz.* ³ valuerint *Ch. B.* ⁴ *Deest Ch.* ⁵ omnes ut non *Ch.* ⁶ acismata *Ch. A.* ⁷ uterque *A.* ⁸ misfactum *Sirm. et Baluz.* ibi injustum factum *A.* ⁹ regulariter *Ch. B.* ¹⁰ P. neuter nostrum *A.* ¹¹ uterque *A.* ¹² perdidierint *Ch. A.* ¹³ *Suam Ch.* ¹⁴ ita de illis *Ch.* ¹⁵ illud *Ch. A.* ¹⁶ per adiodrum *A.* ¹⁷ se ab infirmitate liberari non posse *A.* ¹⁸ belgivacencem *Ch. A.* ¹⁹ *deest Ch. B.* ²⁰ illis *Ch. B.* ²¹ ut *A.*

NOTÆ.

(a) Bernardus iste, alterius Bernardi et Blichildis, Roriconis Cenomannensis comitis filii, filius, Gothiæ marchionatu donatus fuerat anno 865 post Humfridum. Anno 878 in Trecensi synodo anathemate percussus est et honoribus privatus. Bouq.

(b) Bernardus, Arvernici comes, filius erat Bernardi, Septimaniæ ducis, et Dodanæ. Pater fuit Guillelmi pii. Anno 878 Gothiæ marchionatu donatus est; obiit anno 886. Bouq.

(c) Hugo abbas, Conradi comitis filius, mortuus

est anno 886. Boso dux erat Provinciæ, Theodericus, Ludovici Balbi camerarius, Augustodunensis comes. Bouq.

(d) Vulge *Jouarre*, in pago Meldensi. Bouq.

(e) Gozlinus, qui sancti Germani a Patris et sancti Dionysii abbas fuit, et postea Parisiensis episcopus, erat filius Roriconis, Cenomannensis comitis, frater Blichildis, matris Bernardi Gothiæ marchionis, de quo supra. Bouq.

memor injuriarum ac insidiarum suarum, quas a suis æmulis tempore præcedenti sustinuerat, fisis de familiaritate quam cum Ludovico, Germaniæ rege, et cum uxore illius atque cum primoribus illius terræ, quando captus in bello apud Andruacum et trans Rhenum ductus fuerat, obtinuit, cœpit cogitare qualiter talionem suis contrariis redderet, et Chuonradum ¹ (a). Parisiaci comitem, spe falsa de præcellenti potestate deludens, et quædam ingenia² qualiter id exsequi posset enarrans, sibi conjunxit; et ante quam illi qui cum regis filio erant, ad condictum placitum apud Meldis venirent, acceleraverunt (*Aimon. add.* dicti Gozlinus et Conradus) quoscumque potuerunt episcopos et abbates atque potentes homines ad conventum vocare, ubi Thara (b) Isaram³ influit, eo sub obtentu, ut quia rex defunctus erat, unanimiter tractarent de regni pace atque utilitate. His autem qui convenerant, persuaserunt, ut Ludovicum, Germaniæ regem, in hoc regno convocarent, et ejus largitione honores quos hactenus obtinere non potuerunt, sine ulla dubitatione haberent. Et miserunt nuncios⁴ suos ad prædictum Ludovicum et uxorem ejus, mandantes ut usque Mettis venire accelerarent, et illuc omnes episcopos et abbates ac primores istius regni⁵ ad illum perducere possent; sicque per Silvacum (c) et secus Axonam multas deprædationes ac rapinas facientes, usque ad Viridunum venerunt. Veniente autem Ludovico Mettis, iterum ad illum nuncios miserunt, postulantes ut usque ad Viridunum veniret, quatenus commodius populum istius regni ad illum perducere possent. Veniens autem Ludovicus usque ad Viridunum, tanta mala exercitus ejus in omnibus nequitias egit, ut paganorum⁶ mala facta illorum vincere viderentur.

Audientes autem Hugo et Boso ac Theodericus et illorum socii quæ Gozlenus et Chuonradus cum illorum complicitibus machinabantur, miserunt Vultarium⁷, episcopum Aurelianensem, et Goiramnum ac Anscherum comites ad Ludovicum apud Viridunum, ut ei offerrent partem de regno Lotharii junioris, quam Carolus contra fratrem suum Ludovicum, ipsius Ludovici patrem, acceperat, ut accepta illa portione regni, in regnum suum rediret, et quod reliquum de regno patris sui Caroli Ludovicus habuit, filiis suis⁸ consentiret. Ludovicus vero et sui acceptam habentes talem oblationem, cum dede-

core Gozlenum et Chuonradum ac complices illorum rejecerunt, et accepta regni parte sibi oblata, Ludovicus ad palatium suum Franconofurd rediit.

Audiens autem hoc uxor illius, satis moleste tulit, dicens, quia si illa cum eo venisset, totum istud regnum haberet. Angustiantes autem Gozlenus et Chuonradus, ad ipsam reginam fecerunt confugium, querimoniam agentes qualiter essent decepti; et acceptis missis (*id. add.* ad socios suos), qui eos de parte Ludovici confortarent, sed et alios quasi obsides, reversi sunt, rapinas et deprædationes facientes quocumque pervenire potuerunt, renuntiantes sociis suis, Ludovicum quantocius cum magno exercitu venturum, quoniam ad præsens venire non poterat, quia nunciatum est ei non incerta relatione, fratrem suum Carolomannum, paralyti percussum et jam morti vicinum, cum abiret decessisse⁹, suumque filium de concubina, nomine Arnulfum, partem regni illius occupasse, et ideo in illa parte¹⁰ festinus pergeret, sicut et fecit. Sopita vero, sicut potuit, in illis partibus commotione, reversus est ad uxorem suam. Audientes autem Hugo abbas et ceteri primores, qui cum filiis quodam senioris sui Ludovici, Ludovico¹¹ scilicet et Carolomanno, agebant, Ludovicum cum uxore sua in istas partes venturum, quosdam episcopos, Ansegisum¹² (d) et alios, miserunt ad Ferrarias monasterium, et ibi eos consecrari et coronari in reges fecerunt.

Interea Boso, persuadente uxore sua, quæ nolle vivere se dicebat, si, filia imperatoris Italiæ et deponsata imperatori Græciæ (e), maritum suum regem non faceret, partim comminatione constrictis, partim cupiditate illectis pro abbatibus et villis eis promissis et postea datis, episcopis illarum partium persuasit, ut eum in regem ungerent (f) et coronarent. Hugo etiam, filiis junioris Lotharii ex Waldrada, collecta prædonum multitudine, regnum patris sui est molitus invadere.

Carolus, Ludovici quondam Germaniæ regis filius, in Langobardiam¹³ perrexit, et ipsum regnum obtinuit; cum quo apud Urbam, antequam montem lovis transiret, Ludovicus et Carolomannus loqui perrexerunt. Et illo eunte in Langobardiam, ipsisque reversis ab eodem itinere, nuntiatum est eis, quod Nortmanni qui erant in Ligeri, terreno itinere terras illas deprædabantur¹⁴; et statim moti in illas partes, in die missæ sancti Andreæ eos invenientes, multos

VARIANTES LECTIONES.

¹ chuonrardum Ch. B. ² q. subtilia media A. ³ narum A. ⁴ al. missos Bq. ⁵ obviam ei adducerent A. ⁶ sarracenorum A. ⁷ gualterum A. ⁸ ejus filios possidere consentiret A. ⁹ C. a. d. deest Ch. B. ¹⁰ illas partes A. ¹¹ l. sc. et c. deest A. ¹² A. et a. deest. A. ¹³ longobardia Ch. ¹⁴ deprædabant Ch. B.

NOTÆ.

(a) Conradus, Paris, comes, filius erat Conradi, Antissiod. comitis, frater Hugonis abbatis. Bouq.

(b) *Le Tairin*, influit in Isaram apud Creil. Bouq.

(c) *Servais prope la Fère*. Bouq.

(d) Id tamen nullo præsentem metropolitano factum ait Ivo. episc. Carnot. epist. 189, ubi solius Ludovici et uxoris ejus meminit. Verum Carolomannus ipse post tres annos, cum, mortuo fratre, denuo coronatus est Carisiaci, meminit scripti quod in Ferrarium mo-

nasterio coram altare sancti Petri tunc perdonavit, se scilicet unicuique episcoporum et ecclesiis eis commissis canonicum privilegium et debitam legem atque justitiam conservaturum, et defensionem exhibiturum. Mabillonius lib. xxxviii anal. Rened., num. 21. Bouq.

(e) Constantino, Basiliæ imperatoris filio. Bouq.

(f) Illud reipsa præstitere in concilio Mantalensi, Bouq.

ex eis occiderunt, et plures in Vencenna (a) fluvio immerserunt¹, et exercitus Francorum Deo volente eum victoria incolomis remeavit.

DCCCLXXX.

Anno incarnati Verbi 880, Ludovicus, rex Germaniæ, una cum uxore sua ab Aquis in istas partes iter arripuit, et usque ad Duziacum² (b) venit, ubi Gozlenus et Chuonradus obviam illi venerunt quam plurimis jam de illorum complicibus ab illorum societate retractis. Indeque Ludovicus et uxor sua ad Attiniacum, indeque ad Ercuriacum³ (c), et sic usque Ribodimontem pervenerunt; et videntes quia Gozlenus et Chuonradus quod ei polliciti fuerant attendere nequiverunt, et ipse ac uxor sua quæ speraverant obtinere non possent, pactis⁴ amicitiiis cum filiis Ludovici⁵ et condicto placito futuro mense Gunio ad Gundulfi villam, reversi sunt in patriam suam. Et inveniens Ludovicus Nortmannos in itinere, Domino opem ferente magnam ex illis partem occidit exercitus suus, sed in Saxonia magnum damnum de fidelibus suis per Nortmannos sustinuit. Filii autem Ludovici quondam regis [*id. add. Francorum*] reversi sunt Ambianis civitatem, et sicut fideles illorum invenerunt, regnum paternum inter se dividerunt, id est ut Ludovicus quod de⁶ Francia residuum erat ex paterno regno, sed et Niustriam cum marchiis⁷ suis (d) haberet⁸, et Carolomannus Burgundiam et Aquitaniam cum marchiis suis haberet, et quique de proceribus secundum convenientiam, in cujus divisione honores haberent, illi se commendarent. Inde Compendium redeuntes⁹, ibi pascha Domini celebraverunt, et post hac per Remum et Catalaunis civitates ad placitum conditum mediante lunio apud Gundulfi-Villam obviam suis consobrinis¹⁰ (e) venerunt. Ad quod placitum Ludovicus, infirmitate detentus, venire non potuit, sed pro se missos suos direxit. Karolus autem a Langobardia rediens, illuc venit. In quo placito communi consensu inventum est, ut ipsi reges (f), Ludovici quondam filii, ad Attiniacum redirent cum sacra Ludovici, Germaniæ regis, et Hugonem, Lotharii junioris filium, impeterent. Quo venientes, quia Hugonem non invenerunt, sororium illius Teutbaldum¹¹ bello aggressi sunt et multis interfectis, illum in fugam verterunt; indeque cum hoste ex regnis suis una cum prædicta sacra Ludovici, regis Germaniæ, prædicti reges,

ordinatis qui regnum suum contra Nortmannos in Canto (g) residentes custodirent, in Burgundiam versus Bosonem per mensem Julium a Treca civitate perrexerunt, Carolo rege illuc cum exercitu suo¹² in Bosonem venturo. In quo itinere ejectis¹³ de castro Matisano (h) Bosonis hominibus, ipsum castellum cœperunt, et eum comitatum Bernardo (i) cognomento Planta-pilosa dederunt; et perrexerunt simul Carolus, Ludovicus et Carolomannus ad obsidendam¹⁴ Viennam, in qua Boso uxorem suam cum filia et magnam partem de suis hominibus relinquens, fugam ad montana quædam arripuit. Karolus autem, qui se una cum consobrinis¹⁵ suis Viennam obsessurum promiserat, mox ut quædam sacramenta utrinque inter eos facta fuerunt [*Aimon. add. illis valedicens*], ab ipsa obsidione recessit, et in Italiam perrexit; indeque [*id. add. citato itinere*] Romam veniens, a Iohanne papa se in die nativitatis Domini in imperatorem consecrari¹⁶ obtinuit.

DCCCLXXXI.

Anno incarnationis Dominicæ 881¹⁷, remanente Carolomanno cum suis contra Bosonis seditionem, Ludovicus frater ejus reversus est in partem regni sui contra Nortmannos. Qui (j) vastantes omnia in suo itinere, Corbeicæ monasterium et Ambianis civitatem aliaque sancta loca occupaverunt, de quibus non modicam partem occisis ceterisque fugatis, et ipse Ludovicus una cum suis retrorsum, nemine [*id. add. hostium*] persequente, fugam arripuit, divino manifestante iudicio, quia quod a Nortmannis fuerat actum, non humana sed divina virtute patratum extiterit. Iterum namque Nortmannis regredientibus in partem regni sui, isdem Ludovicus cum quibus potuit (*id. add. copiis*) obviam eis (*id. add. ire*) perrexit, et castellum materia lignea quorundam consiliariorum suorum hortatu in loco qui dicitur Stromus¹⁸ clausit, quod magis ad munimen paganorum quam ad auxilium Christianorum factum fuit, quoniam ipse rex Ludovicus invenire non potuit, cui illud castellum ad custodiendum committere posset. Indeque reversus, anno Dominicæ incarnationis 882 apud Compendium nativitatem Domini, sed et sanctum Pascha celebravit.

DCCCLXXXII.

Ubi nunciatum¹⁹ est ei, quia consobrinus²⁰ suus Ludovicus, Ludovici Germaniæ regis filius, inutili-

VARIANTES LECTIONES.

¹ absorpti perierunt A. ² cluziacum A. ³ hercuriacum A. ⁴ peractis Ch. B. ⁵ l. regis francorum A. ⁶ deest Ch. B. ⁷ al. markis Bq. ⁸ obtineret A. ⁹ redientes Ch. remeantes A. ¹⁰ Socrinis Ch. B. ¹¹ al. theutboldum Ch. ¹² cum hoste suo venturo *cod. req.* ¹³ electis Ch. ¹⁴ obsidendum Ch. B. ¹⁵ sobrinis Ch. B. ¹⁶ ungi A. ¹⁷ verba ista desunt Ba. ¹⁸ stromus *Codex Bertin.* stroms Ch. B. ¹⁹ nuntiatum Ch. ²⁰ sobrinus Ch. B.

NOTÆ.

(a) *La Vienn*, quæ infra *Chinon* Ligeri conjungitur.
(b) *Douzi-les-Prés* in Mosomagensi pago ad fluvium *Chier*. Bouq.
(c) *Ecri* ad Axonam... *Ribemont* ad Isaram. Bouq.
(d) Id est comitatu Tolosano, Septimania, marca Hispanica, tota parte regni Lotharii, quam Boso dux invaserat. Bouq.
(e) Carolo, Ludovico et Carolomanno, Ludovici Germaniæ regis filiis. Bouq.

(f) Ludovicus et Carlomannus, filii Ludovici Balbi. Bouquet.
(g) *Gent*.
(h) *Macon*.
(i) Male Bernardus iste a Balusio confunditur cum Bernardo Gothiæ marchione et comite Arvernensi, patre Guillelmi pii. Bouq.
(j) Quæ sequuntur, deflorata sunt a chronista de gestis Nortm. an. 879.

ter sibi et ecclesiæ ac regno vivens, mortui succubuit. Venientes autem primores partis illius regni quæ ipsi Ludovico in locarium¹ data fuerat, quatenus quæ pater et avus illorum habuerunt, eis consentiret², voluerunt se illi commendare; sed consilio primorum propter sacramenta quæ inter eum et Carolum facta fuerunt, non eos in commendationem suscepit, sed³ scaram hostilem, cui præfecit Theodericum comitem, quasi in adiutorium illorum contra Nortmannos disposuit. Et ipse ultra Sequanam, ac si recepturus Britonum principes et bellaturus contra Nortmannos, usque Turones perrexit⁴. Ubi infirmatus est corpore, et lectica deportatus usque ad monasterium sancti Dionysii; mense Augusto ibi mortuus est et sepultus.

Primores autem regni expeditum nuntium miserunt ad Carolomannum, mandantes ut, relictis qui Viennam obsiderent et seditioni Bosoni resisterent, ipse quantocius⁵ ad eos venire festinaret, quoniam hostiliter ipsi præparati erant in occursum Nortmannorum, qui civitates Coloniam et Treviris cum monasteriis sibi contiguis jam incensas haberent, et monasterium sancti Landberti in Leudico, et Promiæ⁶, et Indæ⁶, Aquis etiam palatium, omniaque monasteria (a) parochiarum Tungrensium videlicet, Attrebatensis⁸, Cameracensis, et partem Remensis parochiæ suæ ditioni addicta, et partim cum castello Mosogamensi⁹, incensa, et Wallam, Mettensem episcopum, contra sacram auctoritatem et episcopale ministerium armatum et bellantem, occisum et socios ejus fugatos habebant. Ipsi autem parati erant illum recipere, et se illi commendare, sicut et fecerunt. Dum autem in eodem procinctu degeret, mense Septembrio nunciatum est illi certo nuntio, quia capta Vienna, uxorem Bosonis et filiam ejus Richardus, frater ipsius Bosonis, ad comitatum suum Angustudunensem¹⁰ adductam habebat. Sed et Hastings¹¹ et complices illius Nortmanni, ex Ligeri egressi, maritimas partes petierunt. Carolus autem, nomine imperator, contra Nortmannos venit cum multo exercitu usque ad illorum firmitatem; quo veniens concidit cor ejus, et placitamento¹²

A Gotafridum cum suis, ut baptismum suscipere, et Frisiam aliosque honores quos Roricus habuerat reciperet, interventione quorundam obtinuit¹³. Sigefrido etiam et Vurmoni illorumque complicitibus plura millia argenti et auri, quæ de thesauro sancti Stephani Mettensis aliorumque sanctorum locis arripuit, eis dedit, et ad devastandam regni sui atque consobrini sui partem, sicut abtea fecerant, residere permisit. Hugoni autem, junioris Lotharii filio, facultates ecclesiasticas Mettensis episcopii, quas sacri canones futuro episcopo reservari præcipiunt, ad consumendum remisit¹⁴. Engilbergam vero, Ludovici Italiae regis uxorem, quam imperator in Alamannias transduxerat, per Leudoardum, Vercellensem episcopum, Johanni papæ sicut petierat Romam remisit; et sic versus¹⁵ Warmatiam, placitum suum Kalendas Novembris habiturus, a Nortmannis recessit. Ad quod placitum Hugo abbas, quibusdam sociis secum assumptis¹⁶, profectus, Carolum adiit pro petitione partis regni, quam frater suus Ludovicus in locarium acceperat, ut sicut ipse Carolus olim promiserat, Carolomanno restitueret. Ude nil certi obtinuit, sed absentia illius in isto regno maximum detrimentum fecit, quia Ca-

B
C
[permisit. Idem namque Sigefridus cum 40 milibus Normannorum Partsus¹⁷ urbem obsederat. Sed resistente Gozolino prædicto, præsulis ipsius urbis et abbate cœnobii sancti Germani, necnon Odone¹⁸ tunc comite, postea Francorum rege, meritis sanctæ Dei genitricis Mariæ almique Germani suffragiis, prædictis principibus opem ferentibus, urbem jam dictam non valentes capere¹⁹, abcesserunt. Tunc etiam corpus beatissimi Germani in arcisterium (asceterium) ejusdem sancti pontificis, in civitate prædicta situm, a monachis delatum fuit. Ecclesiam vero ejus in suburbio positam pagani omnibus complentes spurcitiis, devastaverunt; et plurimis ipsorum virtute sancti præsulis extinctis, confusi abcesserunt. Unde prædictus Odo gavisus miraculis, quæ in prædicta obsidione a sancto præsule Germano patrata viderat, adeptus culmen regium, vasculum, in quo nunc sanctissima pontificis membra Deo disponente requiescunt auro et gemmis honorifice componi fecit. Ita et Aimoini continuator; sed hæc huc male inserta, et ad annum 886 pertinent. BOUQUET.

VARIANTES LECTIONES.

¹ in lotharingia A. ² concederet A. ³ sed et A. ⁴ perrexit. Vir plenus omnibus immunditiis et vanitibus, infirmatus est A. ⁵ quam ocissime A. ⁶ et proxime, et inde Aquigramense A. ⁷ et inde Aquis Ch. et B. Quod jure correxisse mihi videor. ⁸ ambianensis A. ⁹ al. mosomensi Bq mosoviensi A. ¹⁰ angustudunensem Ch. ¹¹ astingas Ch. ¹² et placita mente Ch. B. ¹³ cor ejus, ul placitamento godefridum cum suis ad baptismum suscipere, et frisiam... exciperet, interveniente quorundam obtentu. Codex reg. et A. ¹⁴ commisit A. ¹⁵ reversus A. ¹⁶ assumptis perrexit pro petitione codex Bertin. ¹⁷ parisiensem A. ¹⁸ hugone A. ¹⁹ accipere A.

NOTÆ.

(a) Huc referre juvat quod de Nortmannis narrat Folcuinus, abbas Laubiensis, in libro de Gestis abbatum Laubiensium tomo VI Spicilegii recitato, cap. 16. « Gens quædam aquilonaris, de qua forte dictum est: *Ab aquilone pandetur omne malum* (Jer. I, 14), quam plerique Nortalbincos, alii usitatius Nortmannos vocant, piralicam agens, novo et inaudito retro ante temporibus modo Franciam est aggressa; quæ maria primum occupans, demum ostia fluminum quæ Franciam alluunt, est ingressa, subinde restans, subinde progrediens: ubi resistente vi. lit neminem quaquaversum sibi libitum visum est, forebatur. Qui videlicet Normanni per

D quatuor nobilissima flumina. Rhenum et Scalt ab oriente, Sequanam et Ligerim ab occidente, Franciam ingressi, incendiis et rapinis omnia depopulantur, nulli sexui vel ætati parentes, captivos abducunt; ipsa etiam altaria paganis manibus profanantes: quorum metu plura sanctorum corpora, et optima quæque ad tutiora loca deportantur: sed nostrorum patronorum non necesse fuit longius asportari; quoniam adjacens Tudinii castrum, idque nobis proprium et munitissimum, fecerat influentes indemnes haberi; villarum vero longe positarum erat multi exterminii desolatio. » Folcuinus mortuus est anno 990. Bouq.

rolomannus non habuit, unde Nortmannis posset resistere, quibusdam regni primoribus ab ipsius auxilio se retrahentibus: quapropter usque circa Laudunum castellum venerunt, et quæ in gyro ipsius castelli erant deprædati sunt et incenderunt, et disposuerunt Remis venire, indeque per Suessiones et Noviomagum pergentes, ad præfatum castellum expugnandum redire, et regnum sibi subicere. Quod pro certo audiens Hincmarus episcopus, cujus homines de potestate Remensis episcopi cum Carolomanno erant, vix noctu cum corpore sancti Remigii et ornamentis Rhemensis ecclesiæ, sicut infirmitas corporis ejus poscebat, sella gestatoria deportatus, et canonicis ac monachis atque sanctimonialibus hac illacque dispersis, ultra Matronam in quadam villa¹ quæ Sparnacus (a) nominatur, vix fuga lapsus pervenit. Scara autem de Nortmannis² plenitudinem illorum præveniens, usque ad portam Remis³ pervenit, qui ea quæ extra civitatem invenerunt deprædati sunt, et villulas quasdam incenderunt; sed civitatem, quam nec murus nec humana manus defendit, Dei potentia et sanctorum merita, ne illam ingrederentur, defenderunt. Carolomannus autem Nortmannorum superventionem audiens, cum quibus potuit (Aimon. add. copiis) eos aggressus est, et magnam partem de his qui prædam ducebant occidit, et partim in Axona necati sunt; maxime autem ex illis qui Remum⁴ adierunt, volentibus ad socios suos redire, prædam excussit. Major vero et

A fortior pars de Nortmannis in quadam villa quæ vocatur Avallis (b) se recludit, ubi eos illi qui erant cum Carolomanno, sine periculo sui adire nequiverunt; unde circa vesperam pedetentim retro reversi, in vicinis villis se collocaverunt. Nortmanni vero, mox ut luna eis illuxit⁵, ab ipsa villa egressi, itinere quo venerant redierunt.

(redierunt. Odelricus (c) episcopus, Rodulfus archidiaconus, et omnis Remensis ecclesiæ clerus, omnibus ecclesiæ Dei filiis. Quidam perversi et nefarii homines templum Dei cum scelerata mente introeuntes, dum clementiam Dei exorare, et precibus deberent insistere, furtis et sacrilegiis instinctu diabolico non metuunt inhiare: ex quibus quidam, quos adhuc ignoramus, ingredienti hanc beatæ Dei genitricis Mariæ basilicam, pallium desuper altari sanctæ crucis non timuerunt auferre: sed et alia quædam nuper ablata sunt inde, linteamina videlicet ex lecto Frederici custodis ecclesiæ; sed et de capella sancti Petri infra claustrum ablatum est vestimentum sacerdotale in præsentem, in præterito vero anno liber missalis. Quarum omnium rerum fraudatores et sacrilegos excommunicamus et anathematizamus per virtutem et auctoritatem Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti, in virtute sanctæ crucis, et virginitate beatæ Dei genitricis Mariæ, et auctoritate sancti Petri apostolorum principis omniumque sanctorum, ut sint excommunicati et separati a participatione corporis et sanguinis Christi, et ingressu ecclesiæ, omnique Christianorum societate, donec ad emendationem et satisfactionem veniant, vel prædicta quæ abstulerunt huic ecclesiæ reddant. Ita codex Bertinianus.)

VARIANTES LECTIONES.

¹ quandam villam A. ² nortmannorum plenum exercitum præveniens A. ³ remi Ch. remensem A. ⁴ remos adierant A. ⁵ alluxit A.

NOTÆ.

(a) Epernay.

(b) Avallis non procul ab urbe Rhemis, hodieque nomen servat; vocatur enim *Avaux*, estque comi-

tivæ titulo illustris. Valesius in Not. Gall., p. 549.

(c) Odelricus annis 62-969 præsulatu Rhemensi functus est.

INDEX RERUM ET VERBORUM

HINCARI SCRIPTA MAJORIS MOMENTI

(Revocatur Lector ad numeros crassiori caractere in textu expressos.)

A

Aborsus fictitius Tethergæ, 626, 631.
Acardus episcopus, 325.
Adam primi et secundi gratia, 143. Qualem liberi arbitrii libertatem habiturus Adam si non peccasset, 145.
Ado episcopus, 325.
Adventius Metensis episcopus in conventu Aquensi de Tetherga, 574, 583. In coronatione Caroli Calvi in regno Lotharii, 741, 744. Binæ ad illum Hincari epistolæ, 584, 585.
Adulter est qui, rea uxore inventa, concubinæ commercio utitur ante legalem definitionem, 645. Adultera si flagitii pœniteat, 655.
Adulterium dicitur fidei conjugalis violatio, 652.
Æneas notarius sacri palatii, post Parisiorum episcopus, 21. Ejus ordinatio, 27, 118.
Africanæ synodi, 132, 133.
Africani Prædestinetiani, 7, 99.
Africanorum episcoporum synodica, 10.
Agathonis papæ epistola unius deitatis Trinitatem asserens, 449.
Agemberti et Northildis conjugum iudicium ab episcopis ad laicos remissum, 594.

Aiulfus archiepiscopus, 325.
Aius Aurelianensis episcopus, 322.
Albericus episcopus, 325.
Alcuinus vir doctus et venerandus, 507. in abbreviatione Augustini in Joannem, 35. In Genesim ad Sigulfum, 212. In Ecclesiastem, 53, 67, De Trinitate ad Carolum Magnum, 473, 590, 507, 508, 539.
Aldricus archiepiscopus, 325.
Alodes de facultatibus Ecclesiæ comparati, 717, 736.
Altaris pallæ, 711. Indumenta, 716. Tabula, 732.
Altivillaris monasterium, 456, 553, Abbas Halduinus, 21.
Amalricus Turoneus archiepiscopus, 322.
Ambrosii sententiæ, fidei et Ecclesiæ et omnium virtutum firmissimæ columnæ, 170. Libri de Sacramentis, 114, 246, 309, 606, 608. Versus de ternarii numeri excellentia, 501, 760. Hymni, 528, 548.
Amphilochius de Vita S. Basilii, 658.
Angeli cur non redempti, 212, 213. Duo unicuique homini assistunt, 185. Angelos natura corporales, error quorundam, 232.
Animum hominis non esse in corpore quidam dicunt, 232.
Annalis historia Ludovici Pii, 325.
Ansegaudus Abrincatinæ urbis episc., 323.